

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Současné financování krajů v České republice a jejich rozvoj

Diplomová práce

2022

Bc. Monika Němečková

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Monika Němečková**
Osobní číslo: **E20640**
Studijní program: **N0488A050001 Hospodářská politika a veřejná správa**
Studijní obor: **Ekonomika veřejného sektoru**
Téma práce: **Současné financování krajů v České republice a jejich rozvoj**
Zadávací katedra: **Ústav ekonomických věd**

Zásady pro vypracování

Cílem práce je provést komparativní analýzu financování a hospodaření krajů ČR v rámci soustavy veřejných rozpočtů s využitím veřejně dostupných dat (např. ČSÚ, Monitor ÚS, Ministerstva Financí ČR, Národní rozpočtové Rady). Bude provedena komparace ekonomického rozvoje jednotlivých krajů.

Osnova:

- Postavení krajů v rámci veřejné správy v ČR a jejich financování.
- Analýza hospodaření krajů v ČR.
- Zhodnocení financování a hospodaření krajů a dopad na jejich ekonomický rozvoj.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 50 stran**
Rozsah grafických prací: **–**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

KADERÁBKOVÁ, Jaroslava a Jitka PEKOVÁ. Územní samospráva –udržitelný rozvoj a finance. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-910-4.
PROVAZNÍKOVÁ, Romana. Financování měst, obcí a regionů: teorie a praxe. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2015. Finance pro praxi. ISBN 978-80-247-5608-0.
TOCAUER, Martin a Ivana SCHNEIDEROVÁ. Rozpočet a rozpočtový proces. 1. vydání. Praha: Acha obec účtuje, s.r.o., 2019. ISBN 978-80-905420-8-2.
VAVROCHOVÁ, Simona a Petr KUŠ. Územní samosprávné celky. 2. aktualizované vydání. Praha: Institut pro veřejnou správu Praha, 2012. Skripta. ISBN 978-80-86976-26-6.
Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)
Zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosu některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (o rozpočtovém určení daní)
Internetové a časopisecké zdroje:
Ministerstvo financí České republiky. Územní rozpočty. [online]. 2021. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/uzemni-rozpocety>
Monitor Státní pokladna. Územní samospráva. [online]. 2021. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/uzemni-samosprava/prehled?rad=t&obdobi=2103>
Národní rozpočtová rada. Výroční zprávy. [online]. 2021. Dostupné z: <https://unrr.cz/vyrocní-zprava-uradunarodni-rozpocetove-rady/>
OBEC & finance. Praha: Triada, spol. s r. o., 1996 –2021, ISSN 1211-4189

Vedoucí diplomové práce: **doc. Ing. Romana Provazníková, Ph.D.**
Ústav ekonomických věd

Datum zadání diplomové práce: **1. září 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2022**

L.S.

prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D. v.r.
děkan

doc. Ing. Jan Černohorský, Ph.D. v.r.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 1. září 2021

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji:

Práci s názvem Současné financování krajů v České republice a jejich rozvoj jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30.6. 2022

Bc. Monika Němečková v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí práce, doc. Ing. Romaně Provazníkové, Ph. D., za její odborné vedení a cenné připomínky, které mi pomohly při zpracování diplomové práce.

ANOTACE

Cílem práce je provést komparativní analýzu financování a hospodaření krajů v ČR v rámci soustavy veřejných rozpočtů s využitím veřejně dostupných dat (např. ČSÚ, Monitor ÚS, Ministerstva financí ČR, Národní rozpočtové rady). Bude provedena komparace ekonomického rozvoje jednotlivých krajů.

KLÍČOVÁ SLOVA

Veřejná správa, kraj, finanční systém kraje, příjmy a výdaje kraje, analýza hospodaření krajů, ekonomický rozvoj krajů, shluková analýza, komparace

TITLE

Current Financing of Regions in the Czech Republic and their Development

ANNOTATION

The thesis objective is to conduct a comparative analysis of financing and economic activities of the regions in the Czech Republic within the framework of public budgets, using publicly available data (e.g. Czech Statistical Office, Monitor Application – Local government, Ministry of Finance of the Czech Republic, The Czech Fiscal Council). The thesis shall compare the economic development of individual regions.

KEYWORDS

Public administration, region, financial system of region, revenues and expenditures of region, analysis of economic activities of regions, economic development of regions, cluster analysis, comparison

OBSAH

SEZNAM TABULEK.....	- 8 -
SEZNAM ILUSTRACÍ.....	- 9 -
SEZNAM ZKRATEK	- 10 -
ÚVOD.....	- 11 -
1. POSTAVENÍ KRAJŮ V RÁMCI VEŘEJNÉ SPRÁVY V ČR A JEJICH FINANCOVÁNÍ.....	- 12 -
1.1 Veřejná správa.....	- 12 -
1.1.1 Státní správa a samospráva.....	- 13 -
1.2 Krajské zřízení.....	- 13 -
1.2.1 Působnost kraje	- 14 -
1.3 Finanční systém kraje.....	- 15 -
1.3.1 Rozpočet.....	- 16 -
1.3.2 Mimorozpočtové fondy	- 19 -
1.3.3 Příjmy krajského rozpočtu	- 20 -
1.3.4 Výdaje krajského rozpočtu.....	- 25 -
2. EKONOMICKÝ ROZVOJ A HOSPODAŘENÍ KRAJŮ	- 27 -
2.1 Metodologický rámec práce	- 27 -
2.2 Charakteristika krajů a jejich ekonomický rozvoj.....	- 29 -
2.3 Hospodaření krajů	- 39 -
2.3.1 Příjmy	- 41 -
2.3.2 Výdaje	- 43 -
2.3.3 Zadluženost	- 46 -
2.4 Shluková analýza.....	- 48 -
2.4.1 Metody	- 48 -
2.4.2 Princip	- 48 -
2.4.3 Výpočet	- 50 -
2.4.4 Výsledky.....	- 50 -
3. ZHODNOCENÍ FINANCOVÁNÍ A HOSPODAŘENÍ KRAJŮ A DOPAD NA JEJICH EKONOMICKÝ ROZVOJ.....	- 55 -
3.1 Komparace a zhodnocení hospodaření krajů.....	- 55 -
3.2 Dopady financování krajů na ekonomický rozvoj	- 57 -
ZÁVĚR	- 60 -
CITOVANÁ LITERATURA	- 62 -
PŘÍLOHY.....	- 68 -

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Schéma běžného rozpočtu	- 18 -
Tabulka 2: Schéma kapitálového rozpočtu	- 19 -
Tabulka 3: Rozpočtové určení daní platné k 1. 1. 2019.....	- 21 -
Tabulka 4: Transfery přijaté kraji ze SR, z NF a ze SF v roce 2020 (v mil. Kč).....	- 24 -
Tabulka 5: Přehled druhových a kapitálových výdajů kraje.....	- 25 -
Tabulka 6: Statistický přehled krajů	- 32 -
Tabulka 7: Počet škol v krajích dle druhu vzdělávání v roce 2020/2021	- 37 -
Tabulka 8: Počet zdravotnických zařízení dle krajů k 2020	- 38 -
Tabulka 9: Počet domovů pro seniory v jednotlivých krajích 2020	- 39 -
Tabulka 10: Výdaje krajů členěné podle odvětví v roce 2020.....	- 44 -
Tabulka 11: Výdaje u jednotlivých krajů dle odvětví v roce 2020 (v mil. Kč)	- 45 -
Tabulka 12: Zadluženost v jednotlivých krajích; přepočet dluhu na obyvatele 2020 ..	- 47 -
Tabulka 13: Zařazení do shluků dle eko. ukazatelů, metoda nejbližšího souseda.....	- 51 -
Tabulka 14: Zařazení do shluků dle eko. ukazatelů, metoda nejvzdálenějšího souseda-	51 -
Tabulka 15: Zařazení do shluků dle eko. ukazatelů, Wardova metoda	- 52 -
Tabulka 16: Zařazení do shluků dle ukazatelů ž. ú., metoda nejbližšího souseda.....	- 52 -
Tabulka 17: Zařazení do shluků dle ukazatelů ž. ú., metoda nejvzdálenějšího souseda-	53 -
Tabulka 18: Zařazení do shluků dle ukazatelů ž. ú., Wardova metoda	- 53 -
Tabulka 19: Zařazení do shluků dle všech ukazatelů, metoda nejbližšího souseda	- 54 -
Tabulka 20: Podíl krajů na části celostátního hrubého výnosu daně	- 69 -
Tabulka 21: Obyvatelstvo ve věku 15+ dle nejvyššího ukončeného vzdělání k 2011 .	- 71 -
Tabulka 22: Přehled délky silnic ve správě jednotlivých krajů k 2020	- 72 -
Tabulka 23: Ekonomické indikátory 1	- 73 -
Tabulka 24: Ekonomické indikátory 2.....	- 73 -
Tabulka 25: Indikátory životní úrovně.....	- 74 -
Tabulka 26: Standardizace dat	- 75 -
Tabulka 27: Prům. hodnoty dle shluků, eko. ukazatele 1, Metoda nejbližšího souseda-	81 -
Tabulka 28: Prům. hodnoty dle shluků, eko. ukazatele 2, metoda nejbližšího souseda-	81 -
Tabulka 29: Prům. hodnoty dle shluků, ukazatele ž. ú., metoda nejbližšího souseda ..	- 81 -

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1: Návrh čerpání z FRR KHK dle odvětví v roce 2021	- 20 -
Obrázek 2: Rozdělení výdajů krajů dle funkčního hlediska k roku 2020 (v tis. Kč)....	- 26 -
Obrázek 3: Střední délka života mužů dle krajů 2019–2020	- 33 -
Obrázek 4: Střední délka života žen podle krajů 2019–2020	- 34 -
Obrázek 5: Porovnání ČDDD v krajích v letech 2010 a 2020 (na 1 ob. v Kč).....	- 35 -
Obrázek 6: Počet ekonomických subjektů v krajích (na konci r. 2010 a 2020).....	- 36 -
Obrázek 7: Vývoj příjmů, výdajů a salda krajů 2015–2020	- 40 -
Obrázek 8: Příjmy a výdaje v jednotlivých krajích za rok 2020.....	- 40 -
Obrázek 9: Vývoj struktury daňových příjmů krajů 2015–2020	- 42 -
Obrázek 10: Podíl transferů na celkových příjmech jednotlivých krajů v roce 2020...	- 43 -
Obrázek 11: Konečné stavy na běžných účtech krajů 2015–2020.....	- 46 -
Obrázek 12: Rozdělení ČR dle krajů a okresů	- 70 -
Obrázek 13: Dendrogram: eko. ukazatele – metoda nejbližšího souseda.....	- 76 -
Obrázek 14: Dendrogram: eko. ukazatele – metoda nejvzdálenějšího souseda	- 76 -
Obrázek 15: Dendrogram: eko. ukazatele – Wardova metoda	- 77 -
Obrázek 16: Dendrogram: ukazatele ž. ú. – metoda nejbližšího souseda.....	- 77 -
Obrázek 17: Dendrogram: ukazatele ž. ú. – metoda nejvzdálenějšího souseda	- 78 -
Obrázek 18: Dendrogram: ukazatele ž. ú. – Wardova metoda	- 78 -
Obrázek 19: Dendrogram: všechny ukazatele – metoda nejbližšího souseda	- 79 -
Obrázek 20: Dendrogram: všechny ukazatele – metoda nejvzdálenějšího souseda	- 79 -
Obrázek 21: Dendrogram: všechny ukazatele – Wardova metoda	- 80 -

SEZNAM ZKRATEK

apod.	a podobně
ČDDD	Čistý disponibilní důchod domácností
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DPH	Daň z přidané hodnoty
DzP	Daň z příjmů
EU	Evropská unie
FO	Fyzická osoba
FRR	Fond rozvoje a reprodukce
HDP	Hrubý domácí produkt
KHK	Královéhradecký kraj
MF	Ministerstvo financí
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
NF	Národní fond
NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
PO	Právnícká osoba
RUD	Rozpočtové určení daní
Sb.	Sbírka zákonů
SF	Státní fond
SR	Státní rozpočet
ÚNRR	Úřad Národní rozpočtové rady
ÚOHS	Úřad pro ochranu hospodářské soutěže
ÚSC	Územní samosprávný celek
VPS	Všeobecná pokladní správa
ž. ú.	životní úroveň

ÚVOD

Pro porozumění problematice současného financování krajů je nezbytné pochopení fungování veřejné správy. Veřejná správa je zásadní pro všechny státy na celém světě.

V moderní společnosti představuje kontinuální a ustavičný proces, který je zvláště důležitou součástí života jedinců, neboť jsou výkonem veřejné správy stále ovlivňováni. Veřejná správa nás provází již od narození, například tím, že získáme svůj rodný list a nabudeme státní občanství.

V současném demokratickém státě je veřejná správa určitým procesem decentralizace, kdy část pravomocí je delegována na její nositele, jedním z nich jsou územní samosprávné celky – obce a kraje. Efektivní systém územní samosprávy je důležitým prvkem pro společenské i ekonomické hledisko. Podstata financování územní samosprávy tkví v tom, že její rozpočty jsou hlavní skupinou veřejných rozpočtů, neboť mají podstatný podíl ve veřejných příjmech i výdajích.

Cílem této práce je provést komparativní analýzu financování a hospodaření krajů v ČR v rámci soustavy veřejných rozpočtů s využitím veřejně dostupných dat. Následně bude provedena komparace ekonomického rozvoje jednotlivých krajů.

V teoretické části diplomové práce bude vysvětleno postavení krajů v rámci veřejné správy, které bude vycházet z právních předpisů a následně bude objasněno i jejich financování.

Hospodaření krajů čelí hlavnímu problému, a to nízké míře finanční soběstačnosti. Jejich podíl vlastních příjmů je poměrně nízký v porovnání s podílem přijatých dotací. Obdobný problém je i na straně výdajů, neboť přijaté dotace jsou účelově vázány, a je tedy závazně rozhodnuto o jejich alokaci.

V praktické části budou konkrétně přiblíženy krajské rozpočty a jejich sociální, ekonomická a technická infrastruktura, která přispívá k ekonomickému rozvoji kraje, neboť ovlivňuje životní úroveň i kvalitu života obyvatel.

Pro komparaci krajů bude vybrána vhodná statistická metoda – shluková analýza, na základě které bude provedeno zhodnocení dopadů financování na ekonomický rozvoj krajů.

1. POSTAVENÍ KRAJŮ V RÁMCI VEŘEJNÉ SPRÁVY V ČR A JEJICH FINANCOVÁNÍ

Kraje v ČR tvoří vyšší územně samosprávné celky, vznikly 1. ledna 2000 v rámci reformy veřejné správy a vývoje moderního státu jako samého. Zároveň jsou velice důležité, neboť jakýmkoli svým úkonem chrání veřejný zájem a blahobyt společnosti. V této kapitole bude kraj blíže vymezen a specifikován, a to zejména co se týče jeho působnosti ve veřejné správě. Bude přiblíženo rozpočtové určení daní, finanční systém kraje a oblast příjmů a výdajů jakožto nedílné součásti rozpočtové skladby, tedy toho, co by kraj měl respektovat.

1.1 Veřejná správa

Veřejnou správu nedefinuje žádný zákon, proto neexistuje jednotná definice a lze se na ni dívat několika způsoby. Pomahač (2013, s. 11) vymezuje veřejnou správu z materiálního pohledu jako: „*souhrn všech správních činností předmětně souvisejících s vládnutím na ústřední i místní úrovni a poskytování veřejných služeb*“ nebo z formálního pohledu: „*je činností organizačních jednotek a osob, jimiž jsou buď správní úřady jakožto přímí nositelé veřejné správy, nebo úřední osoby vykonávající úkony správní povahy anebo zařízení v postavení nepřímých subjektů veřejné správy*“.

Kopecký (2019, s. 6.) veřejnou správu charakterizuje tak, že představuje činnosti, které jsou vykonávané ve veřejném zájmu, jsou řízeny při veřejných záležitostech a sledují dosažení určitého účelu či cíle, který je zásadně zaměřen do budoucna.

Výše zmíněné definice však vycházejí ze stejné podstaty, a to takové, že veřejná správa slouží občanům, neboť státní administrativu vykonává ve vztahu k občanům, umožňuje správu občanských záležitostí a stejně tak umožňuje občanskou participaci na veřejném životě.

Z historického pohledu lze říct, že systém veřejné správy v ČR prošel mnoha transformacemi. Od hlavní změny, ke které došlo v roce 1989 v rámci přeměny z totalitního na demokratický stát, což přineslo nezbytné změny funkcí, metod působení a zároveň forem organizace státní správy, vznik krajských zřízení a zánik okresních úřadů, lze vývoj tohoto systému pokládat stále za kontinuální (Veřejná správa v ČR, 2016, s. 6).

Struktura veřejné správy je tvořena dvěma nejdůležitějšími subsystemy, státní správou a samosprávou.

1.1.1 Státní správa a samospráva

Činnosti státní správy vykonává stát buď přímo, nebo nepřímo tím, že stát deleguje činnosti na své zprostředkovatele. Dle Provazníkové (2015, s. 24) ústřední orgány státní správy představují nejvyšší orgán v moci výkonné a politické. Je charakteristický všeobecnou působností, která zahrnuje kontrolující, sjednocovací a koordinační činnosti. Vyznačuje se důležitým rysem – omezeností autonomního rozhodování. Zkrátka existuje jednotná úprava jejich výkonu, kterou určuje zákon. Ústředním orgánem jsou jednoznačně ministerstva, NKÚ, ČSÚ či například i ÚOHS.

V případě, že stát vykonává státní správu nepřímo, tzn. že ji vykonávají územní orgány státní správy, hovoříme o státní správě vykonávané v přenesené působnosti. Do takových orgánů patří obecní úřady či krajské úřady.

Odborná literatura (Hendrych, 2016, s. 115) vymezuje samosprávu jako zájmovou a územní. V oblasti zájmové, také jinak řečeno profesní, je samospráva vykonávána například veřejnými vysokými školami nebo stavovskými komorami, a to buď s obligatorním, nebo dobrovolným členstvím. Oproti tomu územní samospráva představuje prostorově vymezený funkční celek, kterému náleží právo rozhodovat o svých záležitostech.

V oblasti územní samosprávy existuje dvoustupňový systém, do kterého se řadí obce a kraje. Provazníková (2015, s. 28) vymezuje: „*Obec je základním územní samosprávným společenstvím občanů na územním celku vymezeném hranicí území obce*“. Dělí se podle působnosti na samostatnou a přenesenou, kterou dále vymezuje zákon podle míry přenesení na obec s matričním úřadem, obec se stavebním úřadem, obec s pověřeným obecním úřadem a na obec s rozšířenou působností.

1.2 Krajské zřízení

Krajské zřízení je vybudováno z právních základů. Ústava ČR v hlavě sedmé samostatně upravuje územní samosprávu, konkrétně v čl. 99 definuje kraje jako vyšší územní samosprávné celky (Ústavní zákon č. 1/1993 Sb.). V obecném ustanovení zákona č. 129/2000 Sb., o krajích, §1 stanovuje kraj „*územním společenstvím občanů, které má právo na samosprávu*“.

Teritoriální území krajů byla vymezena s přijetím zákona č. 129/2000 Sb., o krajích. Tento zákon upravuje okruh působnosti kraje, vymezuje orgány kraje, věnuje se kontrole výkonu samostatné a přenesené působnosti a určuje vztah ministerstev a vlády k vyšším samosprávným celkům.

Kromě výše zmíněných zákonů je krajské zřízení ještě dále upraveno například těmito zákony:

- Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů
- Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů
- Zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů (zákon o finanční kontrole)
- Zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků
- Zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení (správní řád)
- Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád
- Zákon č. 118/2010 Sb., o krajském referendu
- Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě
- Zákon č. 23/2017 Sb., o rozpočtové odpovědnosti

1.2.1 Působnost kraje

Jak uvádí Kopecký (2019, s. 67), kraj jakožto vykonavatel veřejné správy vstupuje do právních vztahů s adresáty veřejné správy a zákon mu charakterizuje vymezený okruh činností a úkolů, které v rámci svého území je povinen řešit. Pro plnění činností a úkolů má k dispozici právní prostředky, které jsou rovněž stanovené zákonem. Veškeré činnosti jsou založené na oboustranné spolupráci s obcemi, státem i mezi sebou navzájem. Tyto činnosti kraj vykonává pomocí orgánů, do kterých se podle zákona o krajích řadí zastupitelstvo, rada, krajský úřad, hejtman a zvláštní orgány kraje.

Působnost je rozdělena na samostatnou a přenesenou působnost. Kraj vykonává obě, nicméně rozdíl mezi nimi je zřejmý. Samostatná působnost kraje představuje činnosti v rámci samostatného výkonu, kdežto přenesená působnost kraje naopak představuje činnosti, které jsou na něho delegovány a jsou mu svěřeny státem.

Při výkonu samostatné působnosti kraj musí respektovat obecně závazné vyhlášky ministerstev a rovněž ostatní právní předpisy, které jsou vydané na základě zákona. V samostatné působnosti je hlavní povinností kraje pečovat o všestranný územní rozvoj, dále o sociálně ekonomický rozvoj a o potřeby svých občanů. Disponuje vlastním majetkem, který může využít pro zabezpečení veřejných statků, ale zejména s ním musí hospodařit v souladu se zákonnými podmínkami a podle svého rozpočtu. Kraj může udělit pokutu v případě porušení povinností, které stanovují právní předpisy kraje, právnické nebo i fyzické osobě, která podniká. Takové pokuty se poté stávají příjmem pro daný kraj. Na základě své právní subjektivity může vstupovat do smluvních vztahů a nést právní odpovědnost při svém rozhodování. Může

spolupracovat s obcemi, ovšem pouze do takové míry, která nenarušuje samostatnou působnost obce (Zákon č. 129/2000 Sb.).

Přenesená působnost kraje představuje výkon státní správy krajem. Z toho vyplývá, že se jedná o nepřímý výkon, kdy stát může část státní správy přenést na kraj. Postavení kraje je zde tedy takové, že je podřízen jednotlivým státním orgánům – ministerstvům. Dle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, kraj musí respektovat jejich interní normativní akty, jimiž jsou například směrnice. Tím kraj dostává hlavní povinnost, a to zabezpečit výkon přenesené působnosti ve svém správním obvodu.

Do výčtu činností v přenesené působnosti kraje lze zařadit například:

- výkon agendy krajských živnostenských úřadů,
- výkon kontroly vedení matričních knih,
- organizování integrovaného záchranného systému,
- poskytování informací oprávněným subjektům z evidence obyvatel,
- registrování dobrovolných svazků obcí,
- výkon kontroly a dozoru nad výkonem přenesené působnosti obcí,
- poskytování metodické pomoci obcím,
- výkon v oblasti pohřebnictví, veřejných sbírek, ochrany přírody a krajiny či školství,
- výkon státní památkové péče v okruhu národních kulturních památek atd. (Veřejná správa v ČR, 2016, s. 12)

1.3 Finanční systém kraje

Finanční systém kraje je tvořen krajským rozpočtem a mimorozpočtovými, zpravidla účelovými fondy. Závazná úloha kraje je sestavování rozpočtu a hospodaření podle zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů. V tomto zákoně jsou definována pravidla pro správné hospodaření s finančními prostředky, které kraj musí dodržovat.

Dle Kadeřávkové (2012, s. 231) nejdůležitější funkcí, kterou kraj naplňuje, je funkce ekonomická. Realizace jednotlivých úkolů kraje vyžaduje finanční prostředky. Velikost disponibilních finančních prostředků v krajském rozpočtu ovlivňuje především výkonnost ekonomiky, a to zejména objem a vývoj HDP, na kterém tvorba zdrojů silně závisí. Finanční zdroje jsou ve vztahu k potřebám vždy omezené, proto je důležité hledat další možné dodatečné finanční zdroje. To lze například díky efektivnímu hospodaření s majetkem nebo hospodárnému a účelnému využití všech dostupných finančních zdrojů. Ovšem existují

příjmy, které kraj nemůže svým rozhodováním ovlivnit – daňové příjmy a dotace. O alokaci finančních zdrojů v rozpočtové soustavě se rozhoduje na úrovni centra, tedy například o velikosti dotací ze státního rozpočtu či státních fondů do rozpočtu kraje.

1.3.1 Rozpočet

V odborné literatuře Provaníkové (2015, s. 51) jsou v soustavě veřejných rozpočtů na úrovni krajů sestavovány rozpočty krajů, které představují decentralizované peněžní fondy. Do těchto rozpočtů se shromažďují příjmy, které kraj získá v rámci přerozdělovacího procesu v rozpočtové soustavě, nebo příjmy z vlastní činnosti. Ty se náležitě alokují na financování veřejných a smíšených statků. Rozpočet kraje je charakteristický tím, že funguje na principu nenávratnosti, neekvivalence a nedobrovolnosti. Kraj musí dodržovat fiskální pravidla, rozpočtové zásady, zákony či podzákoné předpisy, které se na hospodaření kraje vztahují.

Je to hlavní nástroj pro zabezpečení a financování nejrůznějších úkolů na úrovni kraje a přehledně znázorňuje plánované příjmy a výdaje kraje. Z účetního pohledu se rozpočet považuje za bilanci, která bilancuje příjmy a výdaje za rozpočtové období.

Kraj by měl usilovat o dlouhodobě vyrovnaný rozpočet, v případě přebytku rozpočtu dojde k vytvoření rozpočtové rezervy, tyto vytvořené rezervy slouží ke kumulaci finančních prostředků na investice nebo k financování schodku, a to v situaci, kdy rozpočet bude schodkový. Pokud kraj takové rezervy nemá k dispozici, musí schodek financovat z návratných finančních prostředků – například z krátkodobého úvěru.

Jelikož kraje na svou činnost získávají prostředky, které byly vybrány centrální vládou, jsou tak považovány za součást veřejného sektoru. Proto se i kraje podílejí na celkovém veřejném dluhu a musí respektovat pravidla dané zákonem č. 23/2017 Sb., o pravidlech rozpočtové odpovědnosti.

V rámci svého hospodaření musejí předcházet rizikům svého potenciálního nevhodného chování či rizikům nesplácení dluhů. Tento zákon stanovuje pro územně samosprávné celky tři okruhy povinností.

První povinností je schválení vyrovnaného nebo přebytkového rozpočtu v případě spuštění dluhové brzdy. To znamená v případě, kdy dluh veřejného sektoru bude vyšší než 55 % nominálního HDP.

Druhou povinnost stanovuje fiskální pravidlo. Fiskální pravidlo představuje postupné snižování dluhů územně správních celků tehdy, když jejich dluh přesáhne 60 % průměru příjmů

za poslední 4 roky. Pokud se tak stane, jsou povinni začít splácet každý rok 5 % dluhu, a to až do doby, dokud se dluh nesníží pod zmiňovanou 60% hranici příjmů. Cílem tohoto pravidla je zabezpečit rozpočtovou disciplínu, dlouhodobě omezit deficitní hospodaření financované z cizích zdrojů a posílit spoluzodpovědnost za vývoj veřejných financí. Pokud územně samosprávný celek nebude schopen snižovat svůj dluh, bude mu zadržena část daňových příjmů, které dostává z RUD. Ovšem o tyto prostředky nepřijde, budou uvolněny na splácení jejich závazků.

Třetí povinnost představuje závazek zveřejňovat údaje, které se týkají rozpočtů a hospodaření. Do takových údajů se řadí celkové příjmy, výdaje a saldo nebo celkové výnosy a náklady. Tyto povinnosti jsou koncipovány tak, aby na jedné straně bylo zajištěno postupné splácení jejich dluhů a na druhé straně se nebrzdil jejich rozvoj (Matěj, 2017).

Rozpočet kraje je rozdělen dle rozpočtové skladby, a to zpravidla na dvě části – běžný a kapitálový rozpočet. Toto rozdělení podle Provazníkové (2015, s. 60): „*Umožňuje přehledně analyzovat, na co jsou vynakládány daňové i nedaňové příjmy, umožňuje analyzovat nutnost využívání návratných příjmů na financování investic a únosnou výši dluhové služby.*“

Běžný rozpočet (viz tabulka č. 1) představuje bilanci běžných příjmů a výdajů, které se obvykle každoročně opakují a vztahují se k danému rozpočtovému roku. Běžné příjmy se aplikují na financování provozních potřeb pomocí běžných výdajů.

Tabulka 1: Schéma běžného rozpočtu

Příjmy	Výdaje
Daňové <ul style="list-style-type: none"> • svěřené daně • sdílené daně • místní daně • správní poplatky 	<ul style="list-style-type: none"> • všeobecné veřejné služby (veřejná správa apod.) • veřejný pořádek (policie, hasiči apod.) • vzdělání • péče o zdraví • bydlení • komunální služby • na podnikání • ostatní běžné výdaje (placené pokuty apod.) • placené úroky • běžné dotace jiným rozpočtům
Nedaňové <ul style="list-style-type: none"> • uživatelské poplatky • příjmy z pronájmu majetku • příjmy od vlastnických neziskových organizací • zisk z podnikání • ostatní příjmy 	
Přijaté transfery <ul style="list-style-type: none"> • běžné dotace ze státního rozpočtu • běžné dotace ze státních fondů • od územních rozpočtů • ostatní běžné příjmy (přijaté dary, sankce apod.) 	
(saldo – přebytek)	(saldo – schodek)

Zdroj: (Provazníková, 2015, s. 61)

Kapitálový rozpočet (viz tabulka č. 2) zobrazuje příjmy, kterými se financují investiční potřeby a přesahují období jednoho rozpočtového roku. Vždy se jedná o příjmy a výdaje, které jsou jednorázové a neopakovatelné. Protože jsou investiční výdaje obvykle velké, měl by kapitálový rozpočet poskytovat kumulaci zdrojů na krytí takových projektů. Kapitálový rozpočet může být buď vyrovnaný, kdy se jeho příjmy rovnají výdajům, nebo deficitní, pokud jsou jeho výdaje větší než příjmy, a v opačném případě může být přebytkový.

Tabulka 2: Schéma kapitálového rozpočtu

Příjmy	Výdaje
<ul style="list-style-type: none">• z prodeje majetku• kapitálové přijaté dotace z rozpočtové soustavy• příjmy z půjček apod.• příjmy z emise vlastních obligací• přebytek běžného rozpočtu• dary na investice apod.	<ul style="list-style-type: none">• na investice• kapitálové dotace jiným rozpočtům• na nákup obligací, akcií• poskytované střednědobé a dlouhodobé půjčky• splátky dříve přijatých půjček• krytí deficitu běžného rozpočtu

Zdroj: (Provazníková, 2015, s. 62)

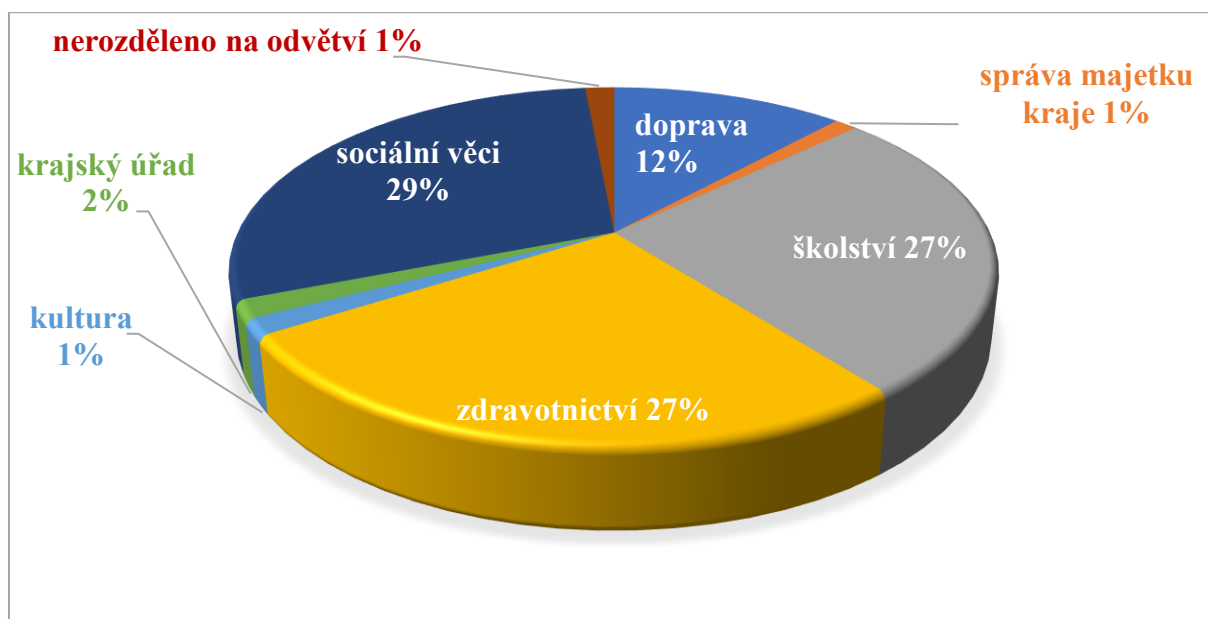
1.3.2 Mimorozpočtové fondy

Mimorozpočtové fondy jsou nedílnou součástí finančního systému kraje zejména proto, že hospodaří s veřejnými prostředky a mají finanční vztah k rozpočtu kraje. Zřízení mimorozpočtových fondů je podle zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, v pravomoci zastupitelstva kraje. Mohou mít podobu účelových nebo neúčelových fondů. V praxi jsou více zakládány účelové fondy, které zajišťují dlouhodobou stabilitu financování konkrétních potřeb prostřednictvím účelově vymezených výdajů.

Pro lepší objasnění mimorozpočtových fondů je možné uvést specifický fond Královéhradeckého kraje – Fond rozvoje a reprodukce. Tento fond slouží k financování projektů například v odvětví zdravotnictví, dopravy, školství či kultury. Je charakteristický tím, že je neúčelový, a požádat o čerpání z tohoto fondu může zřízená příspěvková organizace, obchodní společnost zřízená krajem, ale i sám kraj samotný.

V závěru roku 2020 v něm bylo 340 milionů korun, které bylo v plánu alokovat do jednotlivých odvětví. Obrázek č. 1 zobrazuje graf, který uvádí návrh rozpočtu Fondu Královéhradeckého kraje na rok 2021. Největší část financí bude čerpáno na investice v sociální oblasti, dále do zdravotnictví a školství (Královéhradecký kraj, 2020).

Obrázek 1: Návrh čerpání z FRR KHK dle odvětví v roce 2021

Zdroj: zpracováno dle (Volfová, 2020)

1.3.3 Příjmy krajského rozpočtu

Příjmy kraje představují veškeré návratné i nenávratné finanční prostředky, na základě nich je kraj schopen zabezpečovat svou působnost.

Kraje používají jako nejčastější dělení příjmů druhové třídění, které vychází z vyhlášky Ministerstva financí č. 323/2002 Sb., o rozpočtové skladbě.

Daňové příjmy

Daňové příjmy tvoří u krajů zhruba polovinu jejich celkových příjmů, proto mají značný vliv na finanční stabilitu kraje. Zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení daní, vymezuje konkrétní druhy daní, které plynou do rozpočtů krajů. Jedná se o daně svěřené a sdílené.

V případě krajů lze za svěřenou daň považovat daň z příjmů právnických osob, pokud je poplatníkem sám příslušný kraj. Výnos z takové daně plyne čistě do rozpočtu kraje (viz tabulka č. 3). Naopak za sdílenou daň lze považovat v případě krajů například DPH či daň z příjmů fyzických osob. Zde zákon vymezuje podíl na celostátně vybíraných daních, z nichž pouze část plyne do rozpočtu kraje (Zákon č. 243/2000 Sb.).

Tabulka 3: Rozpočtové určení daní platné k 1. 1. 2019

DPH (celostátní výnos)	8,92 % – kraje	
	23,58 % – obce ¹⁾	
	67,50 % – SR	
DzP PO (bez daně placené obcemi a kraji)	8,92 % – kraje	
	23,58 % – obce ¹⁾	
	67,50 % – SR	
DzP PO (z daně placené obcemi a kraji)	100 % – placené kraji	
	100 % – placené obcí	
DzP FO vybíraná srážkou (celostátní výnos)	8,92 % – kraje	
	23,58 % – obce ¹⁾	
	67,50 % – SR	
DzP FO ze závislé činnosti (celostátní výnos)	8,92 % – kraje	
	23,58 % – obce ¹⁾	
	1,5 % – obce ²⁾	
	66,00 % – SR	
DzP FO ze samostatně výdělečné činnosti (z podnikání)	40 % – SR	
	60 % celostátního výnosu	8,92 % – kraje
		23,58 % – obce ¹⁾
67,50 % – SR		

¹⁾ Daňové příjmy jsou rozdělovány na základě: výměry katastrálních území obce (3 %), počtu dětí MŠ a žáků ZŠ navštěvujících školu zřízenou obcí (9 %), prostého počtu obyvatel v obci (10 %), násobku postupných přechodů (78 %).

²⁾ Daňové příjmy jsou rozdělovány na základě počtu zaměstnanců s místem výkonu práce v dané obci.

Zdroj: zpracováno dle (Matěj, 2019)

U sdílených daní je podstatné neopomenout, že zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení daní ve své příloze stanovuje konkrétní procentuální podíl, kterými se jednotlivé kraje podílejí na části celostátního hrubého výnosu daně. (viz příloha A)

Nedaňové příjmy

Peková (2008, s. 269–273) ve své odborné literatuře uvádí, že krajské příjmy, které mají nedaňový charakter, tvoří spíše příjmy doplňkové či „zanedbatelné“, neboť vzhledem k celkovému poměru krajských příjmů tvoří obvykle nejmenší část.

Do takových příjmů lze zařadit zejména:

- příjmy z vlastní hospodářské činnosti,
- příjmy z pronájmu majetku,
- sankční pokuty,
- příjmy z mimorozpočtových fondů,
- úroky z poskytnutých úvěrů,
- návratné příjmy,
- ostatní příjmy.

Mezi příjmy z vlastní hospodářské činnosti patří příjmy z vlastního podnikání, podíl na zisku podniků s majetkovým vkladem kraje a příjmy od různých organizací zřízených kraji. Příjmy ze sankčních pokut kraje vznikají v momentu, kdy orgán kraje uloží v přestupkovém řízení sankční pokutu.

Taková pokuta vzniká v případě znečišťování veřejného prostranství či porušování předpisů ochrany životního prostředí. Pod ostatními příjmy si lze představit příjmy ze sdružování finančních prostředků, dary a výnosy z veřejných sbírek.

Návratné příjmy představují příjmy z úvěrů a půjček od domácích nebo zahraničních subjektů, příjmy z emisí komunálních obligací nebo příjmy z finanční výpomoci.

Kapitálové příjmy

Tyto příjmy dle Provazníkové (2015, s. 168–170) zahrnují výnosy z vlastnictví cenných papírů, především z prodeje akcií a majetkových podílů, dále příjmy z prodeje majetku či z finančního investování. Jsou charakteristické jednorázovostí a svou významností působí pouze doplňkově, podobně jako příjmy nedaňové.

Dotace a transfery

Dotace a transfery ze státního rozpočtu a ze státních fondů popisují autoři Provazníková (2015, s. 135) a Peková (2004, s. 375), shodují se na tom, že tvoří největší položku příjmů v rozpočtu kraje. Krajům jsou vypláceny z velké části účelové dotace, které mohou mít formu běžných nebo kapitálových dotací. Běžné slouží k financování provozních potřeb, kdežto kapitálové k financování investičních potřeb. Ovšem hlavním cílem těchto dotací je zajistit určitý standard z poskytovaných veřejných statků.

Dotace lze členit dále na nárokované a nenárokované. Toto členění vychází z toho, jakým způsobem kraj dotaci získává. O nárokovaných dotacích lze hovořit tehdy, pokud má kraj na dotaci automaticky nárok a jsou mu pravidelně posílány i bez žádosti kraje. Nenárokované

dotace jsou pravým opakem, kraj si o ně musí zažádat, neboť na ně nemá automaticky nárok. K jejich získání musí splnit požadovaná kritéria. Avšak rozsah dotačních programů je limitován, proto není možné vyhovět každé žádosti o dotaci.

Dotace by měly zajišťovat rovnoměrné vyvážení regionálního rozvoje a podporovat vytváření vlastních příjmů krajských rozpočtů. Vláda se tak snaží ponechat určitou možnost kontroly v rozsahu a kvality poskytovaných služeb, čímž nedochází k výrazným meziregionálním rozdílům. Představuje to možnost státu regulovat působení krajů.

Kraje mohou obdržet dotace:

- ze státního rozpočtu
- z kapitol příslušných ministerstev
- ze státních mimorozpočtových fondů
- ze strukturálních fondů a Fondu soudržnosti EU

Největším zdrojem dotací je státní rozpočet. Ten poskytuje dotace na výkon státní správy a kritérium pro vymezení objemu této dotace je upravený limit počtu zaměstnanců pracujících na krajských úřadech v přeneseném výkonu státní správy na území kraje.

Dalším podstatným zdrojem dotací jsou i ostatní kapitoly státního rozpočtu, tedy z kapitol jednotlivých ministerstev. Odtud jsou poskytovány finanční prostředky na projekty investiční i neinvestiční. V případě neinvestičních dotací kraj může finanční prostředky použít na vlastní projekty, kde je sám realizátorem. Investiční dotace jsou kraji poskytnuty až po splnění podmínek, položených příslušným ministerstvem. Zpravidla to bývá vytvoření investičního záměru, který obsahuje strategii celého projektu včetně odhadu o výši nákladů. Během realizace projektu se od vytvořeného záměru nesmí nikterak odchýlit (Zásady pro poskytování dotací ze SR, 2020, s. 2–8).

Dotace z mimorozpočtových fondů jsou zaměřeny na financování určité oblasti veřejného sektoru, čímž pomáhají uspokojovat veřejné potřeby jakožto hlavní zájem samotného státu.

Současné státní fondy v ČR:

- Státní fond životního prostředí
- Státní zemědělský intervenční fond
- Státní fond dopravní infrastruktury
- Státní fond podpory investic
- Státní fondy kinematografie
- Státní fond kultury

Tabulka 4: Transfery přijaté kraji ze SR, z NF a ze SF v roce 2020 (v mil. Kč)

Kapitola	Celkem	Z toho:	
		Neinvestiční	Investiční
Úřad vlády ČR	6,6	6,6	
Ministerstvo práce a sociálních věcí	18 587,2	18 534,9	52,4
Ministerstvo vnitra	24,3	24,3	
Ministerstvo životního prostředí	2 248,7	162,3	2 086,4
Ministerstvo pro místní rozvoj	8 188,5	251,2	7 937,3
Ministerstvo průmyslu a obchodu	87,8	7,4	80,4
Ministerstvo dopravy	5 150	2 956,3	2 193,7
Ministerstvo zemědělství	79,5	18,3	61,1
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	139 798,1	139 644,7	153,4
Ministerstvo kultury	146,4	58,8	87,7
Ministerstvo zdravotnictví	2 713,8	2 659,7	54,2
Národní fond	277,9	9,5	268,4
VPS – transfery v rámci souhrn. dotačního vztahu	1 488,2	1 488,2	
VPS – ostatní transfery	280,4	280,4	
Státní fond životního prostředí	5,1	4,7	0,4
Státní fond dopravy infrastruktury	4 832	2 182,5	2 649,5
Region soudržnosti Severozápad	0,6		0,6
Celkem	183 915,1	168 289,6	15 625,5

Zdroj: (Státní závěrečný účet 2020, příloha F, 2021, s. 19)

Kompletní přehled dotací, které kraje získaly v roce 2020 ze státního rozpočtu, jednotlivých ministerstev a státních fondů, zobrazuje tabulka č. 4. Z té je zřejmé, že velká část dotací byla neinvestičního charakteru. Největší objem finančních prostředků byl zaznamenán v oblasti školství a sociální péče, což bylo zapříčiněno tím, že vláda realizovala své záměry v posilování mzdové úrovně pracovníků. Ze státního rozpočtu – dotace z kapitoly Všeobecné pokladní správy v roce 2020, zahrnovaly zejména příspěvek na řešení krizových situací a náhrady škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ovšem činí pouhé minimum z celkového objemu dotací poskytovaných krajům ze státního rozpočtu.

Je patrné, že nejvýznamnějším zdrojem příjmů krajů jsou dotace přímo z rozpočtu jednotlivých kapitol ministerstev a státních fondů. V roce 2020 kraje přijaly peněžní prostředky ve výši 181,9 mld. Kč (bez kapitoly VPS a NF), což je o 18 % více oproti roku 2019. Tento

nárůst směřoval hlavně do oblasti školství, kde se podílel na financování přímých nákladů na vzdělávání, a oblasti sociální péče (Státní závěrečný účet 2020, příloha F, 2021, s. 18–19).

Posledním zdrojem dotací, který bude v rámci této práce zmíněn, jsou dotace z Evropské unie. Ty dávají krajům možnost financovat různé aktivity pro zlepšení své situace či svého rozvoje a svou činností podporují růst konkurenceschopnosti kraje. Systém tohoto čerpání je založen na principu předfinancování ze státního rozpočtu, tzn. že podíl EU, který je určen na spolufinancování daného projektu, je zprvu předfinancován ze státního rozpočtu a až posléze je podíl EU refundován zpět.

V ČR existují regionální rady regionů soudržnosti, které pomáhají vybírat projekty dotované z fondů EU, proplácet finanční prostředky a následně i provádět kontrolu projektů. Zastoupení regionálních rad je pro každý region s výjimkou Prahy, ta nemá nárok na podporu regionálního rozvoje, neboť její HDP na obyvatele překračuje průměr 27 zemí EU (Abeceda fondů EU, 2020).

1.3.4 Výdaje krajského rozpočtu

Kraje dle Provazníkové (2015, s. 195–196) pomocí svých výdajů zajišťují financování veřejných statků a služeb na regionální úrovni. Výdaje rozpočtu kraje je možné členit dle několika hledisek, ovšem závazné členění výdajů stanovuje rozpočtová skladba. Ta rozlišuje druhové a funkční hledisko. Zatímco druhové výdaje rozděluje pouze na běžné a kapitálové, funkční klasifikuje výdaje do šesti odvětvových skupin.

Tabulka 5: Přehled druhových a kapitálových výdajů kraje

Běžné výdaje	Kapitálové výdaje
Neinvestiční nákupy	Investiční nákupy
Neinvestiční transfery	Nákup akcií a majetkových podílů
Neinvestiční půjčené prostředky	Investiční transfery
Platy zaměstnanců a související výdaje	Investiční půjčené prostředky
Ostatní neinvestiční výdaje	

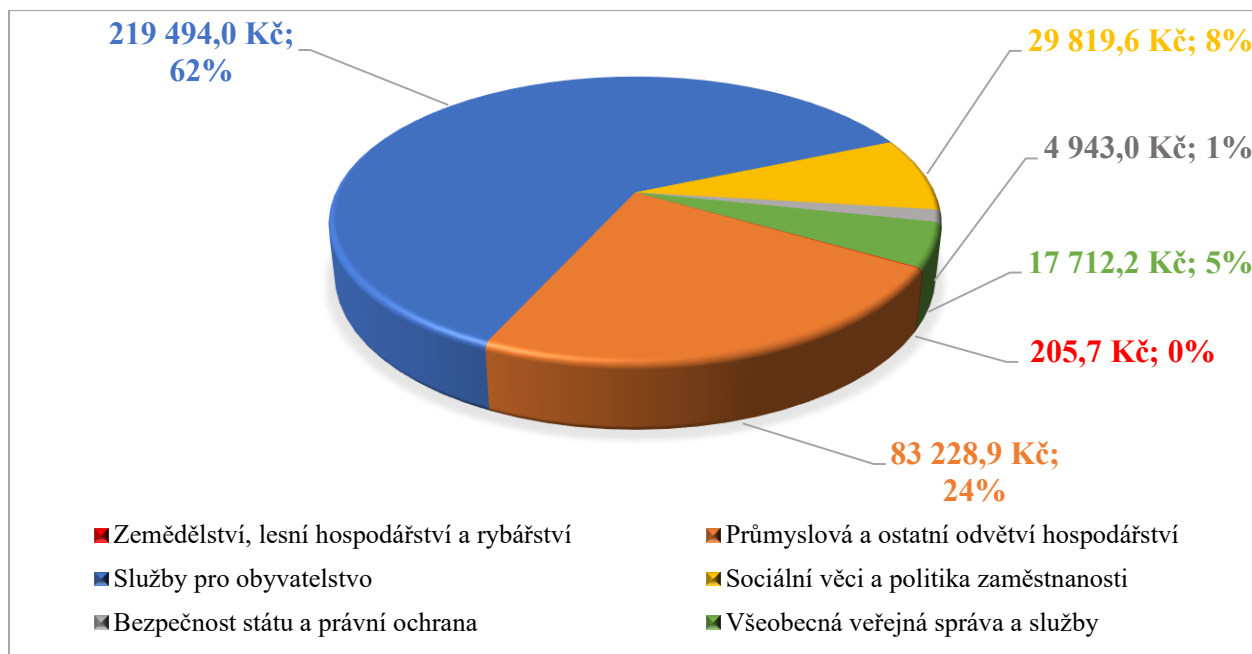
Zdroj: zpracováno dle (Monitor – Ministerstvo financí ČR, 2020)

Tabulka č. 5 zobrazuje přehled běžných a kapitálových výdajů kraje. Obvykle největší výdajovou položkou kapitálového charakteru jsou investiční nákupy, které směřují do pořízení dlouhodobého hmotného či nehmotného majetku. Na straně běžných výdajů největší položkou

jsou neinvestiční transfery, které kraj poskytuje obyvatelstvu nebo soukromoprávním či veřejnoprávním subjektům.

Následující obrázek uvádí graf, který zobrazuje součet výdajů všech krajů rozdělených podle jednotlivých odvětvových oblastí.

Obrázek 2: Rozdělení výdajů krajů dle funkčního hlediska k roku 2020 (v tis. Kč)

Zdroj: zpracováno dle (Monitor – Ministerstvo financí ČR, 2020)

Z obrázku č. 2 je zřejmé, že kraje nejvíce peněžních prostředků vkládají do oblasti služeb pro obyvatelstvo. Toto odvětví zahrnuje výdaje na vzdělávání, zdravotnictví, ochranu životního prostředí, kulturu, sport, bydlení, komunální služby a ostatní činnosti související se službami pro obyvatelstvo. Zdaleka nejvyšší podíl ve výdajích krajů vykazuje zdravotnictví a školství, které tak představují nejvýznamnější výdajové kapitoly v krajských rozpočtech.

Druhou nejvíce finančně náročnou oblastí je průmyslové a ostatní odvětví hospodářství. Zde je největší podíl výdajů vkládán do infrastruktury, neboť kraj je zodpovědný za zajištění dopravní obslužnosti.

2. EKONOMICKÝ ROZVOJ A HOSPODAŘENÍ KRAJŮ

Tato kapitola uvádí charakteristiku krajů. Od obecné charakteristiky se postupně prohlubuje k té konkrétnější a zohledňuje to, že k ekonomickému rozvoji přispívá řada faktorů. Zejména sociální, ekonomická a technická infrastruktura kraje ovlivňuje životní úroveň i kvalitu života obyvatel.

V návaznosti na to další podkapitola přibližuje problematiku hospodaření krajů, což se přímo dotýká oblastí spadajících do kompetencí a činností krajů v rámci vykonávání svých zřizovatelských funkcí. Jednotlivé oblasti jsou rozděleny dle funkčního členění výdajů. Dále se zabývá daňovými příjmy a s nimi související problematikou rozpočtového určení daní.

V poslední části této kapitoly je popsána shluková analýza, která byla zvolena jako vhodná statistická metoda pro mezikrajské srovnání.

2.1 Metodologický rámec práce

Pro posouzení ekonomického rozvoje a zhodnocení hospodaření krajů budou použity ukazatele, které jsou rozčleněny na 2 skupiny a na jejichž základě bude postavena interpretace krajů.

První skupinu tvoří **ukazatele, které se zaměřují na ekonomické záležitosti**. Jsou do ní zahrnuty jednak ukazatele, které se přímo vztahují na hospodaření krajů, ale i takové, které kraje svou činností zásadně ovlivnit nemohou a slouží pouze pro dokreslení a určité mezikrajské srovnání vyspělosti krajů. Konkrétní ukazatele: HDP na obyvatele, čistý disponibilní důchod, počet ekonomických subjektů, obecná míra nezaměstnanosti a ukazatele týkající se demografických charakteristik a kvality života: hustota obyvatelstva, střední délka života mužů a žen.

Druhá skupina je zaměřena na **ukazatele, které spadají do oblasti životní úrovně** a popisují občanskou a sociální vybavenost krajů. Konkrétní ukazatele: počet škol, počet zdravotnických zařízení, počet domovů pro seniory a počet míst v domovech pro seniory na 1 tisíc obyvatel ve věku 65 a více let.

Následně bude provedena shluková analýza, jejímž účelem bude vytvořit skupiny podobných krajů. Konkrétním cílem analýzy je provést mezikrajské srovnání, které bude nápomocné ke komparaci ekonomického rozvoje jednotlivých krajů a k objektivnímu posouzení dopadů na jejich ekonomický rozvoj. Na výše zmíněnou analýzu budou použity data z ČSÚ za rok 2020. Analyzovaná data budou opět rozdělena na oblast ekonomickou a na oblast životní úrovně. Vstupní data jsou zobrazena v příloze E.

Jednotlivé indikátory byly zvoleny tak, aby pokud možno nejvíce popisovaly podmínky, které samotný kraj má možnost různou měrou ovlivnit. Ovšem byly zahrnuty i takové, které kraj přímo ovlivnit nemůže, avšak k ekonomickému rozvoji kraje významně přispívají a ovlivňují jej.

Do **ekonomických indikátorů** bylo zahrnuto HDP na 1 obyvatele, neboť se jedná o jeden z nejzákladnějších makroekonomických ukazatelů, který se používá pro stanovení úrovně, výkonnosti a dynamiky ekonomiky. Druhým důvodem pro zvolení tohoto indikátoru je i předpoklad toho, že čím vyšší HDP na osobu je, tím má vyšší životní úroveň, a tudíž lze předpokládat i vyšší kvalitu života. Rostoucí HDP na hlavu totiž přináší vyšší možnost spotřeby, což přináší vyšší výdaje, ale i možnost nákupu dražších a kvalitnějších věcí, od čehož se pak odvíjí i kvalitnější život, který dává větší prostor k vlastní volbě.

Indikátor obecné míry nezaměstnanosti byl zvolen jako jeden ze základních ukazatelů pro hodnocení situace na trhu práce a pro hodnocení vývoje v oblasti rozvoje lidských zdrojů. I když by tento indikátor mohl být zařazen do oblasti životní úrovně, neboť nezaměstnanost lze řadit do problematiky sociální, tak ať je zařazen v jakékoli skupině, vždy je zřejmé, že samotná nezaměstnanost má značně negativní vliv na kvalitu života jedince.

Dalšími zvolenými indikátory jsou počet ekonomických subjektů a disponibilní důchod domácnosti na 1 obyvatele. Jedná se o indikátory, které taktéž nemůže kraj přímo ovlivnit, ale umožňují srovnávat kraje podle vyspělosti a kvality života. Zadluženost, celkové příjmy a výdaje dle jednotlivých odvětví na 1 tisíc obyvatel byly zahrnuty pro porovnání finanční situace v krajích.

Posledními zvolenými indikátory do ekonomické oblasti jsou hustota obyvatelstva a dopravní infrastruktura – konkrétně délka silničních komunikací II. a III. tříd, neboť se předpokládá, že čím vyšší je úroveň sídel a dopravy v kraji, tím vyšší míru dopravní obslužnosti musí kraj zabezpečit.

Do **indikátorů životní úrovně** byla zahrnuta střední délka života neboli také naděje dožití. Jedná se o indikátor, který vypovídá o zdravotním stavu populace a o jeho vývoji. Byl do analýzy zvolen díky své komplexnosti, neboť zohledňuje nejen zdravotní stav, ale i stav životního prostředí, které má podstatný vliv na zdraví člověka. Vyšší naděje na dožití je způsobena lepším životním prostředím, lepší zdravotní péčí, ale také životním stylem jedince.

Pro lepší zdravotní péči a celkovou kvalitu života jsou nutná sociální zařízení, proto se další indikátor zaměřuje na počet nemocnic v krajích, následně i počet lůžek na 1 tisíc obyvatel. Tyto indikátory slouží k porovnání krajů z hlediska dostupnosti zdravotní péče.

Poslední použité indikátory jsou zaměřené na školství a zajišťují data o počtu mateřských, základních, středních a vyšších odborných škol. Do oblasti indikátorů životní úrovně byly vybrány z důvodu, že vzdělání úzce souvisí s postavením jedince ve společnosti.

2.2 Charakteristika krajů a jejich ekonomický rozvoj

Hlavní město Praha podle Asociace krajů ČR (2019) představuje správní hospodářské i kulturní centrum našeho státu vzhledem k počtu obyvatel a ekonomickému potenciálu. V podílu HDP na obyvatele jí patří první místo. Nezaměstnanost v hlavním městě nepředstavuje nijak zásadní problém ve srovnání s jinými kraji ČR, což je dáno atraktivitou pražského trhu práce. Je zde zastoupena významná koncentrace kvalifikovaných pracovních sil, zejména v oblastech podnikové sféry, vědy, výzkumu i školství. Vnitřně se Praha člení na 57 městských částí, které se spojují do 22 správních obvodů. Je to tedy nejen hlavní a největší město ČR, ale zároveň je i regionem s působností kraje.

Středočeský kraj je již od roku 2010 nejlidnatějším krajem ČR, oproti druhé nejlidnatější Praze měl v roce 2021 o 113,8 tisíc obyvatel více. Za nárůstem obyvatel stojí především stěhování či převýšení porodnosti nad úmrtím. Své hlavní sídlo má v hlavním městě, které zcela obklopuje. Je tedy zřejmé, že tento kraj patří mezi dominantní kraje, a to nejen podle počtu obyvatel, ale i podle rozlohy a počtu obcí (viz tabulka č. 6). Za ekonomickým rozvojem tohoto kraje stojí vyspělá pracovní síla a kvalitní infrastruktura. Struktura kraje je velice různorodá, neboť zaznamenává jak řídké osídlené zemědělské oblasti, tak i velká průmyslová města.

Jihočeský kraj svou rozlohou zaujímá 12,8 % rozlohy státu, a je tedy druhým největším krajem, ovšem v poměru rozlohy k počtu obyvatel má nejnižší hustotu obyvatel, tj. 64 obyvatel na km² (viz tabulka č. 6). Tento kraj upřednostňuje rozvoj cestovního ruchu, je pro něj prioritou, proto dbá hlavně na historii, památky a na velké bohatství přírody.

V **Plzeňském kraji** je třetí nejnižší hodnota hustoty zalidnění v ČR, nejvíce osídlená je metropolitní Plzeň, na kterou navazuje drobné venkovské osídlení, neboť největší přírodní dominantou kraje je Šumava. Ekonomicky je zcela rozhodující Plzeň, která tvoří dvě třetiny HDP celého kraje, zde převažuje strojírenský, potravinářský a stavební průmysl.

Nejzápadnějším krajem ČR je **Karlovarský kraj**, ten svou rozlohou představuje druhý nejmenší kraj. Prioritou kraje je lázeňství a cestovní ruch, ovšem tento kraj je známý i svým průmyslem v oblasti těžby hnědého uhlí či energetickou a chemickou výrobou.

Ústecký kraj disponuje se značným nerostným bohatstvím, které je spojeno s energetickým a chemickým průmyslem. Společně vytváří značný hospodářský význam pro celý kraj. Nicméně tento kraj společně s krajem Moravskoslezským vykazují nejvyšší hodnoty míry nezaměstnanosti. Ústecký kraj je nejhorší v republice z hlediska délky nezaměstnanosti, možnou příčinou může být nízká vzdělanost, neboť velké množství nezaměstnaných osob, konkrétně 43 %, má pouze základní vzdělání (Bursa, 2018).

Liberecký kraj zaujímá pouze 4 % rozlohy ČR a člení se do 4 okresů. Disponuje nejmenším podílem zemědělské půdy, a naopak s nejvyšším podílem půdy lesní. V kraji převažuje spíše průmyslový charakter, neboť je významný především těžbou a zpracováním stavebních kamenů a písků. Významnou částí ekonomiky kraje je i cestovní ruch, což je dáno tím, že se v kraji nachází hned několik specifických území, které mají silně rozvinuté aktivity spojené s cestovním ruchem.

Královéhradecký kraj vyniká svou rozmanitostí z hlediska kultury, historie a přírody. Z ekonomického pohledu je tento kraj třetím krajem s nejvyšším HDP na obyvatele (viz tabulka č. 6). Kraj disponuje kvalitní pracovní silou, která má základ zejména v průmyslové oblasti. Mezi významná průmyslová odvětví patří textilní, strojírenský, potravinářský, gumárenský a kovodělný průmysl. Zdejší orientace spíše na lehký průmysl vedla k tomu, že průmyslovou základnu tvoří většinou menší a střední firmy. Největší prioritou kraje je vzdělání, obyvatelstvo tohoto kraje patří k nadprůměrně vzdělanému v kategorii vzdělání s maturitou, naopak v kategorii vysokoškolsky vzdělaných je kraj pod průměrem ČR (Královéhradecký kraj, 2018).

Pardubický kraj je rovněž jako Královéhradecký kraj bohatý na průmyslovou tradici. Zaznamenává vysoký podíl exportu českých výrobků, za čímž stojí vysoké množství kvalifikovaných pracovníků. Díky tomu je v kraji značný zájem zahraničních investorů, kteří využívají nabídky připravených průmyslových zón.

Pro **Kraj Vysočina** jsou typické malé vesnice, které nejsou příliš vzdálené od hlavního centra kraje. Hlavním centrem je Jihlava, ve kterém žije přes 50 tisíc obyvatel, dále jsou v tomto kraji pouze čtyři města, jejichž obyvatelstvo dosahuje 20 tisíc obyvatel. Hustá propojenost sítí silnic

usnadňuje mobilitu obyvatel a umožňuje využívat klady venkova a zároveň čerpat dostupnost městského centra.

Jihomoravský kraj má podle Asociace krajů (2019) výrazný ekonomický potenciál, tvoří podstatnou část HDP a v posledních letech zde vzrostl počet podnikatelských subjektů v mnoha odvětvích. Kraj disponuje 60 % podílu zemědělské půdy na celkové výměře území, proto zemědělství má velký význam pro ekonomiku kraje. Severní oblast kraje je významná pro lesnictví, jižní oblast pro pěstování ovoce a zeleniny, vyniká především ve vinohradnictví. Dominantou kraje je i vzdělanost obyvatel, ta je zde druhá největší po Praze.

Olomoucký kraj z ekonomického hlediska je taktéž (jako některé kraje zmíněné), průmyslovou oblastí s vysoce rozvinutými službami. V kraji působí řada tradičních průmyslových podniků, a proto nejvíce obyvatel pracuje právě v této oblasti. Tento kraj se řadí k průměrně lidnatým krajům ČR a i zde je hustota v jednotlivých okresech odlišná.

Zlínský kraj je svou rozlohou čtvrtým nejmenším krajem ČR, ovšem svou hustotou zalidnění, tj. 147 obyvatel na km² (viz tabulka č. 6), výrazně převyšuje průměr. Tento kraj je poměrně chudý na nerostné suroviny, v omezené míře se zde vyskytují naleziště ropy či zemního plynu.

Posledním krajem je **Moravskoslezský kraj**, ten vzhledem ke své rozloze má velký počet obyvatel, a tedy i velkou hustotu zalidnění, tj. 222 obyvatel na km² (tabulka č. 6). Kraj dle ČSÚ (2017) kromě přírodního bohatství disponuje i bohatými zásobami nerostných surovin, především černého uhlí, což se prolíná do těžkého průmyslu a hutnictví. Kraj je celostátním centrem hutní výroby a současně je v kraji upřednostněna těžba téměř celé produkce černého uhlí v republice.

Na základě krátkých charakteristik jednotlivých krajů je očividná jejich různorodost a odlišnost, z toho plyne, že každý kraj vyniká v jiné oblasti a uzpůsobuje k tomu své strategické cíle, které podporují ekonomický rozvoj.

Každý kraj si v rámci svých strategických dokumentů, které zpracovává, stanovuje své rozvojové priority a cíle, které jsou vázané na další koncepční a rozvojové aktivity v kraji.

Královéhradecký kraj se ve své strategii věnuje podpoře rozvoje zejména ekonomické, sociální a enviromentální oblasti. Kraj Moravskoslezský chce, za účelem větší zaměstnanosti, například konkrétně podpořit vzdělávání, průmysl a podnikavost, a to tím, že zajistí nabídku kvalitních služeb pro začínající podnikatele a zavede podnikatelskou gramotnost do všech stupňů vzdělávání. Jihočeský plánuje výzvy v oblasti průmyslu a digitalizace, rovněž chce podpořit

i enviromentální oblast. Různé strategické plány krajů představují i jistý fundament pro plánování svých rozpočtů.

Tabulka 6: Statistický přehled krajů

Název kraje	Počet obyvatel (k 1. 1. 2021)	Počet obcí (2019)	Rozloha v km ² (2019)	Hustota obyvatel/km ² (2019)	HDP na obyvatele ¹⁾	Nezaměstnanost ²⁾
Praha	1 335 084	1	496	2 637	1 156 808	2,3
Středočeský	1 397 997	1 144	10 928	125	475 908	1,9
Jihočeský	643 551	624	10 058	64	432 736	1,8
Plzeňský	591 041	501	7 649	76	467 736	2,2
Karlovarský	293 311	134	3 310	89	332 037	4,7
Ústecký	817 004	354	5 339	154	371 401	3,7
Liberecký	442 476	215	3 163	140	405 455	2,9
Královéhradecký	550 803	448	4 759	116	481 323	2,6
Pardubický	522 856	451	4 519	115	436 259	1,6
Vysočina	508 852	704	6 796	75	445 597	2,2
Jihomoravský	1 195 327	673	7 188	165	514 073	2,3
Olomoucký	630 522	402	5 272	120	419 302	3,1
Zlínský	580 119	307	3 963	147	452 650	1,9
Moravskoslezský	1 192 834	300	5 430	222	415 009	3,6

¹⁾ Nominální HDP na 1 obyvatele (v Kč) v roce 2020

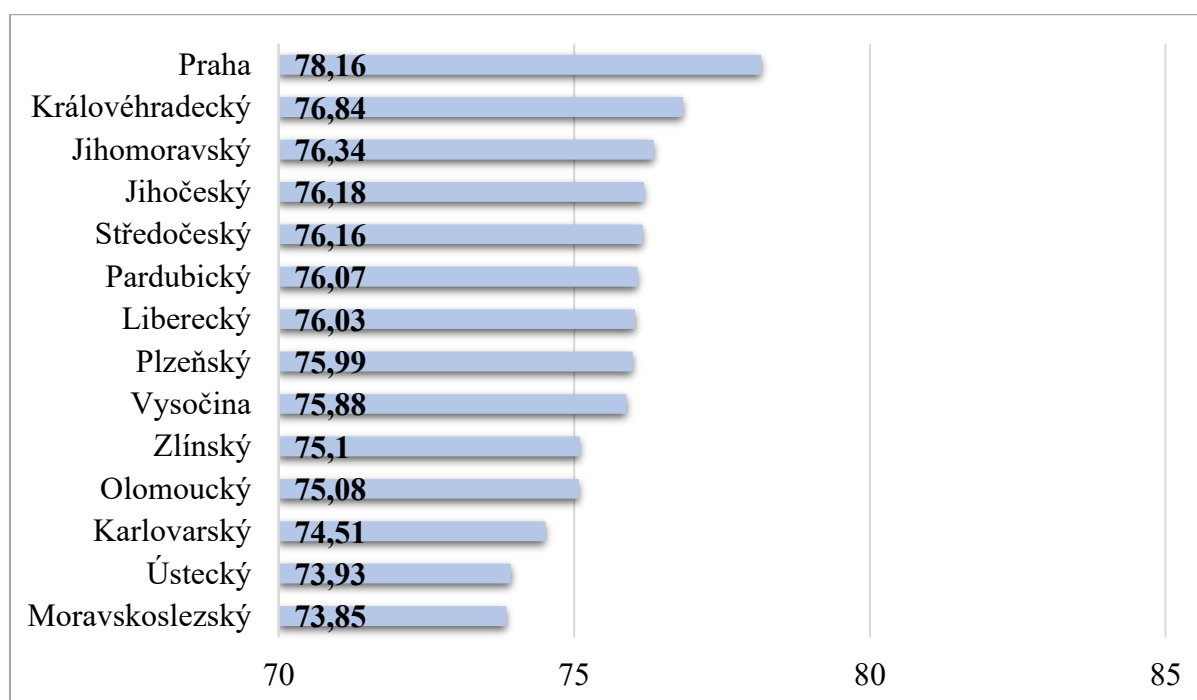
²⁾ Obecná míra nezaměstnanosti (v %) za rok 2020

Zdroj: zpracováno dle (ČSÚ, 2021)

Prvním ukazatelem, který se týká kvality života, je naděje dožití, respektive střední délka života. Tento ukazatel zohledňuje průměrný počet let a říká nám, kolika let se dožije osoba právě narozená, za předpokladu, že po celou dobu jejího života se nezmění řád vymírání, tzn. že vypočtená data vycházejí i z dat úmrtnosti v jednotlivých krajích. Obrázek č. 4 zobrazuje délku života mužů a obrázek č. 5 délku života žen.

Více let, jak je obecně již známo, se dožívají spíše ženy. Ovšem pro porovnání mezi kraji – muž narozený v Praze v roce 2020 se pravděpodobně dožije věku 78,16 let, což je mezi kraji nejvyšší výsledek. Žena narozená v Praze v roce 2020 se pravděpodobně dožije věku 82,86 let, opět nejvyšší mezi kraji. Oproti tomu nejkratší délku života zaznamenává u mužů kraj Moravskoslezský a u žen kraj Ústecký.

Obrázek 3: Střední délka života mužů dle krajů 2019–2020

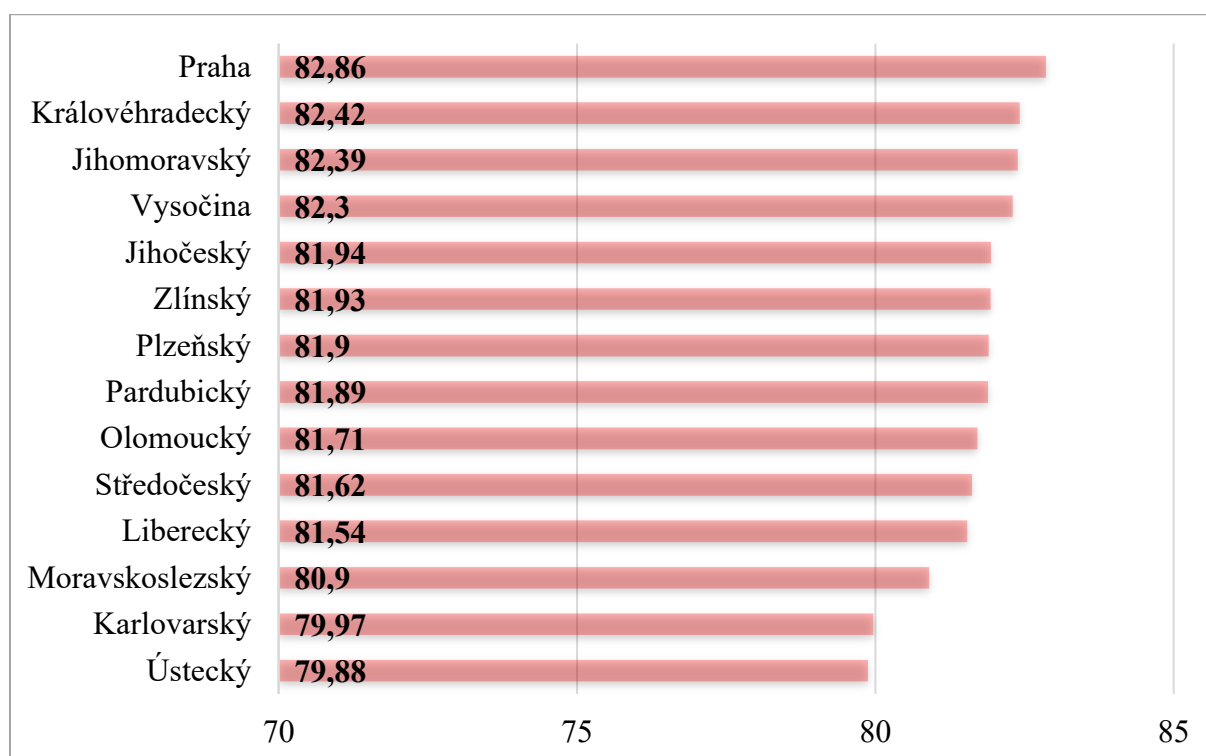
Zdroj: zpracováno dle (ČSÚ, 2021)

Střední délka života v jednotlivých krajích opět souvisí s tím, jak daný kraj je rozvinutý. Kolik má zdravotnických a sociálních zařízení, jakou orientaci má v odvětví průmyslu, těžby apod., ale i se skladbou obyvatel nebo již zmiňovanou vzdělaností.

Pokud je obyvatelstvo méně vzdělanější, méně o sebe pečuje i z hlediska zdravého životního stylu, což se dále promítá i do výdajů kraje na zdravotnictví. Příkladem toho mohou být kraje Moravskoslezský, Ústecký a Karlovarský, které jsou známy jako kraje hornické. Ovšem těžba uhlí je v současnosti spíše na útlumu, doly se uzavírají kvůli ekonomickým faktorům, zejména silné konkurenci v podobě dovozu z jiných evropských zemí. Délka života se tedy pojí i s dalšími charakteristikami daných krajů.

Druhé nejdelší délky se dožívají lidé v Královéhradeckém kraji, což je dáno tím, že v posledních letech dochází v kraji ke zhoršování věkové struktury obyvatelstva, tzn. že populace demograficky stárne. Je to zapříčiněno především nízkou porodností i úmrtností, což se promítá v prodlužující střední délce života. Tuto skutečnost udává ukazatel index stárí, který počítá poměr obyvatel ve věkové kategorii 65 let a více ku počtu obyvatel do 14 let. V roce 2020 byla, podle ČSÚ (2021), hodnota tohoto indexu pro ČR 125,5 osoby, což je doposud nejvyšší hodnota, která dokazuje, že populace žije déle, ale stárne. Pro již zmiňovaný Královéhradecký kraj byla hodnota indexu staří 140 za sledovaný rok, což představuje nejvyšší hodnotu za celou ČR.

Obrázek 4: Střední délka života žen podle krajů 2019–2020

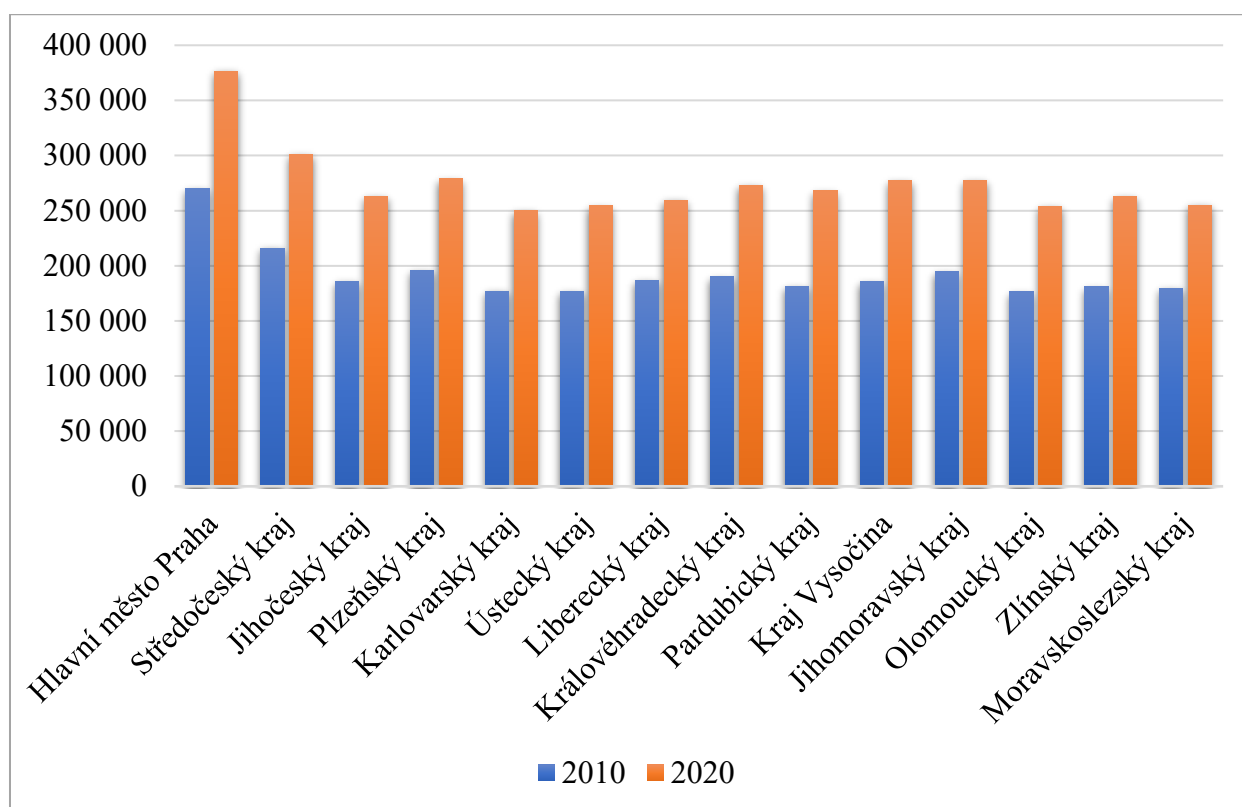

Zdroj: zpracováno dle (ČSÚ, 2021)

Druhým ukazatelem, který se už týká ekonomických záležitostí, je čistý disponibilní důchod domácností v jednotlivých krajích. Důchod představuje částku, kterou domácnost může vynaložit buď na konečnou spotřebu, nebo na úspory. Pro porovnání tohoto ukazatele byl vybrán rok 2010 a 2020, viz obrázek č. 3, který zobrazuje danou hodnotu přepočtenou na 1 obyvatele.

Lze vidět, že tento ukazatel se v jednotlivých krajích mezi uvedenými roky výrazně změnil, což je zapříčiněno celkovou ekonomickou situací v ČR. Nejvyšší čistý disponibilní důchod mají domácnosti v Praze, která zcela dominuje ostatním krajům, v roce 2020 byl čistý disponibilní důchod pro domácnost v Praze 376 461 Kč na 1 obyvatele. U ostatních krajů se tento důchod pohybuje od 250 do 300 tisíc korun na 1 obyvatele. Dané hodnoty mohou významně souviset s úrovní vzdělanosti. Jestliže v kraji převládá pouze základní či střední vzdělání u obyvatel, jako tomu je například v kraji Karlovarském či Ústeckém (viz příloha C), odpovídá tomu i výše čistého disponibilního důchodu, kterou domácnosti ve zmiňovaných krajích mají.

Obrázek 5: Porovnání ČDDD v krajích v letech 2010 a 2020 (na 1 ob. v Kč)

Zdroj: zpracováno dle (ČSÚ, 2021)

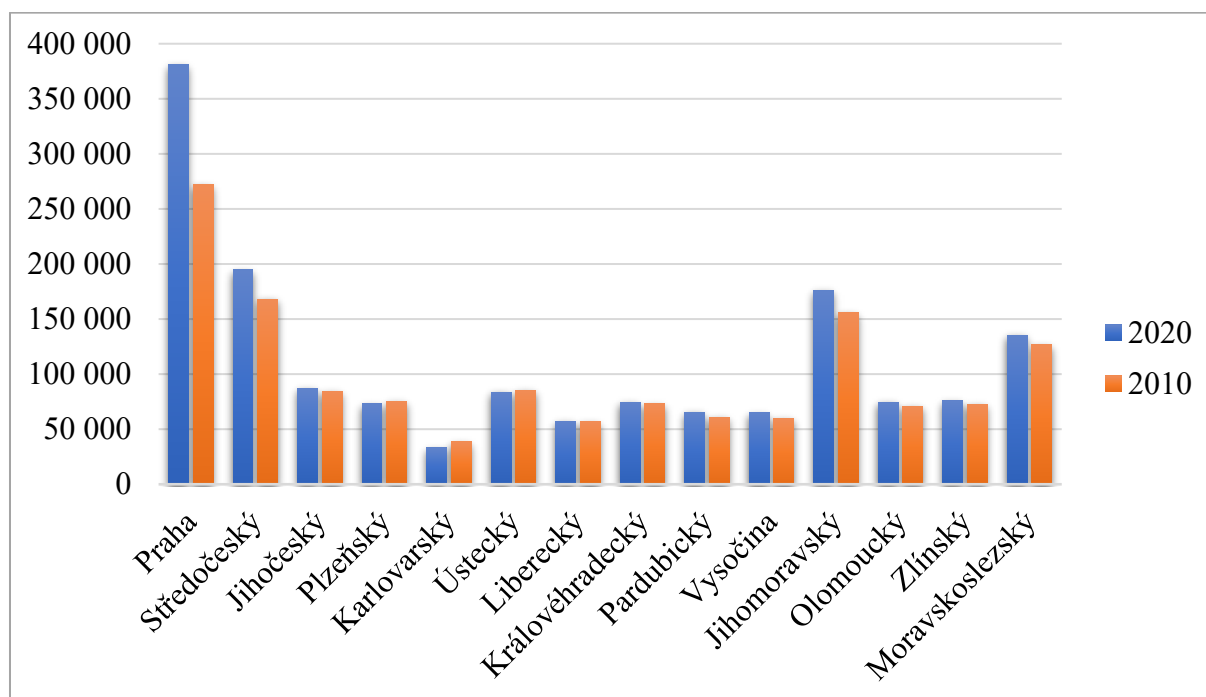
S kvalitou života nepřímo souvisí i HDP, neboť ekonomická výkonnost krajů je spojena s tamními trhy práce a možností zaměstnání. Z toho také plyne kupní síla, která je dána výší mezd v jednotlivých krajích, jež úroveň života v krajích taktéž ovlivňuje.

Dalším ukazatelem vypovídajícím o ekonomických záležitostech jsou ekonomické subjekty v jednotlivých krajích, které se významně podílejí na ekonomických podmínkách. Obrázek č. 6 pojednává o aktivních ekonomických subjektech, registrovaných v Registru ekonomických subjektů, v jednotlivých krajích. Pro mezikrajské porovnání za rok 2020 lze uvést nejvíce subjektů v hlavním městě Praze, konkrétně 380,7 tisíc subjektů, které tak tvoří 24,3 % z celkového počtu. S velkým rozdílem následuje Středočeský kraj a následně kraj Jihomoravský. Naopak nejméně aktivních subjektů je evidováno v Karlovarském kraji, v němž je pouze 2,1 % subjektů z celkového počtu. V průběhu deseti let, k roku 2020, došlo k největšímu nárůstu rovněž v Praze, ta opět v této roli dominovala. Zde se počet aktivních subjektů zvýšil o 40 %. Ovšem v některých krajích došlo naopak k poklesu počtu subjektů. Například v Karlovarském kraji se tento počet snížil zhruba o 14 %.

Co se týká právní formy ekonomických subjektů, v roce 2020 největší část tvořily podnikající FO se 73 % z celkového počtu, jednalo se zejména o živnostníky. PO se podílely s 27 %

z celkového počtu ekonomických subjektů. Zde se jednalo o obchodní společnosti, zejména o společnosti s ručením omezeným.

Obrázek 6: Počet ekonomických subjektů v krajích (na konci r. 2010 a 2020)

Zdroj: zpracováno dle (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2022)

V tabulce č. 7 je zobrazen přehled škol podle druhu vzdělávání v jednotlivých krajích. Pokud se konkrétně zaměříme pouze na školy střední a vyšší odborné, neboť pouze ty zřizuje kraj, jasnými dominantními kraji jsou opět Praha, následně Středočeský kraj. Ve velké většině z uvedených škol je zřizovatelem kraj, soukromé školy představují zcela minimum z nich.

Pro souvislost a propojenost počtu škol a počtu podnikatelských subjektů je možné, aby kraj podporoval uzpůsobenou skladbu středních škol tak, aby korespondovala s poptávkou pracovní síly v daném kraji. Jestliže Středočeský, Moravskoslezský nebo i Kraj Vysočina rozvíjejí automobilový průmysl, skladba středních škol měla odpovídat dané kvalifikaci. Absolventi tím získají snadnější vstup na trh práce. Uplatní své znalosti nabyté za studium a není zapotřebí tolik rekvalifikačních kurzů. Kraj tedy může ovlivnit, kolik středních a vyšších odborných škol zřídí a stejně tak může ovlivnit i jejich strukturu z hlediska skladby oborů. Specializace jednotlivých škol by měla odpovídat nabídce a poptávce na trhu práce.

Tabulka 7: Počet škol v krajích dle druhu vzdělávání v roce 2020/2021

Kraj	Počet škol podle druhu vzdělávání v roce 2020/2021				
	Předškolní	Základní	Střední	Vyšší odborné	Vysokoškolské
Praha	429	284	186	35	27
Středočeský	803	567	149	17	2
Jihočeský	324	267	88	14	5
Plzeňský	280	224	55	5	1
Karlovarský	124	106	31	4	0
Ústecký	361	284	94	7	2
Liberecký	236	201	48	5	1
Královéhradecký	314	272	74	10	1
Pardubický	317	250	74	6	1
Vysočina	288	268	63	12	1
Jihomoravský	673	486	122	10	9
Olomoucký	388	298	91	8	3
Zlínský	316	261	70	10	1
Moravskoslezský	464	446	135	13	4

Zdroj: zpracováno dle (ČSÚ, 2021)

Občanská vybavenost kraje zahrnuje kromě školských zařízení dále i zdravotnická zařízení, která taktéž přispívají k celkovému rozvoji kraje.

Následující tabulka č. 8 přináší přehled zdravotnických zařízení v jednotlivých krajích. Opět slouží pouze k posouzení životní úrovně a kvality života v jednotlivých krajích, neboť zahrnuje nejen krajsky zřízené, ale i státní a soukromá zařízení. Do výhradně soukromých zařízení patří lázeňské léčebny, které kraji přinášejí řadu pozitivních externalit podporujících růst ekonomického rozvoje. Karlovarský kraj dominuje počtem lázní, které mu přinášejí především prestiž, což zvyšuje zájem o daný kraj. Kraj se, na základě zvyšujícího se cestovního ruchu, stává atraktivnějším. Lázně rovněž podporují zaměstnanost kraje, neboť přinášejí nová pracovní místa.

Tabulka 8: Počet zdravotnických zařízení dle krajů k 2020

Kraj	Nemocnice			Odborné léčebné ústavy	Lázeňské léčebny	Lékárny a výdejny zdr. pomůcek
	Počet nemocnic	Lůžka v nemocnici	Lůžka na 1 000 ob.			
Praha	29	11 066	8,3	15	-	373
Středočeský	29	6 257	4,5	11	4	306
Jihočeský	9	3 451	5,4	7	4	160
Plzeňský	10	3 341	5,7	6	1	159
Karlovarský	5	1 248	4,2	5	54	97
Ústecký	19	5 309	6,5	7	4	192
Liberecký	9	2 383	5,4	3	2	105
Královéhradecký	13	3 434	6,2	11	3	169
Pardubický	8	2 494	4,8	7	1	142
Vysočina	6	2 646	5,2	8	-	118
Jihomoravský	23	7 680	6,4	10	3	355
Olomoucký	9	3 474	5,5	10	7	181
Zlínský	10	2 799	4,8	4	7	172
Moravskoslezský	21	6 500	5,4	14	3	313

Zdroj: zpracováno dle (ČSÚ, 2021)

Součástí počtu nemocnic (tabulka č. 8) jsou i fakultní nemocnice, které zřizuje Ministerstvo zdravotnictví a nacházejí se pouze v Praze, Jihomoravském, Královéhradeckém, Olomouckém, Moravskoslezském a Plzeňském kraji. Fakultní nemocnice nespádají pod krajské řízení, ovšem opět přinášejí řadu pozitivních externalit v podobě větší zdravotnické dostupnosti pro obyvatele. Nemocnice, které jsou zřízené krajem, zaujímají největší část z celkového počtu nemocnic a přispívají ke zvyšování kvality života i životní úrovně obyvatel.

Nedílnou součástí občanské vybavenosti kraje jsou i různá sociální zařízení. Jsou zřízena pro podporu sociálně slabších rodin a pro pomoc starším lidem, čímž se snaží zvýšit životní úroveň. Kraj zřizuje řadu domovů pro seniory, s tím souvisí vytíženost domovů pro seniory, tabulka č. 9 zobrazuje u jednotlivých krajů počet domovů pro seniory a následně kolik míst je na 1 tisíc seniorů. Z hlediska počtu osob ve věku 65 let a více vyplývá, že počet domovů

pro seniory není adekvátní, neboť žádný kraj není schopen nabídnout dostatek míst pro seniory. V důsledku toho může vzniknout převis poptávky po nabídce míst v domovech, což má negativní dopady v podobě dlouhých čekacích lhůt.

Tabulka 9: Počet domovů pro seniory v jednotlivých krajích 2020

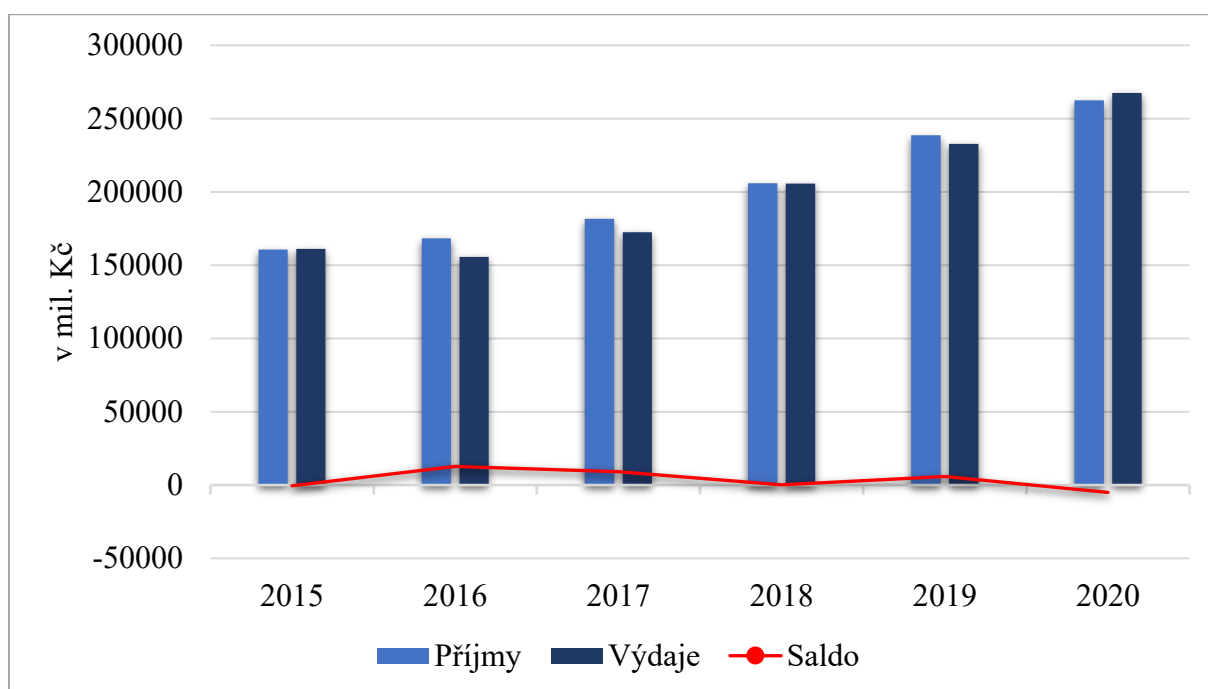
Kraj	Domovy pro seniory	Počet míst	Počet obyvatel ve věku 65+	Počet míst na 1 000 obyvatel ve věku 65+
Praha	31	2 768	253 111	10,9
Středočeský	78	5 294	260 178	20,3
Jihočeský	35	2 945	134 019	21,9
Plzeňský	24	1 665	121 635	13,7
Karlovarský	15	801	60 784	13,2
Ústecký	42	3 276	162 953	20,1
Liberecký	20	1 067	90 819	11,7
Královéhradecký	40	2 366	121 170	19,5
Pardubický	26	2 053	107 631	19,1
Vysočina	23	1 896	105 748	17,9
Jihomoravský	45	2 680	241 897	11,1
Olomoucký	35	2 607	132 715	19,6
Zlínský	39	2 418	122 532	19,7
Moravskoslezský	71	4 629	243 130	19,1

Zdroj: zpracováno dle (ČSÚ, 2021)

2.3 Hospodaření krajů

Kraje v roce 2020 hospodařily s celkovými příjmy 262,3 mld. Kč a s celkovými výdaji 267,4 mld. Kč a dosáhly záporného výsledku hospodaření 5 mld. Kč (viz obrázek č. 7). V porovnání s předešlým rokem vzrostly příjmy o 23,8 mld. Kč a výdaje o 34,7 mld. Kč. Saldo hospodaření krajů tak v roce 2020 oproti 2019, kdy skončilo v přebytku 5,8 mld. Kč, bylo nižší o necelé 10,9 mld. Kč.

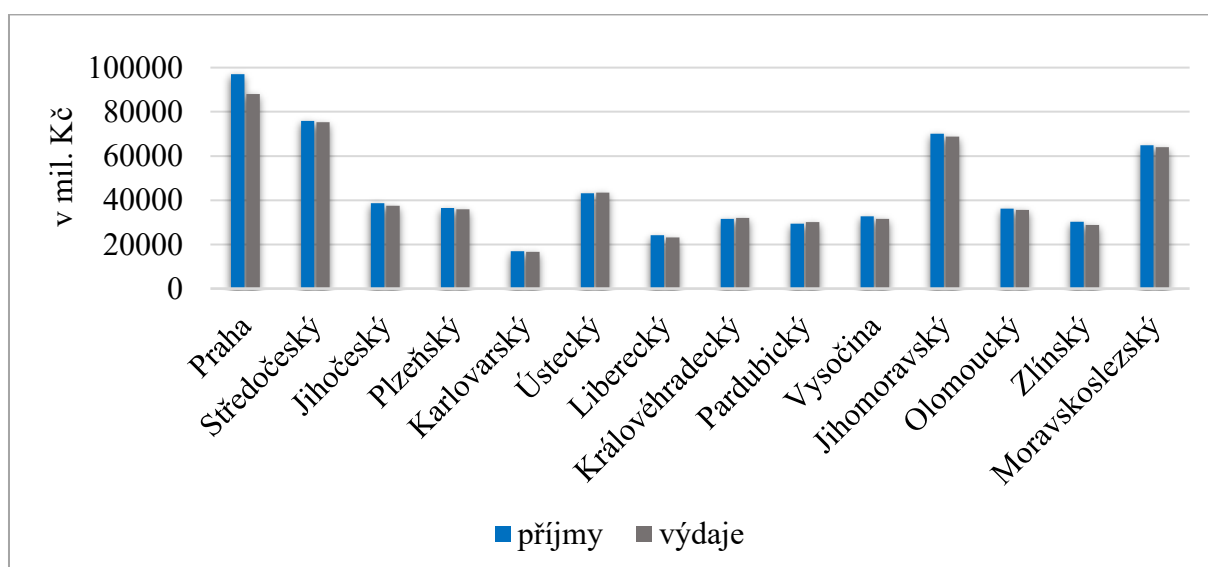
Obrázek 7: Vývoj příjmů, výdajů a salda krajů 2015–2020

Zdroj: zpracováno dle (Ministerstvo financí ČR, 2021)

Obrázek č. 8 zachycuje příjmy a výdaje v jednotlivých krajích za rok 2020. V tomto roce Praha dosáhla příjmů ve výši 96,9 mld. Kč a výdajů ve výši 88 mld. Kč. Příjmy ve sledovaném roce byly značně ovlivněny opatřeními vlády, které vláda realizovala z důvodů snahy omezit šíření nemoci covid-19, ale také aby zmírnila dopady v oblasti daňových příjmů. (Zpráva o plnění rozpočtu hl. m. Prahy, 2020).

Obrázek 8: Příjmy a výdaje v jednotlivých krajích za rok 2020

Zdroj: zpracováno dle (Monitor – Ministerstvo financí ČR, 2020)

2.3.1 Příjmy

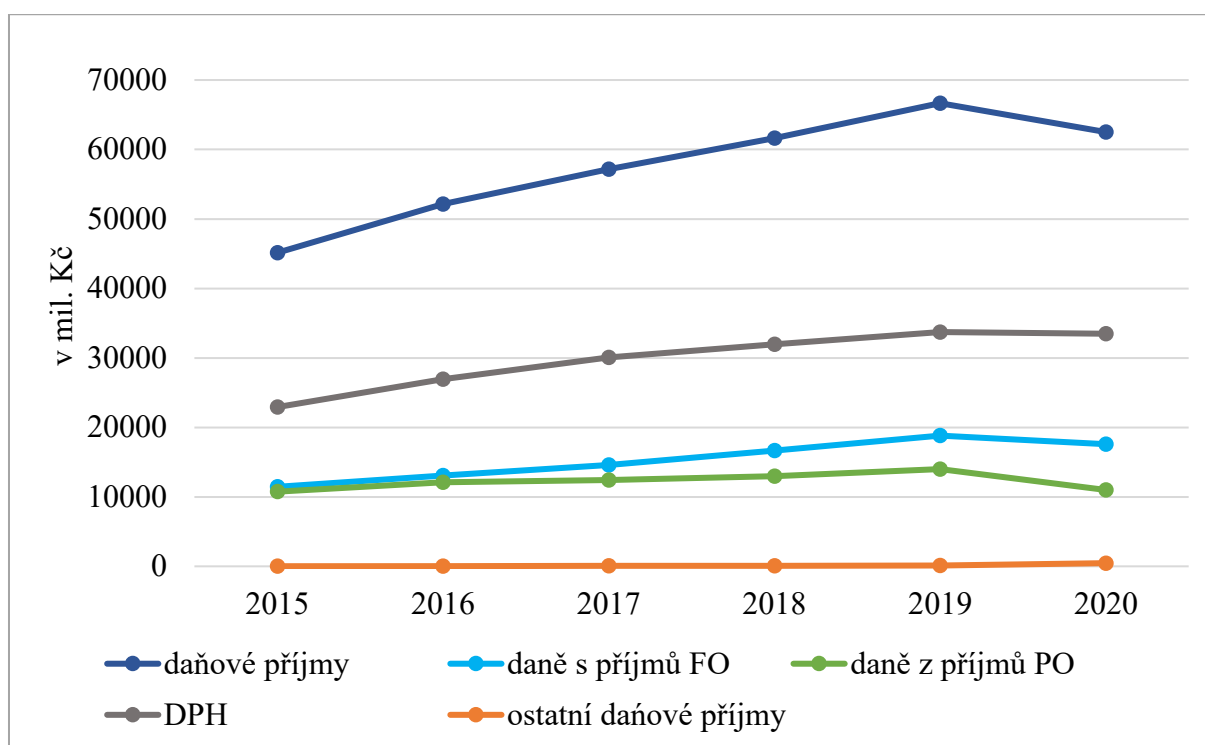
Podle Ministerstva financí ČR (2021) celkové příjmy krajů v roce 2020 meziročně vzrostly o 10 %. Na tomto růstu se zejména podílely přijaté transfery, konkrétně šlo o neinvestiční transfery v oblasti školství a sociálních služeb, které kraje obdržely z MŠMT a MPSV. Ostatní příjmy, daňové, nedaňové a kapitálové, naopak poklesly.

Pro bližší objasnění příjmové stránky rozpočtu je nápomocen obrázek č. 9. Z něho lze vidět, že strana příjmů byla v roce 2020 značně ovlivněna snížením daňových příjmů, a to v důsledku přijatých restriktivních protiepidemických opatření. Nejvýznamnější daňový příjem krajů v celém sledovaném období představuje příjem z DPH, jejíž inkaso na úrovni krajů v roce 2020 činilo 38 mld. Kč. Inkaso daně z příjmů PO bylo v roce 2020 nejvíce ovlivněno lockdownem, a proto meziročně poklesly o 30 mld. Kč.

Daňové příjmy, které krajům plynou ze sdílených daní, jsou určeny procentuálním podílem (viz příloha A). Tento podíl je součástí zákona č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení daní, a byl stanoven na základě toho, kolik má kraj institucí z hlediska zřizovatelské funkce. Tento proces probíhal v době vzniku jednotlivých krajů, kdy část institucí byla svěřena do krajských kompetencí.

Problematiku v této oblasti lze spatřovat v opodstatnění procentuálního podílu, neboť v době procesu převádění, při vzniku krajů se u jednotlivých institucí nehledělo, zda vykazují vyšší výdaje a hospodaří neefektivně, či naopak. Tento problém se promítá do současnosti, kdy kraje bojují za revizi procentuálních podílů, chtějí jejich přepočtení v souvislosti s nárůstem a rozvojem institucí a zařízení, jejichž jsou nyní zřizovateli. V této problematice se odráží i jejich financování, kdy vlivem rozvoje infrastruktury, zvýšení počtu školních, zdravotnických a sociálních zařízení dochází k tomu, že kraje mají problém s jejich financováním. Příjmy ze sdílených daní neodpovídají poměru činností, které kraj musí financovat. S přijetím novely zákona č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení daní, došlo ke zvýšení podílu krajů na sdílených daních. Nyní, od roku 2021, byl stanoven podíl ve výši 9,78 %. Sdílené daně jsou pro kraje rozhodující částí příjmů, o kterých samosprávy rozhodují v rámci samostatné působnosti.

Obrázek 9: Vývoj struktury daňových příjmů krajů 2015–2020

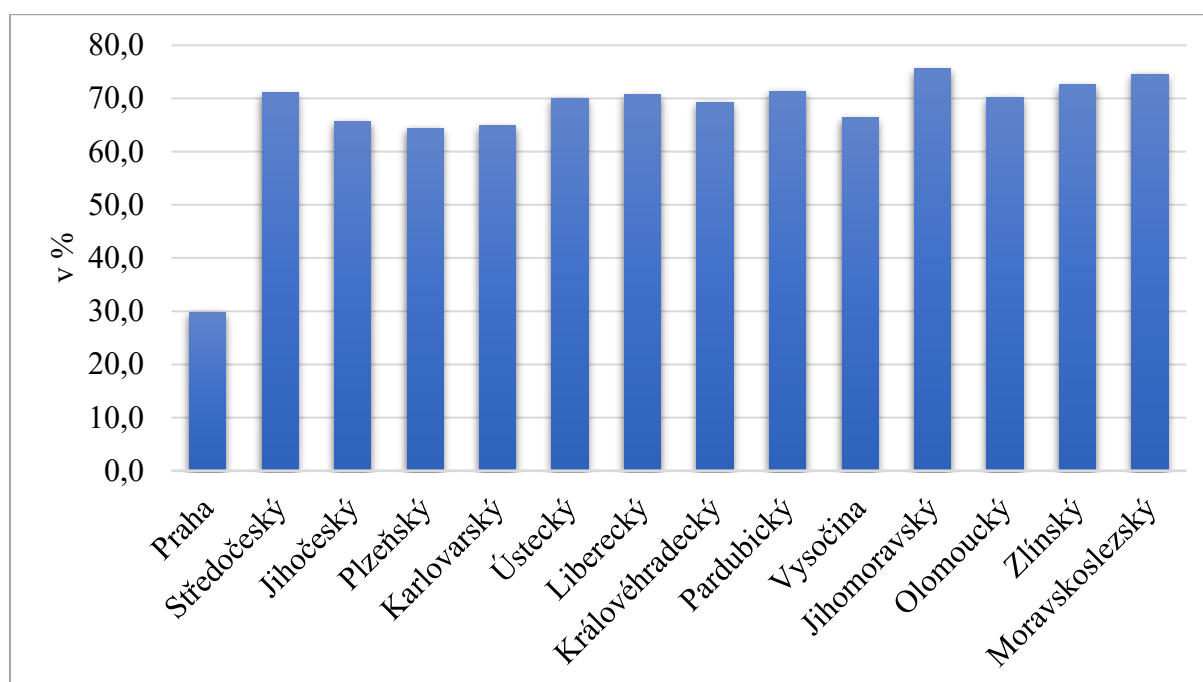

Zdroj: zpracováno dle (Ministerstvo financí ČR, 2021)

Na celkové příjmy krajů mají největší vliv přijaté transfery. Obrázek č. 10 zobrazuje procentuální podíl transferů na příjmech v jednotlivých krajích za rok 2020. Nejmenší podíl je zaznamenán u hlavního města Prahy, zde přijaté transfery představují 29,7 % celkového objemu příjmů. Naopak nejvyšší zastoupení transferů v rozpočtu kraje je u Jihomoravského a Moravskoslezského kraje.

U všech krajů nejvyšší částku představuje transfer z MŠMT na úhradu výdajů na vzdělání a poté transfer z MPSV na sociální služby. Transfery kraje získávají nejen od jednotlivých ministerstev, ale mohou je získat i z kapitoly Všeobecná pokladní správa, ze které kraje dostávají například příspěvek na výkon státní správy, ze státních fondů nebo z rozpočtů regionálních rad.

Obrázek 10: Podíl transferů na celkových příjmech jednotlivých krajů v roce 2020

Zdroj: zpracováno dle (Monitor – Ministerstvo financí ČR, 2020)

2.3.2 Výdaje

Analytička CRIF, a. s. Kameníčková (2020) uvádí, že celkové výdaje krajů v roce 2020 vzrostly o 15 %, tj. o 4,7 mld. Kč, a dosáhly tak 267,4 mld. Kč. Nejvýznamnější meziroční nárůst zaznamenaly kapitálové výdaje o 17,3 % a dosáhly tak rekordní výše 37,9 mld. Kč. Růst těchto výdajů je v důsledku modernizace železničních kolejových vozidel realizovaných Jihomoravským krajem.

Běžné výdaje meziročně vzrostly o 14,5 %, na 229,5 mld. Kč. Tento nárůst byl způsoben nákupem materiálu v souvislosti s pandemií covid-19, a to nákupem ochranných pomůcek léků a zdravotnického materiálu.

Tabulka č. 10 zobrazuje celkové výdaje krajů dle funkčního členění. Kraje nejvíce vynaložily výdaje do oblasti vzdělávání a školských služeb. Peněžní prostředky na tyto výdaje jsou krajům většinou poskytovány ze SR. Další výdaje krajů poté směřovaly do oblasti dopravy, sociálních služeb a zdravotnictví.

Tabulka 10: Výdaje krajů členěné podle odvětví v roce 2020

Odvětví	v mil. Kč
Vzdělávání a školské služby	150 443,53
Doprava	52 689,16
Sociální služby	24 548,18
Zdravotnictví	14 990,40
Kultura, církve a sdělovací prostředky	6 758,46
Veřejná správa	6 735,82
Ostatní	4 473,47
Ochrana životního prostředí	2 849,18
Bydlení, komunální služby a územní rozvoj	1 979,86
Sport a zájmová činnost	1 698,79

Zdroj: zpracováno dle (Kameníčková, 2020)

V souvislosti s výdaji v jednotlivých odvětvích lze připojit i tabulku č. 11, která už výdaje podle odvětví člení k jednotlivým krajům. Zobrazuje odvětví, která kraje nejvíce financují. Náklady na financování vzdělávání a školských služeb tvoří největší položku, kromě Prahy.

Kraj získává peněžní prostředky na financování středních a vyšších odborných škol, ovšem část financí je alokována i základním školám, především na platy zaměstnanců. Tyto prostředky jsou pro kraj tzv. průtokové výdaje, neboť kraj je povinen tyto prostředky distribuovat. Nemůže s nimi jinak disponovat, jedná se o přímé účelové prostředky.

Mezi další významné odvětví patří doprava, neboť jednou z povinností kraje je zabezpečit dopravní obslužnost obyvatelům. Tato povinnost je mnohdy ekonomicky neefektivní, ovšem velice úzce souvisí s celkovou kvalitou života v kraji, protože podporuje cestovní ruch a rozvoj dopravní infrastruktury. S výdaji na dopravu souvisí i opravy a údržba pozemních komunikací, neboť kraje jsou zodpovědné za silnice II. a III. tříd.

Výdaje v odvětví sociálních služeb a na zdravotnictví korespondují s tabulkami č. 8 a 9, které zobrazují celkové územní rozhodnutí vybraných zařízení v těchto oblastech. Uváděná data jsou použita z ČSÚ a zahrnují taková zařízení, která jsou zřízena i jinými subjekty než kraji, ovšem největším zřizovatelem je v naprosté většině kraj, proto data příliš zkreslená nejsou.

I když se v Praze nachází nejvíce zdravotnických zařízení, přesto výdaje na zdravotnictví má menší nežli kraj Moravskoslezský, který má podstatně méně zdravotnických zařízení. Důvodem je nejen vyšší počet soukromých klinik, které se v Praze nacházejí, ale i vyšší počet

fakultních zařízení, která jsou financována ze SR. Naopak nejméně zdravotnických zařízení se nachází na území Karlovarského kraje, přičemž výdaje v této oblasti nejnížší nemá.

Tabulka 11: Výdaje u jednotlivých krajů dle odvětví v roce 2020 (v mil. Kč)

Kraje	Vzdělání	Doprava	Sociální služby	Zdravotnictví	Veřejná správa	Ochrana ŽP	Ostatní
Praha	26 155	26 756	5 271	1 759	10 048	4 178	13 867
Středočeský	20 981	9 554	2 915	1 569	916	430	1 934
Jihočeský	10 685	3 676	1 672	1 151	568	517	1 496
Plzeňský	9 245	3 999	1 227	881	551	205	1 101
Karlovarský	4 579	1 596	897	778	419	48	732
Ústecký	13 416	4 376	2 576	1 182	685	141	1 289
Liberecký	6 954	2 376	1 002	432	425	128	995
Královéhradecký	9 371	3 063	1 616	1 861	695	270	948
Pardubický	8 969	3 648	1 319	874	545	107	653
Vysočina	8 333	3 935	1 722	1 261	524	138	921
Jihomoravský	18 830	7 272	2 522	1 664	297	89	918
Olomoucký	10 782	3 595	2 189	692	745	187	930
Zlínský	9 524	2 041	1 565	470	543	124	700
Moravskoslezský	18 775	3 559	3 326	2 174	753	464	1 569

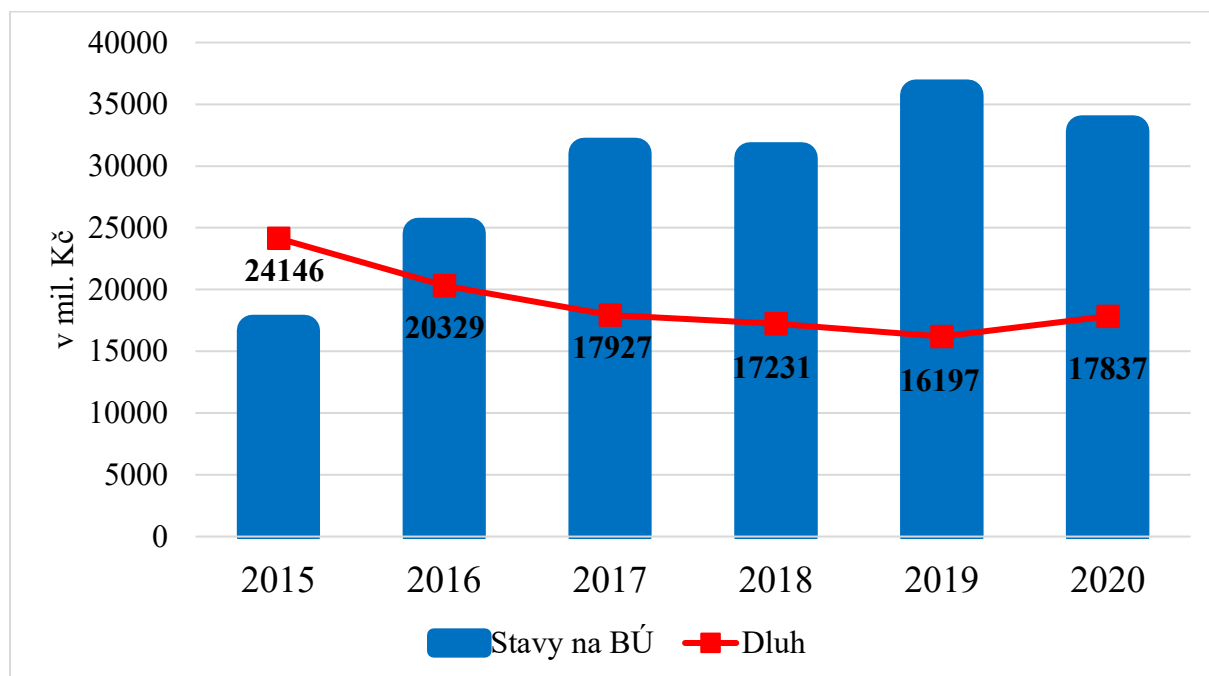
Zdroj: zpracováno dle (Monitor – Ministerstvo financí ČR, 2021)

Saldo příjmů a výdajů krajských rozpočtů, tedy rozdíl mezi příjmy a výdaji, zobrazuje obrázek č. 7. Z něho je patrné, že kraje mezi lety 2016–2019 hospodařily s přebytkem. V roce 2020 zakončily kraje se záporným výsledkem, což bylo způsobeno nejspíš tím, že hospodaření krajů v roce 2020 bylo poznamenáno epidemiologickou situací výskytu onemocnění covid-19. Ta se promítala do přijatých vládních opatření, jejichž cílem bylo zamezit šíření této nákazy.

2.3.3 Zadluženost

Kraje v roce 2020 vykázaly na účtech 32,8 mld. Kč a po úhradě dluhu, který činil 17,8 mld. Kč, stav dosáhl 15 mld. Kč. Meziročně se hodnota dluhu zvýšila o 1,6 mil. Kč (viz obrázek č.11).

Obrázek 11: Konečné stavy na běžných účtech krajů 2015–2020

Zdroj: zpracováno dle (Žurovec, 2021)

V hospodaření hlavního města Prahy jako celku (obce i kraje současně) je zaznamenán dluh ve výši 19,3 mld. Kč, ačkoliv má Praha vysokou zadluženost, její trend zadlužení se ale v posledních letech snižuje. Tabulka č. 12 zobrazuje zadluženost v jednotlivých krajích, pro celkový obraz je patrné, že Praha svým zadlužením porovnání značně zkresluje.

Nejvíce jsou krajskými dluhy zatíženi obyvatelé Olomouckého a Zlínského kraje. V Olomouckém kraji na každého obyvatele připadá 5 253 korun a ve Zlínském kraji 2 892 korun na obyvatele.

Nejvyšší dluh v absolutním vyjádření nese Olomoucký kraj, a to 3,3 mld. Kč, o 93 mil. Kč nižší dluh měl Středočeský kraj. Pouze dva kraje neměly koncem roku 2020 žádný nebo velice malý dluh. Jedná se o Plzeňský a Jihočeský kraj. Plzeňský kraj v posledních pěti letech neměl dluh ani v jednom roce, Jihočeský v posledních třech letech (Kameníčková, 2020).

Tabulka 12: Zadluženost v jednotlivých krajích; přepočet dluhu na obyvatele 2020

Kraj	Zadluženost (v tis. Kč)	Zadluženost na obyvatele (v tis. Kč)
Praha	19 332 526	14,8
Středočeský	3 162 715	2,2
Jihočeský	0	0
Plzeňský	0	0
Karlovarský	372 730	1,3
Ústecký	1 359 249	1,7
Liberecký	310 779	0,7
Královéhradecký	630 606	1,2
Pardubický	1 111 740	2,2
Vysočina	363 069	0,7
Jihomoravský	2 509 624	2,1
Olomoucký	3 255 989	5,3
Zlínský	1 632 401	2,9
Moravskoslezský	1 787 877	1,5

Zdroj: zpracováno dle (Monitor – Ministerstvo financí ČR, 2021)

Z věcného hlediska zadlužení můžeme konstatovat, že Středočeský kraj plánuje úvěry vynaložit na spolufinancování evropských projektů. Jeho zásadní projekty jsou zejména v silniční dopravě, se kterou má kraj již dlouhodobě problémy, a dalšími projekty Středočeského kraje jsou poté v oblasti zdravotnictví, kultury, ale i v oblasti sociální péče, kde chtějí zvýšit kapacity v sociálních zařízeních.

Z úvěru, který si vzal Královéhradecký kraj, financoval své prioritní investiční projekty. Finance z úvěru chce kraj využít na výstavbu nových pavilonů nemocnice v Jičíně či v Rychnově nad Kněžnou. Dále pomocí nich financoval modernizaci nemocnice v Náchodě.

Jihomoravský kraj z přijatých úvěrů plánuje zkvalitnit sociální prostředí a podpořit budování infrastruktury, konkrétně například modernizuje síť krajských silnic. Usiluje i o rozvoj technické infrastruktury, kdy za pomoci dobudování kanalizací se snaží řešit zásobování pitné vody a podporovat zadržování a využití dešťové vody.

Olomoucký kraj je na tom již dlouhodobě nejhůře. Zadluženost v kraji vznikla již z předešlých let, kdy si krajský úřad bral půjčky na refinancování dluhu.

2.4 Shluková analýza

Podle odborné literatury od Kubanové (2004, s. 232) se shluková analýza řadí do vícerozměrných statistických metod, pomocí které lze rozčlenit zkoumané objekty do vnitřně homogenních skupin čili shluků. Princip této metody spočívá v tom, že objekty uvnitř shluků jsou si nejvíce podobné, naopak objekty různých shluků jsou navzájem co nejvíce odlišné. V rámci aplikace je nutné vzniklé shluky vyjádřit a interpretovat, neboť jsou popsány řadou ukazatelů, jejichž vztah lze analyzovat pomocí korelační matice. Výsledek shlukování se odvíjí od volby proměnných a zvolené míry vzdáleností mezi objekty a shluky.

2.4.1 Metody

Podle kritéria systému použité klasifikace se metody shlukové analýzy dělí na 2 základní skupiny: hierarchické metody a nehierarchické metody, přičemž v praxi se nejčastěji používají metody hierarchické.

Dle Kubanové (2004, s. 233) se hierarchické metody charakterizují tím, že každý shluk je současně podmnožinou shluku jiného s výjimkou samotné množiny objektů, která se považuje za maximálně možný shluk. V rámci hierarchických metod jsou dva základní přístupy, které se odlišují způsobem shlukování. Prvním z nich je aglomerativní přístup, který vychází od jednotlivých objektů a následným seskupováním se vytváří hierarchický systém podmnožin, jenž dospěje až ke konečnému spojení všech objektů do množiny objektů O . Druhým z nich je divizní přístup, který vychází z množiny objektů jako celku, kde na základě postupného rozdělování lze získat hierarchický systém podmnožin.

Nehierarchické metody nemají hierarchickou strukturu, ale podle zvoleného kritéria rozdělují danou množinu do podmnožin. Řadí se do nich optimalizační metody, u kterých lze počet shluků ponechat či měnit v průběhu výpočtu.

2.4.2 Princip

Shluková analýza je vykonána zpravidla na množině objektů, kde každý z nich je popsán prostřednictvím totožného souboru ukazatelů, které mají smysl na dané množině objektů sledovat. Tento výběr ukazatelů je zásadní, neboť rozhoduje o úspěchu závěrů analýzy. Množina objektů a výsledek pozorování je datová matice X typu $n \times p$, kde n je počet objektů a p je počet proměnných (Kubanová, 2004, s. 233).

Základem této analýzy je, že vychází z podobnosti, respektive vzdálenosti dvou objektů, objektu a shluku, či dvou shluků. Dle Kubanové (2004, s. 234) míra podobnosti m nabývá

hodnot od 0 do 1, přičemž hodnoty 0 pro maximální rozdílnost a hodnoty 1 pro totožnost objektů. V praxi se ale využívá měření vzdálenosti neboli míra nepodobnosti $d \geq 0$, jedná se o stejný jev, který je měřen s opačnou interpretací a lze ji převést na míru podobnosti m ($0 \leq m \leq 1$) při vztahu $m = e^{-d}$.

V prvním kroku shlukové analýzy je nezbytný výpočet matice vzdáleností. Pro její určení se nejčastěji používá metoda eukleidovské vzdálenosti, která se počítá podle níže uvedeného vztahu (1). Podmínky této matice vzdálenosti jsou, že musí být symetrická a na hlavní diagonále jsou zobrazeny nuly, nediagonální prvky vyjadřují vzdálenosti objektů.

$$d(X_i, X_j) = \sqrt{\sum_{k=1}^p (x_{ik} - x_{jk})^2} \quad (1)$$

Ve druhém kroku, na základě získané matice vzdáleností, lze provést aplikaci již konkrétní metody shlukování. Kubanová (2004, s. 238) vysvětluje aplikaci shlukovacích metod následně: „Všechny shlukovací metody se liší způsobem výpočtu vzdáleností mezi dvěma objekty. Nejbližší dva prvky tvoří první shluk. Dva shluky se vždy spojí v jeden, jestliže je mezi nimi minimální vzdálenost. Po prvním kroku jsme tedy spojili do shluku dva nejbližší objekty a vypočítáme vzdálenost tohoto shluku od zbývajících prvků. Z vypočítaných vzdáleností sestavíme novou matici vzdáleností D_2 . Opět najdeme nejmenší vzdálenost a tento postup opakujeme tak dlouho, dokud není dosaženo požadovaného počtu shluků.“

Nejčastější metody shlukové analýzy:

- metoda průměrné vzdálenosti,
- metoda nejbližšího souseda,
- metoda nejvzdálenějšího souseda,
- Wardova metoda.

Metoda průměrné vzdálenosti je určena jako průměr vzdáleností všech objektů v jednom shluku ke všem objektům v druhém shluku. Při aplikaci metody nejbližšího souseda se za vzdálenost dvou shluků považuje vzdálenost dvou nejbližších objektů z různých shluků. U metody nejvzdálenějšího souseda se naopak za vzdálenost dvou shluků považuje vzdálenost dvou nejvzdálenějších objektů z různých shluků. Wardova metoda řeší minimalizaci heterogenity shluků podle přírůstku vnitroshlukového součtu čtverců a odchylek objektů od těžiště shluků (Kubanová, 2004, s. 239).

Pro grafické zachycení výsledků shlukové analýzy slouží hierarchický strom, tzv. dendrogram. Zobrazuje postupný proces shlukování, kde na jedné ose jsou hodnoty vzdáleností či podobností

mezi shluky a objekty, na druhé ose se nacházejí jednotlivé objekty, které jsou seřazeny v pořadí, v jakém se postupně spojují do shluků.

2.4.3 Výpočet

Shluková analýza bude provedena pomocí programu Statistica, což je komplexní analytický nástroj pro správu, analýzu a zpracování dat. Tento software poskytuje velký výběr základních, ale i pokročilých technik, které jsou speciálně vyvinuty pro oblast výkonného řízení a strategické podpory ekonomiky a financí podniku, kontroly kvality a rizik, výzkumu a mnoho dalších. Umožňuje seskupení i vizualizaci dat do přehledných grafických výstupů (StatSoft, 2022).

Před zahájením samotné shlukové analýzy byla provedena normovaná transformace dat, neboť analyzovaná data nebyla souměřitelná a celá analýza by závisela nejvíce na proměnné s největším rozsahem. Následná standardizace dat je zobrazena v příloze F, z těchto hodnot je již možné provést shlukovou analýzu.

Pro výpočet vzdálenosti mezi zvolenými objekty byla použita metoda hierarchického shlukování s eukleidovskou mírou vzdálenosti. Následně byla provedena shluková analýza pomocí 3 specifických metod shlukování, které se v rámci této analýzy obecně nejčastěji používají: metoda nejbližšího souseda, metoda nejvzdálenějšího souseda a Wardova metoda.

Analýza byla provedena pro každou skupinu indikátorů zvlášť a následně i pro všechny indikátory dohromady, to vše za pomoci programu Statistica.

V posledním kroku provedené analýzy proběhlo porovnání shluků, jejichž vzájemná vzdálenost byla nastavena na 40 % z maximální vzdálenosti. Výše této vzdálenosti závisí na realizátorovi analýzy a odvíjí se od ní počet vzniklých shluků. Pro lepší porovnání shluků byl ke každému shluku vytvořen průměr ze vstupních hodnot, neboť na základě toho lze zhodnotit, který kraj z daného shluku je na tom podle jednotlivých indikátorů lépe a který hůře.

2.4.4 Výsledky

Výsledné dendrogramy ze shlukové analýzy zobrazuje příloha G a H. Dendrogramy zaznamenávají mírné rozdíly mezi kraji. Obecně však platí, že kraje, které se do shluku spojily v grafu nízko, blízko sebe, značí, že jsou si podobné. Naopak kraje spojené ve vyšší poloze jsou od sebe odlišné. Shluková analýza je velmi citlivá na přítomnost odlehlých objektů, proto Praha ve všech případech tvoří samostatný shluk. Jak již bylo řečeno, z výše zmiňované charakteristiky krajů Praze patří jednoznačné prvenství mezi kraji, neboť má nejvyšší

ekonomickou výkonnost. HDP na obyvatele v ostatních krajích nedosahuje ani poloviční hodnoty nežli takové, která je v Praze.

Následná interpretace výsledků je rozdělena podle ukazatelů:

- Mezikrajské srovnání dle **ekonomických ukazatelů**

Podle Metody nejbližšího souseda se kraje rozdělily do 4 shluků, přičemž kraje Karlovarský a Praha byly rozděleny do samostatných shluků, což znamená, že si nejsou s žádnými jinými kraji dle této metody podobné. Tabulka č. 13 slouží k přesnému zobrazení krajů do shluků.

Do třetího shluku byly zařazeny kraje Středočeský, Jihomoravský a Moravskoslezský, jedná se o kraje, které mají nejvyšší počet obyvatel (kromě Prahy), což značí, že to jsou významná centra ČR a jejich ekonomická výkonnost je na vysoké úrovni. Poslední shluk je tvořen zbylými kraji, které mají ekonomickou výkonnost již podstatně menší.

Tabulka 13: Zařazení do shluků dle eko. ukazatelů, metoda nejbližšího souseda

Shluk	Kraj
1	Praha
2	Karlovarský
3	Středočeský, Jihomoravský, Moravskoslezský
4	Jihočeský, Plzeňský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Vysočina, Olomoucký, Zlínský

Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

Podle metody nejvzdálenějšího souseda se kraje rozdělily pouze na 3 shluky, přičemž Praha je vnímána opět jako vysoce odlišný kraj a je v samostatném shluku. Druhý shluk je stejný jako v předchozím případě, pouze Karlovarský kraj se nyní připojil do shluku ke zbývajícím krajům.

Tabulka 14: Zařazení do shluků dle eko. ukazatelů, metoda nejvzdálenějšího souseda

Shluk	Kraj
1	Praha
2	Středočeský, Jihomoravský, Moravskoslezský
3	Jihočeský, Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Vysočina, Olomoucký, Zlínský

Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

Poslední použitá Wardova metoda rozděluje kraje naprosto totožně jako předchozí metoda nejvzdálenějšího souseda.

Tabulka 15: Zařazení do shluků dle eko. ukazatelů, Wardova metoda

Shluk	Kraj
1	Praha
2	Středočeský, Jihomoravský, Moravskoslezský
3	Jihočeský, Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Vysočina, Olomoucký, Zlínský

Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

- Mezikrajské srovnání dle **ukazatelů životní úrovně**

Dle první použité metody se vytvořily 4 shluky, přesné rozdělení je zobrazeno opět v následující tabulce č. 16. Zachycuje Prahu znovu v samostatném shluku, neboť v Praze je podle ukazatelů životní úrovně nejvíce dostupná nejen lékařská péče, ale i vzdělání, od kterého se odvíjí i vysoký počet vysokoškolsky vzdělaných lidí.

V samotném shluku jsou zachyceny i kraje Karlovarský a Moravskoslezský. Karlovarský kraj je brán jako nejhůře postavený, což potvrdilo již mnoho ukazatelů, kvalita života je zde nejnižší, rovněž i ekonomická výkonnost. Kraj Moravskoslezský byl dle této metody také nejvíce odlišný od ostatních, a to z důvodu střední délky života, který Moravskoslezský kraj vykazuje lehce pod průměrem ostatních krajů. Poslední shluk se skládá ze zbylých krajů, které si jsou v ukazatelích životní úrovně velice podobné.

Tabulka 16: Zařazení do shluků dle ukazatelů ž. ú., metoda nejbližšího souseda

Shluk	Kraj
1	Praha
2	Karlovarský
3	Moravskoslezský
4	Středočeský, Jihomoravský, Jihočeský, Plzeňský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Vysočina, Olomoucký, Zlínský

Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

Podle Metody nejvzdálenějšího souseda se kraje rozdělily opět na 4 shluky, přičemž k Moravskoslezskému kraji se přidaly Středočeský a Jihomoravský, oproti předchozí metodě.

Tabulka 17: Zařazení do shluků dle ukazatelů ž. ú., metoda nejbližšího souseda

Shluk	Kraj
1	Praha
2	Karlovarský
3	Středočeský, Jihomoravský, Moravskoslezský
4	Jihočeský, Plzeňský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Vysočina, Olomoucký, Zlínský

Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

Wardova metoda je opět téměř totožná s předchozími. Praha a Karlovarský kraj tvoří samostatné shluky. Kraj Středočeský a Jihomoravský jsou společně v samostatném shluku, neboť se jedná o kraje, které obklopují největší města v ČR. Odlišností při použití této metody je zařazení Moravskoslezského kraje, ten je zde nejvíce podobný zbývajícím krajům ve čtvrtém shluku.

Tabulka 18: Zařazení do shluků dle ukazatelů ž. ú., Wardova metoda

Shluk	Kraj
1	Praha
2	Karlovarský
3	Středočeský, Jihomoravský
4	Jihočeský, Plzeňský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Vysočina, Olomoucký, Zlínský, Moravskoslezský

Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

- Mezikrajské srovnání dle **všech ukazatelů**

Při výpočtu shlukové analýzy pro všechny ukazatele vzešlo, že metoda nejbližšího souseda a Wardova metoda vykazují naprosto totožné výsledky a od metody nejbližšího souseda se liší pouhým Karlovarským krajem. Podrobné výsledky jsou zobrazeny v příloze H. Pro interpretaci výsledků byla, na základě výše zmíněného faktu, vybrána metoda nejbližšího souseda, která rozděluje kraje opět do 4 shluků.

Tabulka 19: Zařazení do shluků dle všech ukazatelů, metoda nejbližšího souseda

Shluk	Kraj
1	Praha
2	Karlovarský
3	Středočeský, Jihomoravský, Moravskoslezský
4	Jihočeský, Plzeňský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Vysočina, Olomoucký, Zlínský

Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

První shluk zaznamenává samostatnou Prahu, která má nejpříznivější bilanci použitých indikátorů, je velice odlišná od ostatních a v jejím postavení ji nelze porovnávat s ostatními kraji.

Ve druhém shluku se nachází pouze Karlovarský kraj, pro který je charakteristika velmi nelichotivá. Ačkoliv kraj nabízí mnoho lázeňských zařízení, přesto se vyznačuje nejvyšší mírou nezaměstnanosti v ČR. Jeho zadluženost je ovšem nejnižší z průměrů všech shluků, což ale vychází z nejnižších výdajů, neboť disponuje nejmenším počtem sociálních zařízení.

Třetí shluk je tvořen kraji, které obklopují nejlidnatější města v ČR a svou ekonomickou výkonností jsou na vyšší úrovni nežli kraje zbývající.

V posledním shluku jde o velkou skupinu krajů, u nichž použité indikátory zásadním způsobem nevybočují od průměru a jsou si navzájem nejvíce podobné.

3. ZHODNOCENÍ FINANCOVÁNÍ A HOSPODAŘENÍ KRAJŮ A DOPAD NA JEJICH EKONOMICKÝ ROZVOJ

Pro zhodnocení financování a hospodaření krajů bylo potřeba objasnit jejich charakteristiku a finanční systém, o nichž vypovídá předchozí kapitola.

V této kapitole bude provedena komparace krajů, která bude opřena o fakta, která vyplývají z výsledků shlukových analýz, jejichž cílem bylo provést mezikrajské srovnání, které bude nyní nápomocné ke komparaci ekonomického rozvoje krajů a k objektivnímu posouzení dopadů na jejich ekonomický rozvoj.

3.1 Komparace a zhodnocení hospodaření krajů

Jak je již na první pohled patrné, Praha vždy dosahovala nejlepších výsledků a jako významné ekonomické centrum ČR nemá v současné době konkurenci, její hodnoty použitých indikátorů několikanásobně převyšují ostatní kraje. Ukázkovým příkladem toho je pražské HDP na obyvatele, které skutečně významně převyšuje ostatní kraje. Je to nejen díky tomu, že v Praze má sídlo mnoho tuzemských, ale i nadnárodních společností, ačkoliv jejich působení je rozsáhlé po celé republice. Na základě velkého počtu ekonomických subjektů je v Praze dostatečně zajištěna zaměstnanost lidí. Vysoká mobilita je i důkazem toho, že mnoho lidí je ochotno do Prahy dojíždět, pracovat či podnikat. Od této skutečnosti se odvíjí i průměrná hrubá měsíční mzda, která je v Praze nejvyšší. V roce 2021 činila 46 tisíc Kč.

Z hlediska oblasti životní úrovně se lidé žijící v Praze dožívají v průměru nejvyššího věku, a to na základě nejdostupnější lékařské péče, jelikož Praha rovněž dominuje i počtem nemocnic. V ČR je celkem 200 nemocnic, z toho 28 se nachází právě v Praze. Vlivem stárnoucí populace roste důležitost domovů pro seniory, což se stalo negativem Prahy. Zaznamenává nejhorší dostupnost domovů pro seniory, počet míst na 1 tisíc obyvatel pro obyvatele ve věku 65 let a více je pouhých 10,9 míst (viz tabulka č. 9).

Hospodaření hlavního města je příznivé, v roce 2020 dosáhlo příjmů ve výši 96,9 mld. Kč a výdajů ve výši 88 mld. Kč. V postavení krajů zaznamenává opět nejvyšší celkové příjmy, ale i výdaje. Z hlediska zadluženosti si Praha stojí nejhůře, neboť zadluženost na 1 obyvatele je zde 14,8 tisíc Kč. Nejvíce finančních prostředků je v Praze alokováno do školství a dopravy.

Tyto skutečnosti pouze potvrzují, že Praha je skutečně významným ekonomickým centrem a hlavním motorem ekonomického růstu ČR, proto v následující komparaci ostatních krajů bude vyňata.

V ekonomické oblasti si nejlépe stojí kraje Středočeský, Jihomoravský a Moravskoslezský. Tyto kraje se v převážné většině spojily do jednoho shluku a jsou si nejvíce podobné. Ovšem z výsledných dendrogramů se nejdříve spojily kraje Jihomoravský a Moravskoslezský, jsou si přeci jen o něco podobnější než kraj Středočeský. Nejvýznamnější odlišnost je nepochybně v počtu ekonomických subjektů a v disponibilním důchodu domácnosti, v těchto indikátorech si Středočeský kraj vede o něco lépe oproti dvěma výše zmiňovaným krajům. Tuto odlišnost kraji přineslo zejména to, že obklopuje nejvýznamnější centrum ČR. Obyvatelé Středočeského kraje nejvíce dojíždí za prací do hlavního města, což pozitivně ovlivňuje míry zaměstnanosti a nezaměstnanosti. Ovšem velkou měrou přispívá i region Mladé Boleslavi, neboť je charakteristický prosperujícím automobilovým průmyslem, který taktéž lidem nabízí spoustu pracovních míst. Příznivé hodnoty pro Středočeský kraj nejsou pouze u průměrné hrubé měsíční mzdy, která v roce 2021 činila 40,5 tisíc, ale i ve vzdělání. Vysokoškolsky vzdělaných obyvatel ve věku 15 a více let je ve Středočeském kraji 11,5 %, což je lehký nadprůměr vůči všem ostatním krajům, vliv na to má opět Praha, neboť nejen pracující lidé, ale i studenti dojíždějí do Prahy především do specializovaných škol.

Ačkoliv se kraje Jihomoravský a Moravskoslezský zařadily do stejného shluku s krajem Středočeským, tyto kraje mají mezi sebou větší podobnost. Jedná se taktéž o kraje, které obklopují velká města, nicméně Jihomoravský kraj má významnější ekonomický potenciál, neboť jeho HDP na 1 obyvatele je nejvyšší ze všech ostatních krajů. Kraj Moravskoslezský je třetím nejlidnatějším krajem a svou charakteristikou je silně specializovaný, neboť je často náchylný na konjunkturální změny. V posledních letech nastal útlum těžkého průmyslu a dobývání nerostných surovin a jeho HDP na 1 obyvatele je podprůměrné. Ekonomickou výkonnost zaznamenává čtvrtou nejhorší v ČR, hůře jsou na tom kraje Liberecký, Ústecký a Karlovarský. Zařazení do shluku společně s Jihomoravským a Středočeským krajem si získal na základě podobných hodnot, které byly pro analýzu použity. Zejména objem výdajů ve školství, dopravě či zdravotnictví.

Kraje, které byly rozděleny do největšího shluku, jsou Jihočeský, Plzeňský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Vysočina, Olomoucký a Zlínský. Nicméně si lze z příložených dendrogramů všimnout, že i mezi nimi jsou značné rozdíly, což lze pozorovat podle vzdáleností, ve kterých se postupně shluky do jednoho společného shluku.

Podle metody nejbližšího souseda se jako první shlukly kraje Pardubický a Vysočina, tyto kraje si jsou nejvíce navzájem podobné. Následně se připojil kraj Liberecký a Plzeňský. Svou podobností se zprvu shlukly i kraje Královéhradecký a Zlínský, ke kterému se postupně připojil

kraj Liberecký. K těmto krajům se poté připojil kraj Olomoucký a Jihočeský, jako poslední kraj Ústecký. Z těchto výsledků lze usuzovat, že kraje Ústecký Olomoucký a Jihočeský mají největší vzdálenost od ostatních krajů, se kterými se posléze shlukly.

Podle HDP na 1 obyvatele lze usuzovat, že kraje Plzeňský a Vysočina jsou kraji úspěšnými, neboť dosahují zlepšení ve svém postavení podle ekonomické výkonnosti. Kraje Královéhradecký, Pardubický, Jihočeský, Liberecký a Zlínský jsou kraji průměrnými. Nicméně jejich nesourodá struktura obsahuje jak relativně úspěšné regiony, tak i regiony, u nichž je situace srovnatelná s ostatními, zejména z hlediska ekonomické výkonnosti. Olomoucký kraj má podprůměrnou ekonomickou výkonnost a průměrnou míru nezaměstnanosti. Také dominuje z hlediska zadlužení. Ekonomická situace v tomto kraji je velice nepříznivá. Vysoká zadluženost kraji vznikla již z několika předešlých let, kdy si tamní krajský úřad bral úvěry na splátky předešlých úvěrů. V důsledku pandemie covid-19 kraj čelí i výraznému propadu příjmů, což způsobuje extrémní tlak na sestavování rozpočtu pro další období.

Posledním připojujícím krajem je kraj Ústecký, ten je z daného shluku nejvzdálenější, a tedy i nejdělnějším. Jedná se o kraj, který je málo rozvinutý a v mnoha indikátorech zaostává za ostatními kraji. Hlavním důvodem je odklon těžby a průmyslu, který zapříčinil úpadek mnoha odvětví, což způsobilo vysokou nezaměstnanost. Lze ho charakterizovat jako strukturálně postižený kraj, neboť tamější domácnosti pobírají kvůli nedostatečným příjmům nejvíce sociálních dávek. Je zde i vysoký podíl osob se základním vzděláním jako nejvyšším dosaženým vzděláním, tento kraj má druhou nejhorší vzdělanost obyvatel nad 15 let a více, první má Karlovarský kraj.

Do konečného shluku se zařadil kraj Karlovarský, neboť se jedná o nejvíce problémový kraj. V tomto kraji je zaznamenáváno v podstatě trvalé zaostávání za průměrným ekonomickým výkonem ČR. Nedostačující ekonomický růst se negativně odráží v oblasti zaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti vysoce překračuje celorepublikový průměr, v roce 2020 činila 4,7 %.

3.2 Dopady financování krajů na ekonomický rozvoj

Na současné hospodaření krajů a jejich rozvoj má nepochybně největší dopad pandemická situace covid-19. Vládou provedené intervence ve snaze omezit šíření způsobily významnou ekonomickou recesi, která zasáhla mnoho významných odvětví, zejména cestovní ruch, gastronomii, dopravu, kulturu, školství či sport. Všechna zmíněná odvětví jsou hluboce provázána s českou ekonomikou a postupným šířením covidu-19 docházelo k poklesu ekonomické výkonnosti ve všech krajích ČR.

Stavy, které způsobila pandemie covid-19, mezi které patří rostoucí chudoba, nezaměstnanost a strach z ekonomické nejistoty, přináší výrazný pokles kvality života. Tato skutečnost nejvíce poznamenala kraje Karlovarský a Olomoucký. Z hlediska nízkého počtu zdravotnických zařízení zasáhla pandemie covid-19 Karlovarský kraj vůbec nejvíce z celé republiky. Důvodem mohla být i socioekonomická skladba obyvatel, neboť Karlovarský kraj se vyznačuje vysokým podílem osob poznamenaných sociální exkluzí. Negativní dopad pandemie covid-19 na finanční hospodaření byl zaznamenán nejvíce v Olomouckém kraji, ve kterém se výrazně zvýšilo zadlužení.

Z hlediska získaných dat a výsledků lze konstatovat, že ekonomický rozvoj krajů za poslední roky nepochybně vzrostl. Ačkoliv se kraje vyvíjejí a zlepšují se, disparity mezi nimi stále zůstávají. Existují kraje, mezi kterými je extrémní rozdílnost, příkladem toho může být Středočeský a Ústecký kraj. Hůře ekonomicky rozvinuté kraje se snaží dohánět kraje lépe ekonomicky rozvinuté, nicméně jejich příjmy a celkové možnosti jim tuto snahu ztěžují. Tuto snahu by ovšem mohl podpořit návrh pro úpravu podílu na části z celostátního hrubého výnosu daní, neboť kraje usilují o přezkoumání procentuálních podílů a chtějí jejich přepočtení v souvislosti s rozvojem vybavenosti kraje. Zvýšení příjmů ze sdílených daní by hůře ekonomicky rozvinutým krajům nepochybně pomohlo ve snaze snížit extrémní disparity s ostatními kraji.

Nerovnost a špatná konvergence mezi některými kraji je již dlouhodobá. Praha a Karlovarský kraj jsou zcela specifickými, což potvrzují i výsledky shlukové analýzy, která tyto kraje oddělila do samostatných shluků. Kraje Moravskoslezský a Ústecký vykazují dlouhodobě strukturální problémy, které samotný kraj ovlivnit nemůže. Vlivem útlumu těžby uhlí je nezbytná restrukturalizace, která by zatraktivnila těžbou postižený region pro nová průmyslová odvětví či služby. Tato skutečnost by byla řešením pro nezaměstnanost v těchto krajích, kdy rozvoj malého a středního podnikání by vedlo ke tvorbě nových pracovních příležitostí. Důležitou rolí v těchto krajích je možnost rekvalifikací, kterou využijí zejména horníci či zaměstnanci sekundárního sektoru. Ovšem existují i programy na pomoc strukturálně postiženým regionům, pomocí nichž lze právě nepřímo zvyšovat možnosti podnikání, tedy počty ekonomických subjektů, čímž lze opět podpořit zaměstnanost a s ní související i vzdělanost, kdy kraj může vytvořit soulad nabídky a poptávky z hlediska pracovních sil.

Podle strategických dokumentů, kterými si kraje nastavují své rozvojové priority, si Olomoucký kraj stanovil, že podpoří rozvoj podnikání za účelem zvýšení nabídky pracovních příležitostí. Ovšem již dlouhodobě se snaží podpořit i poptávku na trhu práce, neboť kraj si je vědom

vysokého podílu nezaměstnaných zejména v severní části území. S tím souvisí problematika nedostatku technicky vzdělaných pracovních sil a vysoký podíl žen pouze se základním vzděláním. V souvislosti s těmito skutečnostmi se kraj zaměřuje nejen na zajištění dostupnosti vzdělání pro všechny obyvatele, ale také na rovné příležitosti. Kraj přímo působí na úrovni středoškolského vzdělávání, proto má možnost spoluvytvářet nabídku vzdělávání korespondující se sociálními a ekonomickými potřebami obyvatel a podniků v kraji.

Z hlediska demografické situace v krajích roste počet dětí ve středních školách. Největší nárůst je zaznamenán v Praze, dále i v Jihočeském, Olomouckém a Královéhradeckém kraji. Proto je potřeba věnovat pozornost rozvoji středního školství, což kraje mohou jako zřizovatelé středních škol významně ovlivnit, neboť jejich fungování bude založené na spolupráci s podnikatelskou sférou. Jihočeský kraj se podle Programu rozvoje (2021) snaží zajistit vyhovující síť středních škol a s tím i optimální kapacitu ve spádových a nespádových oblastech ve vazbě na demografický vývoj.

V rámci strategických dokumentů je nedílnou součástí i oblast dopravní infrastruktury. Doprava je dle Programu rozvoje Středočeského kraje (2021) klíčovou oblastí zejména pro Středočeský kraj, neboť jeho přirozené centrum tvoří Praha, a proto přes tento kraj směřuje největší objem dopravy v ČR. Intenzita dopravy je navíc podpořena i významnými místními průmyslovými a logistickými areály, které objem dopravy navyšují, což se projevuje na stavu dopravní infrastruktury, ale i na kvalitě životního prostředí.

Záměrem Středočeského kraje je zajistit bezpečnou, kvalitní a optimálně propustnou dopravní síť, která podpoří vytvoření vhodných podmínek pro následný ekonomický rozvoj, zvýšení konkurenceschopnosti, ale i pro zvýšení přepravního komfortu osob. Kraj by se měl zaměřit na zahájení dostavby páteřních tras, a to jak silniční, tak i železniční sítě. Jedná se o strategické dopravní celky – například Pražský okruh či železniční trať na Kladno, ty by kraji přinesly největší přínos a zároveň by omezily negativní dopady dopravy.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo provést komparativní analýzu financování a hospodaření krajů v ČR v rámci soustavy veřejných rozpočtů s využitím veřejně dostupných dat. Následně byla provedena komparace ekonomického rozvoje krajů.

K dosažení tohoto cíle byla nejprve provedena obecná charakteristika veřejné správy, která je v současné době nedílným prvkem společnosti. V její postupné decentralizaci a implementaci principu subsidiarity, v rámci reformy, vznikly vyšší územně samosprávné celky, které naplňují veřejný zájem. Postupně byly na krajské samosprávy převedeny některá zařízení a kompetence z ministerstev a po zrušení okresních úřadů. Na základě své hlavní kompetence – zajišťovat a financovat všestranný rozvoj svého území a pečovat o potřeby svých občanů – zabezpečují nejen blahobyt pro celou společnost, ale podporují i celkový rozvoj, který výrazně přispívá ke kvalitě života.

V návaznosti na to byl popsán finanční systém kraje, ve kterém stojí za zdůraznění především to, že kraje mají velmi nízkou míru finanční soběstačnosti. Ta se promítla především v podílu vlastních příjmů k přijatým dotacím, které představují hlavní zdroj jejich příjmové stránky. Další problematikou jejich příjmů jsou příjmy daňové, procentuální podíly ze sdílených daní jsou neadekvátní k poměru rozvoje ekonomické, sociální i technické infrastruktury, tedy k celkovému rozvoji institucí a vybavenosti kraje. Nízkou míru finanční soběstačnosti potvrzuje i výdajová stránka krajských rozpočtů, neboť přijaté dotace jsou mnohdy účelově vázány, což kraji znemožňuje vlastní rozhodování o alokaci těchto zdrojů.

Zadáním diplomové práce bylo vykonat komparativní analýzu, pro její naplnění byla nejprve provedena charakteristika jednotlivých krajů. Ta přináší zásadní poznatky, o které se opírá následné mezikrajské srovnání. Pro posouzení ekonomického rozvoje a zhodnocení hospodaření krajů jsou v práci utříděny dvě skupiny ukazatelů – ekonomické ukazatele a ukazatele životní úrovně. Tyto ukazatele přinášejí již konkrétnější pohled na ekonomické či sociální postavení krajů a jsou nápomocné k objasnění kvality života a ekonomického rozvoje v jednotlivých krajích.

Pro uskutečnění cíle bylo tedy nezbytné představit ekonomickou, sociální i demografickou situaci v krajích. Následně byla vybrána vhodná statistická metoda – shluková analýza. Pomocí této metody byly kraje rozčleněny do jednotlivých shluků. Výsledné shluky zobrazily kraje, které si jsou nejvíce podobné, a naopak které si jsou nejvíce odlišné. Pro výpočet byly použity metody hierarchického shlukování s eukleidovskou měrou vzdálenosti. Vstupní data byla opět

rozčleněna na dvě skupiny – ekonomické ukazatele a ukazatele životní úrovně, byly tvořeny převážnou většinou ukazatelů, které se použily již na předchozí posouzení krajů z hlediska ekonomického rozvoje a pro zhodnocení hospodaření krajů. Použitá data reprezentují hodnoty ukazatelů, které mají kraje možnost přímo ovlivnit, ale i takové, které kraje již svou činností zásadně ovlivnit nemohou a slouží pouze pro dokreslení a mezikrajské srovnání vyspělosti krajů, neboť významně ovlivňují jejich ekonomický rozvoj.

Z poznatků analýzy byla potvrzena jejich různorodost a odlišnost. Z hlediska výsledků lze konstatovat, že ekonomický rozvoj krajů za poslední roky nepochybně vzrostl, ovšem i přes kontinuální rozvoj disparity mezi kraji stále zůstávají. Kraje, které jsou z ekonomického, sociálního i demografického hlediska hůře rozvinutějšími, se snaží pomocí svých strategických dokumentů podporovat své rozvojové priority. Nicméně i přes to se lépe rozvinutějším krajům nemohou vyrovnat, neboť mnohdy jsou zasaženy strukturálními problémy, které již samy ovlivnit nemohou. V takovém případě je již třeba realizovat intervence prostřednictvím veřejných politik tak, aby odpovídaly potřebám jednotlivých krajů.

Pro zvýšení míry finanční soběstačnosti krajů by bylo vhodné navýšit vlastní příjmy krajských rozpočtů na úkor účelových dotací. Žádoucí změny by měly být zejména na straně daňových příjmů, ačkoliv kraje o jejich výši rozhodovat nemohou, mohou ale samostatně rozhodovat o alokaci těchto prostředků. Pozitivní vlastností daňových příjmů je skutečnost jistoty a stabilního příjmu na základě kterého by kraje mohly lépe plánovat své činnosti vedoucí ke zlepšení ekonomického rozvoje. Účelové dotace by se měly stát pouze doplňujícím příjmem, nikoli rozhodujícím příjmem krajských rozpočtů.

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že diplomová práce zvolený cíl naplnila. Provedená komparace ekonomického rozvoje krajů poskytla aktuální informace o krajích a přiblížila jejich finanční situaci. Práce poskytuje ucelený a výstižný přehled o postavení a působnosti krajů v ČR.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] Abeceda fondů EU, 2020. In: *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR* [online]. Praha: Česká republika [cit. 2021-12-08]. Dostupné z: https://www.mmr.cz/getmedia/d7126808-1529-4cb3-85e2-86db99eaecb6/Abeceda_nahled.pdf
- [2] *Administrativní registr ekonomických subjektů: Počet ekonomických subjektů* [online], 2021. Praha: Administrativní registr ekonomických subjektů [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://www.info.mfcr.cz/ares/ares.html.cz>
- [3] *Asociace krajů ČR* [online], 2019. Praha: Asociace krajů ČR [cit. 2022-01-24]. Dostupné z: <http://www.asociacekraje.cz/kraje-cr/hlavni-mesto-praha/charakteristika-kraje/>
- [4] BURSA, Milan, 2018. Příčiny nezaměstnanosti v Ústeckém kraji a snahy o řešení tohoto problému. *Katedra geografie Fakulty ekonomické ZČU* [online]. Plzeň, 2018 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://kge.zcu.cz/veda/konference/prispevky/jedn/BURZA.HTM>
- [5] *Český statistický úřad: Územní rozdíly v úrovni vzdělanosti obyvatelstva ČR* [online], 2011. Praha: ČSÚ [cit. 2022-03-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536250/17023214a04.pdf/e4fe0c99-0c5a-49ee-8d54-cbda60892f1e?version=1.1>
- [6] ČSÚ [online], 2020. Praha: Český statistický úřad [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=33300&pvo=ZDR09&evo=v250!_VUZEMI97-100mv_1&c=v3~2__RP2020MP12DP31#w=
- [7] ČSÚ [online], 2021. Praha: Český statistický úřad [cit. 2022-01-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistiky>
- [8] ČSÚ: *Čistý disponibilní důchod domácností v regionech soudržnosti a krajích* [online], 2020. Praha: Český statistický úřad [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&ds=ds95&katalog=30832&pvo=NUC07&str=v89>
- [9] ČSÚ: *Charakteristika Moravskoslezského kraje* [online], 2017. Praha: BusinessInfo [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/charakteristika-moravskoslezskeho-kraje/>

- [10] ČSÚ: *Makroekonomické ukazatele - mezikrajské srovnání* [online], 2020. Praha: Český statistický úřad [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=31840&pvo=NUC002D320201&c=v1547~8__RP2020
- [11] ČSÚ: *Malý lexikon obcí České republiky* [online], 2019. Praha: Český statistický úřad [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/maly-lexikon-obci-ceske-republiky-2018-42hnx5qxcd>
- [12] ČSÚ: *Srovnání krajů v České republice - 2021* [online], 2021. Praha: Český statistický úřad [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/17-doprava-6594vlxewk>
- [13] ČSÚ: *Vybrané ukazatele zdravotnictví - územní srovnání* [online], 2020. Praha: Český statistický úřad [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&katalog=33300&pvo=ZDR05&c=v3~2__RP2020MP12DP31#w=
- [14] ČSÚ: *Vývoj počtu obyvatel České republiky a krajů v letech 1991 až 2021* [online], 2021. Praha: Český statistický úřad [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvokc=&katalog=33477&pvo=SLD21001&z=T>
- [15] HENDRYCH, Dušan, 2016. *Správní právo: obecná část*. 9. vydání. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7179-254-3.
- [16] KADEŘÁBKOVÁ, Jaroslava a Jitka PEKOVÁ, 2012. *Územní samospráva - udržitelný rozvoj a finance*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-910-4.
- [17] KAMENÍČKOVÁ, Věra, 2014. Regionální rady regionů soudržnosti. *Deník veřejné správy* [online]. Praha: Triada, 2014 [cit. 2021-12-08]. Dostupné z: <http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6661630>
- [18] KAMENÍČKOVÁ, Věra, 2020. Hospodaření krajů. *Obec & finance*. Praha: Triada, 2020(4). ISSN 1211-4189.
- [19] *Kde se v Česku žije nejlépe? Velké porovnání krajů podle 24 kritérií* [online]. Praha: aktualne.cz, 2016 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/kde-se-v-cesku-zije-nejlepe-velke-porovnani-kraju-podle-24-k/r~56723dfad18711e5aa720025900fea04/>

- [20] KOPECKÝ, Martin, 2019. *Správní právo: Obecná část*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-727-9.
- [21] *Královéhradecký kraj: Kapitola 50 - Fond rozvoje a reprodukce Královéhradeckého kraje na rok 2021* [online], 2020. Hradec Králové: Krajský úřad [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.kr-kralovehradecky.cz/assets/krajsky-urad/povinne-informace/Priloha-c--4-FRR-KHK---sumar.pdf>
- [22] *Královéhradecký kraj: Vzdělanostní struktura obyvatelstva* [online], 2018. Hradec Králové: Královéhradecký kraj [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://mapy.kr-kralovehradecky.cz/prumzony/cz/vzdelanost.htm>
- [23] MATĚJ, Miroslav a Tomáš SLUKA, 2021. Hospodaření krajů v době pandemie. *Obec & finance*. Praha: Triada, 2021(4). ISSN 1211-4189.
- [24] MATĚJ, Miroslav, 2017. Pravidla rozpočtové odpovědnosti v podmínkách obcí a krajů. *Deník veřejné správy* [online]. Praha: Triada, 2017 [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: <http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6731153>
- [25] MATĚJ, Miroslav, 2019. Co přinese rok 2019 v rozpočtovém hospodaření obcí. *Deník veřejné správy* [online]. Praha: Triada, 2019 [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: <http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6770365>
- [26] *Ministerstvo financí ČR: Zpráva o vývoji rozpočtového hospodaření obcí, dobrovolných svazků obcí, krajů a Regionálních rad regionů soudržnosti* [online], 2021. Praha: mfc [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: https://www.mfc.cz/cs/verejny-sektor/uzemni-rozpocety/hospodareni-obci/mesicni-zpravy-o-hospodareni-uzemnich-ro/2021/zprava-o-vyvoji-rozpocetoveho-hospodareni-44182?fbclid=IwAR2Cedrn-5VjyYYYN9i2WSNLhidZVho_Y9caQu_rlub-ILjj7ofdG66L4_k
- [27] *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR: Počet ekonomických subjektů se zjištěnou aktivitou* [online], 2022. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/pzk/indikatory-kraje/pocet-podnikatelskych-subjektu>
- [28] *Ministerstvo zdravotnictví ČR: Přehled očkovacích míst* [online], 2021. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://ockoreport.uzis.cz/>
- [29] *Monitor - Ministerstvo financí ČR* [online], 2020. Praha: Ministerstvo financí ČR [cit. 2021-12-08]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/uzemni-samosprava/prehled?rad=t&obdobi=2110>

- [30] *Monitor - Ministerstvo financí ČR* [online], 2020. Praha: Ministerstvo financí ČR [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/kraj/CZ080/rozpocet/prijmy-druhovy?rad=t&obdobi=2012>
- [31] PEKOVÁ, Jitka, 2004. *Hospodaření a finance územní samosprávy*. Praha: Management Press. ISBN 80-7261-086-4.
- [32] PEKOVÁ, Jitka, Jaroslav PILNÝ a Marek JETMAR, 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. vydání. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-351-5.
- [33] POMAHAČ, Richard, 2013. *Veřejná správa*. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7400-447-6.
- [34] *Program rozvoje Jihočeského kraje: na období 2021-2027* [online]. Jihočeský kraj, 2021 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: <https://www.kraj-jihocesky.cz/sites/default/files/inline-files/2020/Program%20rozvoje%20Jiho%C4%8Desk%C3%A9ho%20kraje%20na%20obdob%C3%AD%202021-2027.pdf>
- [35] *Program rozvoje Karlovarského kraje: na období 2021-2027* [online]. Praha: Karlovarský kraj, 2021 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: https://www.kr-karlovarsky.cz/region/Documents/PRKK21_analyticka_cast.pdf
- [36] *Program rozvoje Olomouckého kraje* [online]. Olomouc: Olomoucký kraj, 2021 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: <https://www.olkraj.cz/strategicke-dokumenty-na-urovni-kraje-cl-2696.html>
- [37] *Program rozvoje Středočeského kraje* [online]. Středočeský kraj, 2021 [cit. 2022-06-19]. Dostupné z: <https://rsk-sk.cz/dokumenty/strategicke-dokumenty-stredoceskeho-kraje/>
- [38] PROVAZNÍKOVÁ, Romana, 2015. *Financování měst, obcí a regionů: teorie a praxe*. 3. aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5608-0.
- [39] Státní závěrečný účet 2020, příloha F, 2021. In: *Ministerstvo financí* [online]. Praha: Česká republika [cit. 2021-12-08]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2020/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2020-41689>
- [40] StatSoft [online]. StatSoft CR, 2022 [cit. 2022-06-02]. Dostupné z: <http://www.statsoft.cz/>

- [41] ŠUBRT, Jiří, 2008. *Soudobá sociologie III: Diagnózy soudobých společností*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. ISBN 978-80-246-1486-1.
- [42] TOCAUER, Martin a Ivana SCHNEIDEROVÁ. *Rozpočet a rozpočtový proces*. 1. vydání. Praha: Acha obec účtuje, s.r.o., 2019. ISBN 978-80-905420-8-2.
- [43] Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České Republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. ISSN 1211-1244.
- [44] VAVROCHOVÁ, Simona a Petr KUŠ, 2012. *Územní samosprávné celky*. 2. vydání. Praha: Institut pro veřejnou správu Praha. ISBN 978-80-86976-26-6.
- [45] Veřejná správa v ČR, 2016. In: *Ministerstvo vnitra* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra, 2016 [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/verejna-sprava-publikace.aspx>
- [46] VOLFOVÁ, Hana, 2020. Fond rozvoje a reprodukce Královéhradeckého kraje dle odvětví v roce 2021. *Královéhradecký kraj* [online]. Hradec Králové [cit. 2021-12-04]. Dostupné z: <https://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/krajsky-urad/povinne-informace/-rozpocet-kralovehradeckeho-kraje-na-rok-2021-323977/>
- [47] Vyhláška č. 323/2002 Sb., Ministerstva finance o rozpočtovém skladbě. In: *Sbírka zákonů České republiky*. ISSN 1211-1244.
- [48] Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení). In: *Sbírka zákonů České republiky*. ISSN 1211-1244.
- [49] Zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní). In: *Sbírka zákonů České republiky*. ISSN 1211-1244.
- [50] Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. ISSN 1211-1244.
- [51] Zákon č. 500/2004 Sb., Správní řád. In: *Sbírka zákonů České republiky*. ISSN 1211-1244.
- [52] Zásady pro poskytování dotací ze státního rozpočtu, 2020. In: *Ministerstvo vnitra* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra [cit. 2021-12-03]. Dostupné z: <https://cse.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aizzrwwg3bmqm&q=Z%C3%A1sady+pro+poskytov%C3%A1n%C3%AD+dotac%C3%AD&ok.x=0&ok.y=0>
- [53] *Zpráva o českých krajích 2020: Rozdíly mezi regiony přetrvávají* [online]. Praha: Hospodářská komora ČR, 2020 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/zprava-o-ceskych-krajich-2020-rozdily-mez-regiony-pretrvavaji/>

- [54] Zpráva o plnění rozpočtu hl. m. Prahy, 2020. In: *Praha.eu* [online]. Praha, 2020 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: https://www.praha.eu/file/3274105/Z_9367_Duvodova_zprava_II__1._uvod__TED_.pdf
- [55] ŽUROVEC, Michal, 2021. Hospodaření krajů a obcí v roce 2020. In: *Ministerstvo financí ČR* [online]. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2021 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/Prezentace_2021-03-31_Hospodareni-obci-a-kraju-v-roce-2020.pdf

PŘÍLOHY

Příloha A – RUD: Podíl jednotlivých krajů na části celostátního hrubého výnosu daně	- 69 -
Příloha B – Kraje a okresy ČR	- 70 -
Příloha C – Ukončené vzdělání v krajích v ČR.....	- 71 -
Příloha D – Dopravní infrastruktura v krajích ČR	- 72 -
Příloha E – Vstupní data pro shlukovou analýzu	- 73 -
Příloha F – Standardizace dat	- 75 -
Příloha G – Výsledky shlukové analýzy dle jednotlivých ukazatelů	- 76 -
Příloha H – Výsledky shlukové analýzy dle všech ukazatelů	- 79 -
Příloha I – Průměrné hodnoty dle jednotlivých shluků	- 81 -

PŘÍLOHA A – RUD: PODÍL JEDNOTLIVÝCH KRAJŮ NA ČÁSTI CELOSTÁTNÍHO HRUBÉHO VÝNOSU DANĚ

Tabulka 20: Podíl krajů na části celostátního hrubého výnosu daně

Kraj	Procento
Hlavní město Praha	3,183684
Středočeský	13,774311
Jihočeský	8,607201
Plzeňský	7,248716
Karlovarský	3,772990
Ústecký	8,242502
Liberecký	4,681207
Královéhradecký	6,442233
Pardubický	5,555168
Vysočina	7,338590
Jihomoravský	9,526055
Olomoucký	6,751705
Zlínský	5,251503
Moravskoslezský	9,624135
Úhrn	100,000000

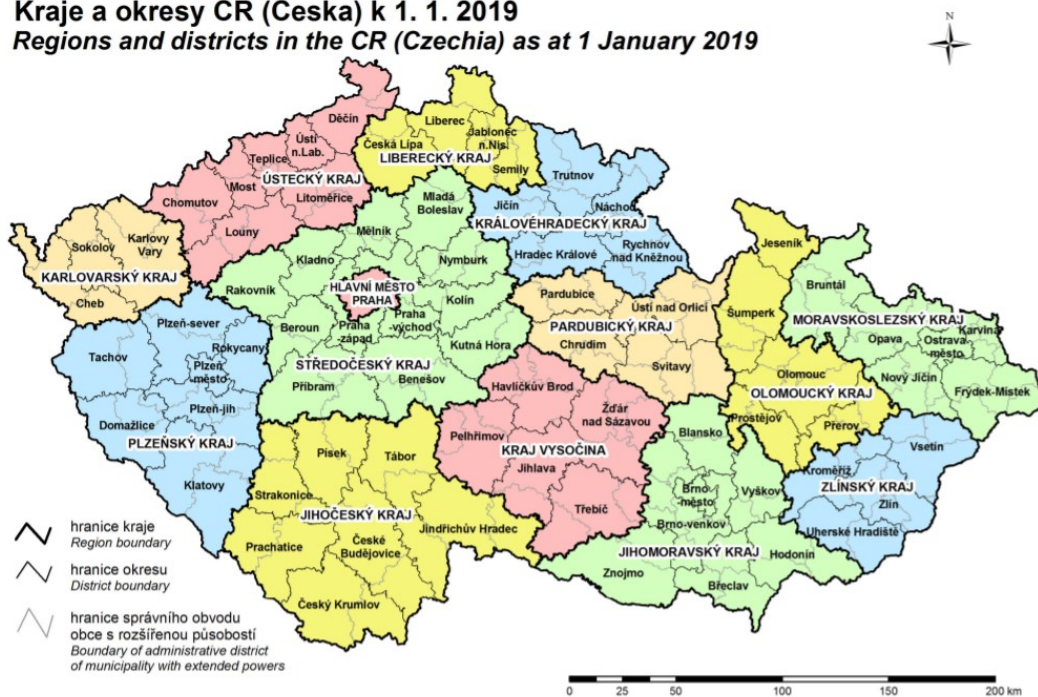
Zdroj: (Česko, 2000)

PŘÍLOHA B – KRAJE A OKRESY ČR

Obrázek 12: Rozdělení ČR dle krajů a okresů

Kraje a okresy ČR (Česka) k 1. 1. 2019

Regions and districts in the CR (Czechia) as at 1 January 2019

Zdroj: (ČSÚ, 2021)

PŘÍLOHA C – UKONČENÉ VZDĚLÁNÍ V KRAJÍCH V ČR

Tabulka 21: Obyvatelstvo ve věku 15+ dle nejvyššího ukončeného vzdělání k 2011

Kraj	Obyvatelstvo ve věku 15+	v tom nejvyšší ukončené vzdělání v %					
		bez vzdě- -lání	Základní vč. neukončené- ho	střední	Úplné střední	Vyšší odbor- né	Vysoko- školské
Praha	1 115 174	0,2	10,2	20,3	29,9	5,4	23,6
Středočeský	1 089 911	0,4	16,9	33,6	28,2	4,3	11,5
Jihočeský	537 217	0,5	18,2	34,9	27,5	4,1	10,8
Plzeňský	490 932	0,4	18,1	34,7	27,2	3,7	10,4
Karlovarský	253 436	0,8	22,4	34,3	24,2	3,5	7,0
Ústecký	687 269	0,8	21,7	34,9	24,7	3,4	7,6
Liberecký	367 842	0,5	18,6	35,9	26,0	3,8	9,6
Královéhradecký	468 789	0,5	17,6	35,5	27,4	4,3	10,1
Pardubický	436 534	0,4	17,9	36,6	26,9	4,2	9,9
Vysočina	431 767	0,4	18,5	37,5	27,1	4,0	9,5
Jihomoravský	1 000 714	0,4	17,6	32,3	26,9	4,0	14,7
Olomoucký	538 029	0,5	18,4	35,4	26,9	3,7	11,4
Zlínský	497 677	0,4	19,0	35,8	26,9	3,8	11,2
Moravskoslezský	1 032 341	0,6	19,6	35,1	25,9	3,6	11,2

Zdroj: zpracováno dle (ČSÚ, 2011)

PŘÍLOHA D – DOPRAVNÍ INFRASTRUKTURA V KRAJÍCH ČR

Tabulka 22: Přehled délky silnic ve správě jednotlivých krajů k 2020

Kraj	Délka silnic (v km)		
	I. třídy	II. třídy	III. třídy
Praha	10	30	0
Středočeský	669	2 387	6 229
Jihočeský	648	1 626	3 802
Plzeňský	418	1 495	3 106
Karlovarský	189	475	1 364
Ústecký	488	898	2 747
Liberecký	348	484	1 580
Královéhradecký	437	896	2 386
Pardubický	442	929	2 206
Vysočina	427	1 634	2 923
Jihomoravský	426	1 467	2 393
Olomoucký	348	936	2 174
Zlínský	332	513	1 258
Moravskoslezský	628	847	1 897

Zdroj: zpracováno dle (ČSÚ, 2020)

PŘÍLOHA E – VSTUPNÍ DATA PRO SHLUKOVOU ANALÝZU

Tabulka 23: Ekonomické indikátory 1

Ukazatel	HDP/1 ob. (v Kč)	Zadluženost/ 1 ob. (v tis. Kč)	Disponibilní důchod domácnosti/ 1 ob. (v Kč)	Celkové příjmy /1000 ob.	Výdaje na vzdělání/ 1000 ob. (v mil. Kč)	Výdaje na dopravu/ 1000 ob. (v mil. Kč)	Výdaje na soc. služby/1000 ob. (v mil. Kč)
PHA	1156808	14,8	376461	383,00	103,33	105,71	20,82
STČ	475908	2,2	301092	291,76	80,64	36,72	11,20
JHČ	432736	0	263069	288,23	79,73	27,43	12,48
PLK	467736	0	279042	299,71	76,01	32,88	10,09
KVK	332037	1,3	250144	277,33	75,33	26,26	14,76
ULK	371401	1,7	254579	264,93	82,33	26,85	15,81
LBK	405455	0,7	259666	266,19	76,57	26,16	11,03
HKK	481323	1,2	273192	260,37	77,34	25,28	13,34
PAK	436259	2,2	268220	272,83	83,33	33,89	12,25
VYS	445597	0,7	277102	309,81	78,80	37,21	16,28
JHM	514073	2,1	277517	289,78	77,84	30,06	10,43
OLK	419302	5,3	254003	273,07	81,24	27,09	16,49
ZLK	452650	2,9	263049	246,83	77,73	16,66	12,77
MSK	415009	1,5	255017	267,05	77,22	14,64	13,68

Zdroj: zpracováno dle (ČSÚ, 2020)

Tabulka 24: Ekonomické indikátory 2

Ukazatel	Výdaje na zdravotnictví/ 1000 ob. (v mil. Kč)	Výdaje na VS/1000 ob. (v mil. Kč)	Výdaje na ochranu žP/1000 ob. (v mil. Kč)	Počet ekonomických subjektů	Podíl nezaměstnaných	Hustota zalidnění	Délka silnic II. třída	Délka silnic III. třída
PHA	6,95	39,70	16,51	380723	2,3	2637	30	0
STČ	6,03	3,52	1,65	194803	1,9	125	2387	6229
JHČ	8,59	4,24	3,86	87012	1,8	64	1626	3802
PLK	7,24	4,53	1,69	73071	2,2	76	1495	3106
KVK	12,80	6,89	0,79	33290	4,7	89	475	1364
ULK	7,25	4,20	0,87	83717	3,7	154	898	2747
LBK	4,76	4,68	1,41	57144	2,9	140	484	1580
HKK	15,36	5,74	2,23	74445	2,6	116	896	1386
PAK	8,12	5,06	0,99	65585	1,6	115	929	2206
VYS	11,92	4,96	1,30	64919	2,2	75	1634	2923
JHM	6,88	1,23	0,37	175952	2,3	165	1467	2393
OLK	5,21	5,61	1,41	74273	3,1	120	936	2174
ZLK	3,84	4,43	1,01	76050	1,9	147	513	1258
MSK	8,94	3,10	1,91	135347	3,6	222	847	1897

Zdroj: zpracováno dle (ČSÚ, 2020)

Tabulka 25: Indikátory životní úrovně

Ukazatel	Střední délka života mužů	Střední délka života žen	Počet základních škol	Počet SŠ a VOŠ	Počet mateřských škol	Počet nemocnic	Lůžka na 1 000 ob.
PHA	78,16	82,86	284	221	429	29	8,3
STČ	76,84	82,42	567	166	803	29	4,5
JHČ	76,34	82,39	267	102	324	9	5,4
PLK	76,18	82,3	224	60	280	10	5,7
KVK	76,16	81,94	106	35	124	5	4,2
ULK	76,07	81,93	284	101	361	19	6,5
LBK	76,03	81,9	201	53	236	9	5,4
HKK	75,99	91,89	272	84	314	13	6,2
PAK	75,88	81,71	250	80	317	8	4,8
VYS	75,1	81,62	268	75	288	6	5,2
JHM	75,08	81,54	486	132	673	23	6,4
OLK	74,51	80,9	298	99	388	9	5,5
ZLK	73,93	79,97	261	80	316	10	4,8
MSK	73,85	79,88	446	148	464	21	5,4

Zdroj: zpracováno dle (ČSÚ, 2020)

PŘÍLOHA F – STANDARDIZACE DAT

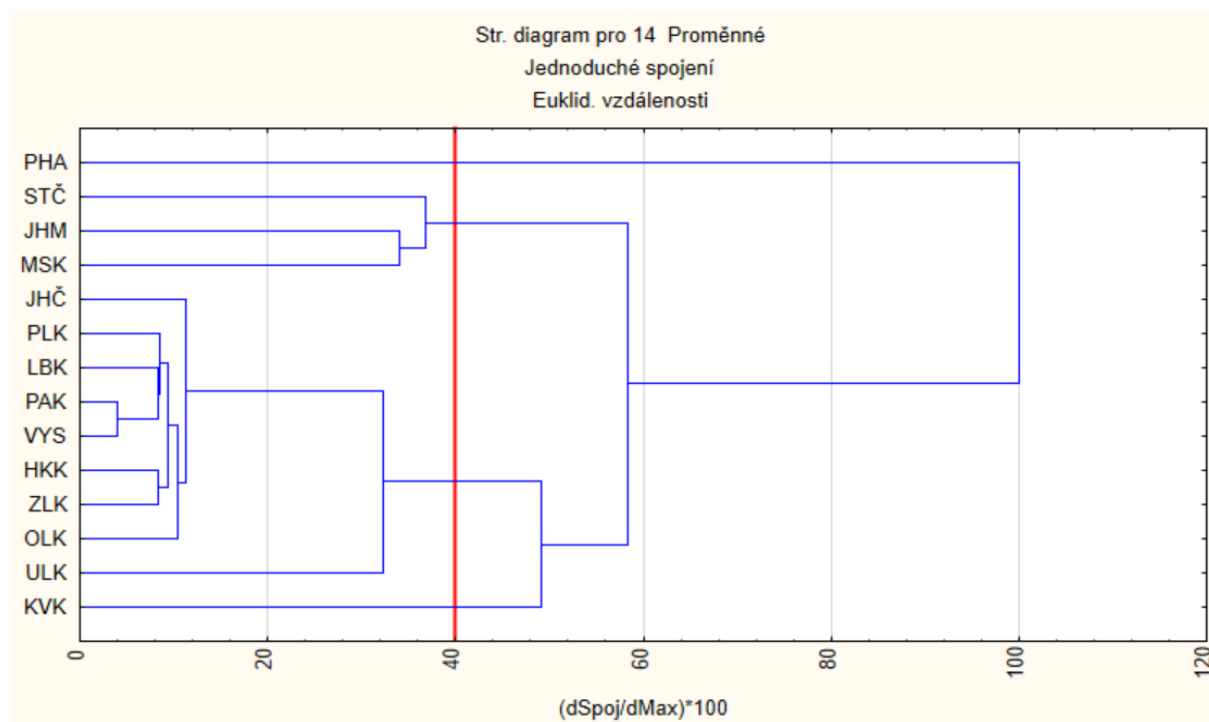
Tabulka 26: Standardizace dat

	PHA	STČ	JHČ	PLK	KVK	ULK	LBK	HKK	PAK	VYS	JHM	OLK	ZLK	MSK
U1	4,059903	3,542246	3,745737	3,787017	3,520092	3,595891	3,714504	3,838296	3,756968	3,746298	3,752567	3,761405	3,808687	3,647453
U2	-0,33094	-0,36689	-0,33877	-0,33039	-0,32546	-0,34473	-0,32887	-0,32755	-0,32979	-0,32994	-0,3534	-0,33388	-0,33035	-0,35506
U3	1,097935	2,106289	2,144286	2,125975	2,571629	2,356385	2,260631	2,03692	2,182816	2,204933	1,863155	2,146923	2,074962	2,104419
U4	-0,32955	-0,36452	-0,33605	-0,32775	-0,32226	-0,34194	-0,32622	-0,32531	-0,32725	-0,32712	-0,3511	-0,33127	-0,32812	-0,3525
U5	-0,33061	-0,36625	-0,33801	-0,32972	-0,3246	-0,34388	-0,32811	-0,32689	-0,32903	-0,32923	-0,3528	-0,33314	-0,32966	-0,35433
U6	-0,3306	-0,36661	-0,33851	-0,3301	-0,32517	-0,34447	-0,32861	-0,32734	-0,32949	-0,32961	-0,35318	-0,33367	-0,33022	-0,35494
U7	-0,33092	-0,36682	-0,33865	-0,3303	-0,3253	-0,34458	-0,32877	-0,32744	-0,3297	-0,3298	-0,35334	-0,33377	-0,33026	-0,35495
U8	-0,33097	-0,36686	-0,33869	-0,33032	-0,32533	-0,34467	-0,32883	-0,32743	-0,32973	-0,32984	-0,35336	-0,33388	-0,33034	-0,35499
U9	-0,33085	-0,36688	-0,33873	-0,33035	-0,32539	-0,34471	-0,32883	-0,32751	-0,32976	-0,32991	-0,35341	-0,33388	-0,33033	-0,35505
U10	-0,33094	-0,3669	-0,33873	-0,33037	-0,32546	-0,34474	-0,32886	-0,32754	-0,3298	-0,32994	-0,35342	-0,33392	-0,33037	-0,35506
U11	1,114112	1,23322	0,482521	0,312846	0,060082	0,543504	0,24099	0,316762	0,284575	0,263918	1,051939	0,391492	0,365031	0,950269
U12	-0,33099	-0,3669	-0,33875	-0,33037	-0,32542	-0,34471	-0,32885	-0,32754	-0,3298	-0,32993	-0,3534	-0,33391	-0,33036	-0,35504
U13	-0,32099	-0,36589	-0,33816	-0,32972	-0,32444	-0,34312	-0,32748	-0,32656	-0,32873	-0,32926	-0,3521	-0,33276	-0,32903	-0,35294
U14	-0,33089	-0,34731	-0,32342	-0,31723	-0,31997	-0,33522	-0,32405	-0,31981	-0,32111	-0,315	-0,3417	-0,32479	-0,32568	-0,34691
U15	-0,331	-0,31575	-0,30288	-0,30304	-0,30968	-0,31561	-0,31312	-0,31556	-0,30915	-0,30321	-0,33431	-0,3127	-0,31887	-0,33678
U16	-0,3307	-0,36628	-0,33805	-0,32972	-0,32459	-0,34394	-0,32812	-0,3269	-0,3291	-0,32926	-0,35282	-0,33321	-0,3297	-0,35436
U17	-0,33069	-0,36624	-0,33799	-0,32966	-0,32452	-0,34388	-0,32806	-0,32676	-0,32905	-0,3292	-0,35277	-0,33315	-0,32964	-0,35431
U18	-0,32992	-0,36225	-0,33625	-0,32841	-0,32425	-0,34174	-0,32687	-0,32521	-0,32747	-0,3275	-0,34954	-0,33103	-0,32799	-0,35078
U19	-0,33016	-0,36555	-0,3378	-0,32986	-0,32507	-0,34368	-0,32835	-0,32683	-0,32906	-0,32926	-0,35237	-0,33297	-0,32964	-0,35365
U20	-0,32937	-0,36032	-0,33571	-0,32792	-0,32404	-0,34092	-0,32652	-0,32484	-0,32684	-0,32732	-0,34804	-0,33015	-0,32749	-0,3506
U21	-0,33089	-0,36667	-0,33868	-0,3303	-0,32542	-0,34455	-0,32879	-0,32745	-0,32974	-0,3299	-0,35324	-0,33385	-0,33028	-0,35487
U22	-0,33097	-0,36688	-0,33872	-0,33034	-0,32542	-0,34468	-0,32882	-0,32751	-0,32977	-0,3299	-0,35337	-0,33388	-0,33033	-0,35502

Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

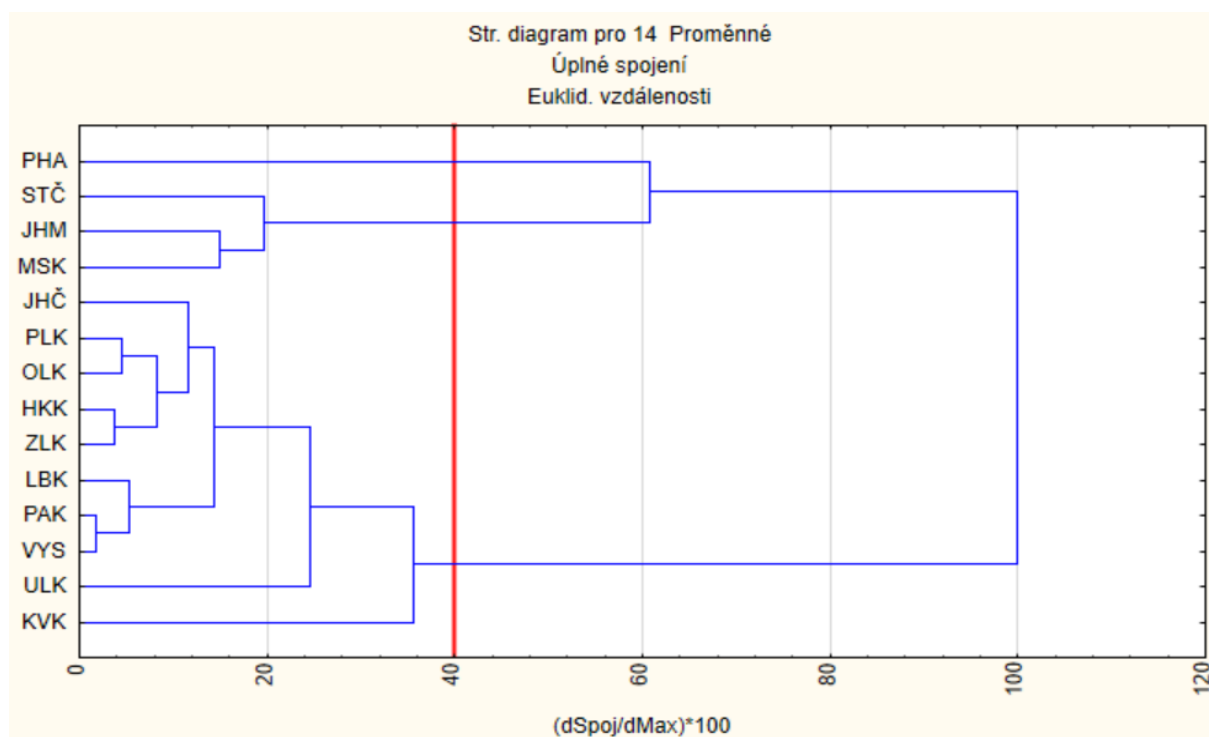
PŘÍLOHA G – VÝSLEDKY SHLUKOVÉ ANALÝZY DLE JEDNOTLIVÝCH UKAZATELŮ

Obrázek 13: Dendrogram: eko. ukazatele – metoda nejbližšího souseda

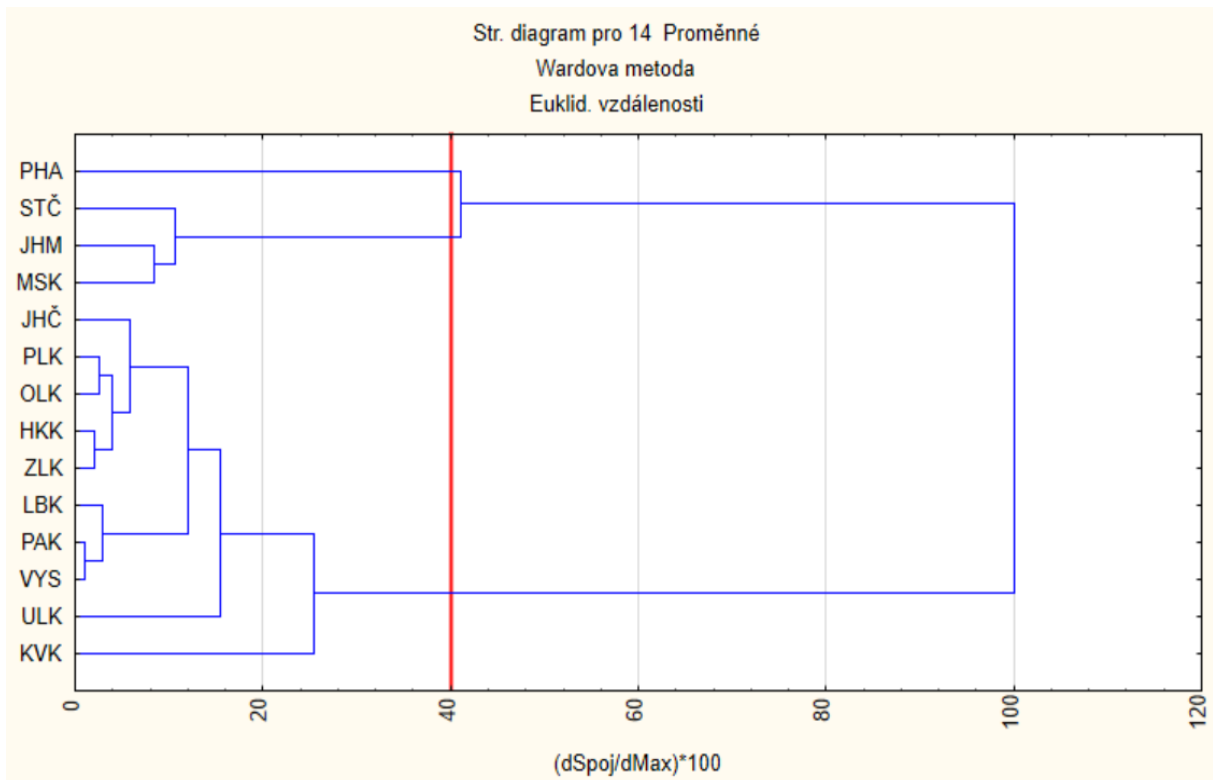
Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

Obrázek 14: Dendrogram: eko. ukazatele – metoda nejvzdálenějšího souseda

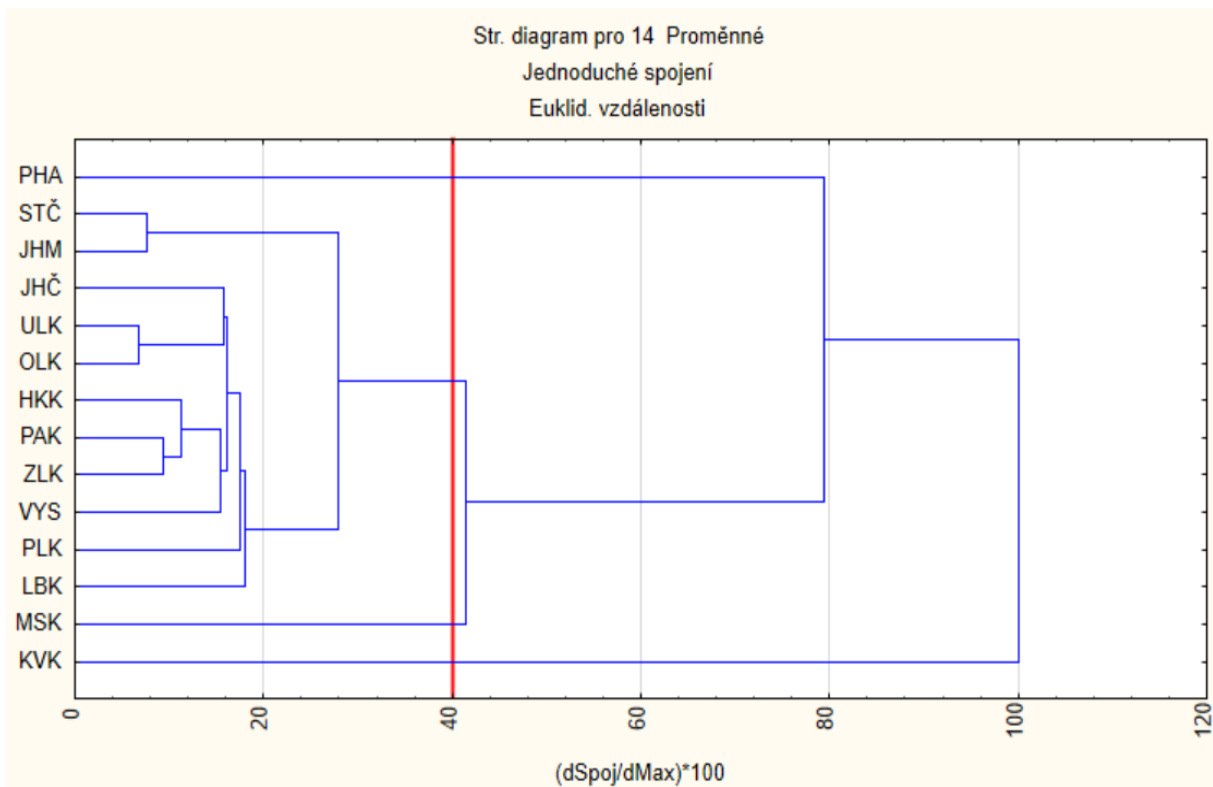
Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

Obrázek 15: Dendrogram: eko. ukazatele – Wardova metoda

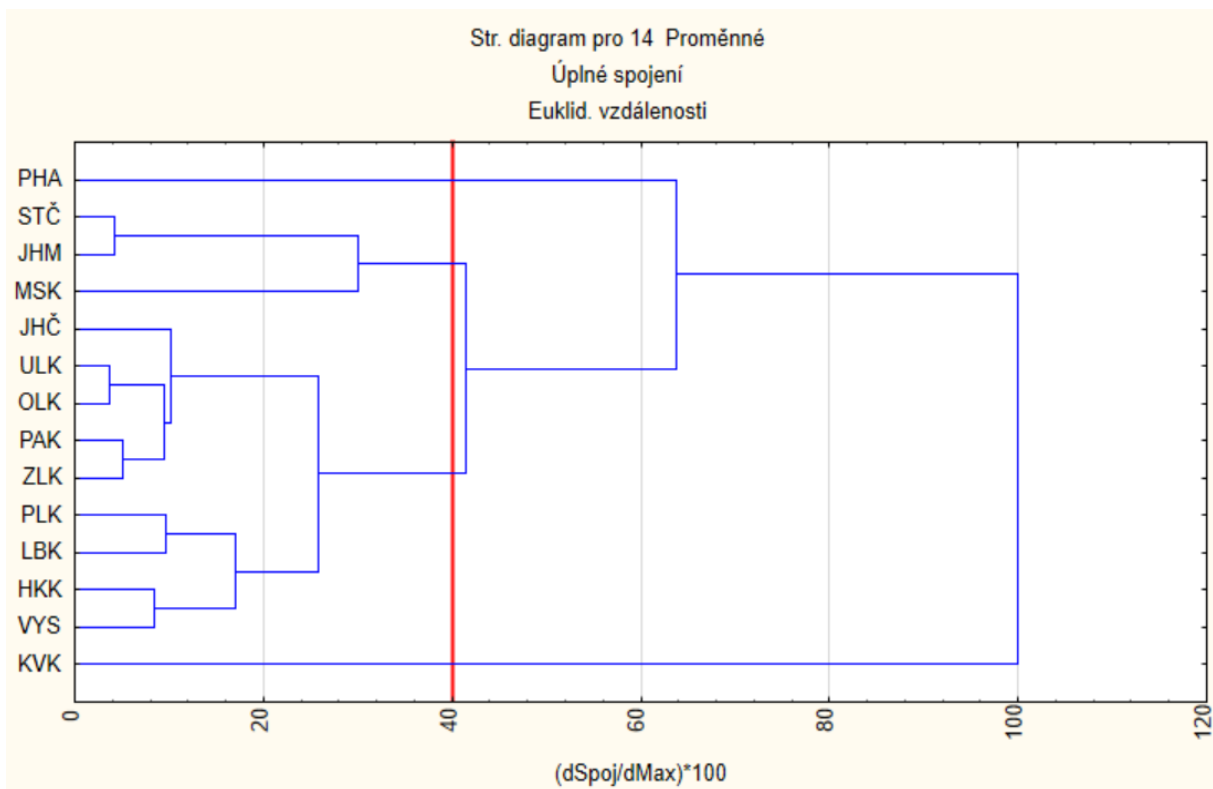
Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

Obrázek 16: Dendrogram: ukazatele ž. ú. – metoda nejbližšího souseda

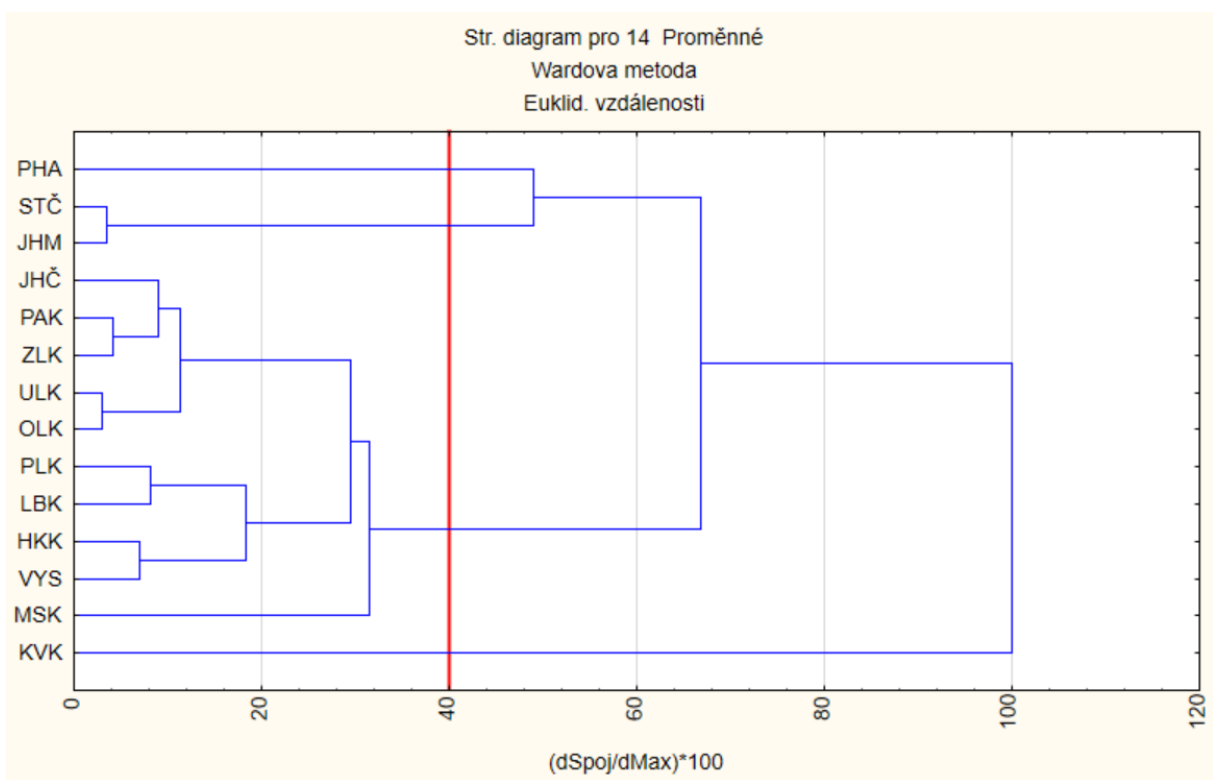
Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

Obrázek 17: Dendrogram: ukazatele ž. ú. – metoda nejbližšího souseda

Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

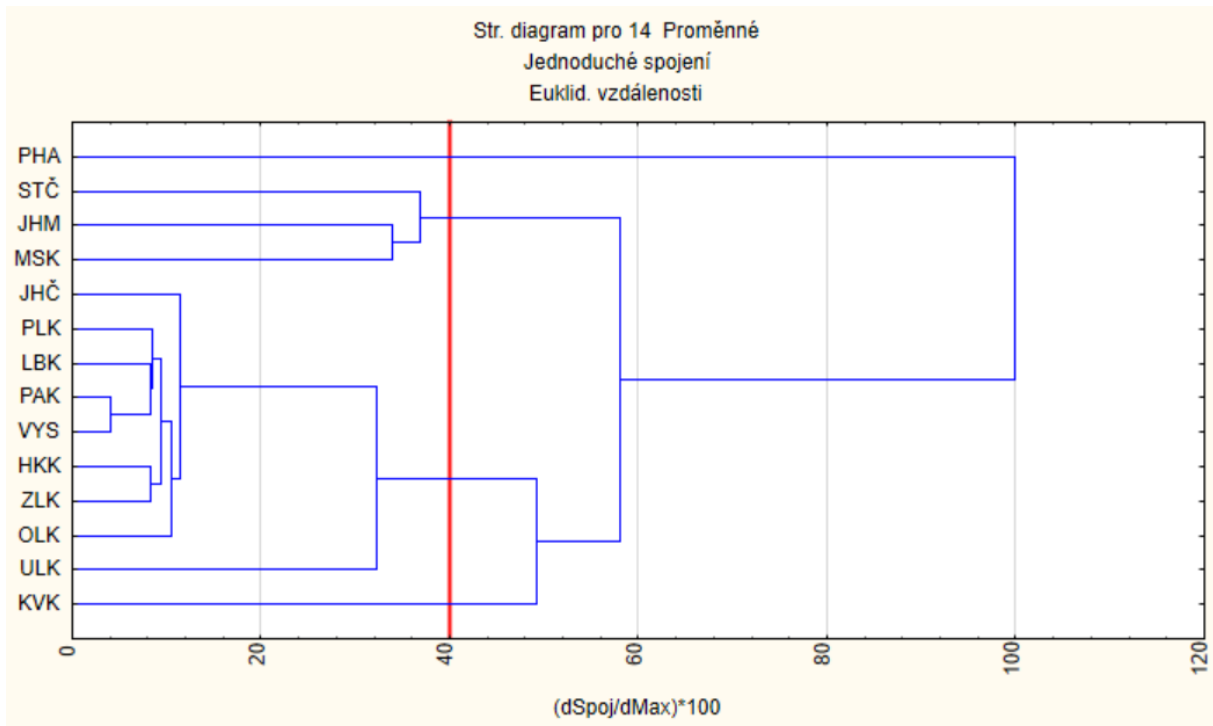
Obrázek 18: Dendrogram: ukazatele ž. ú. – Wardova metoda

Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

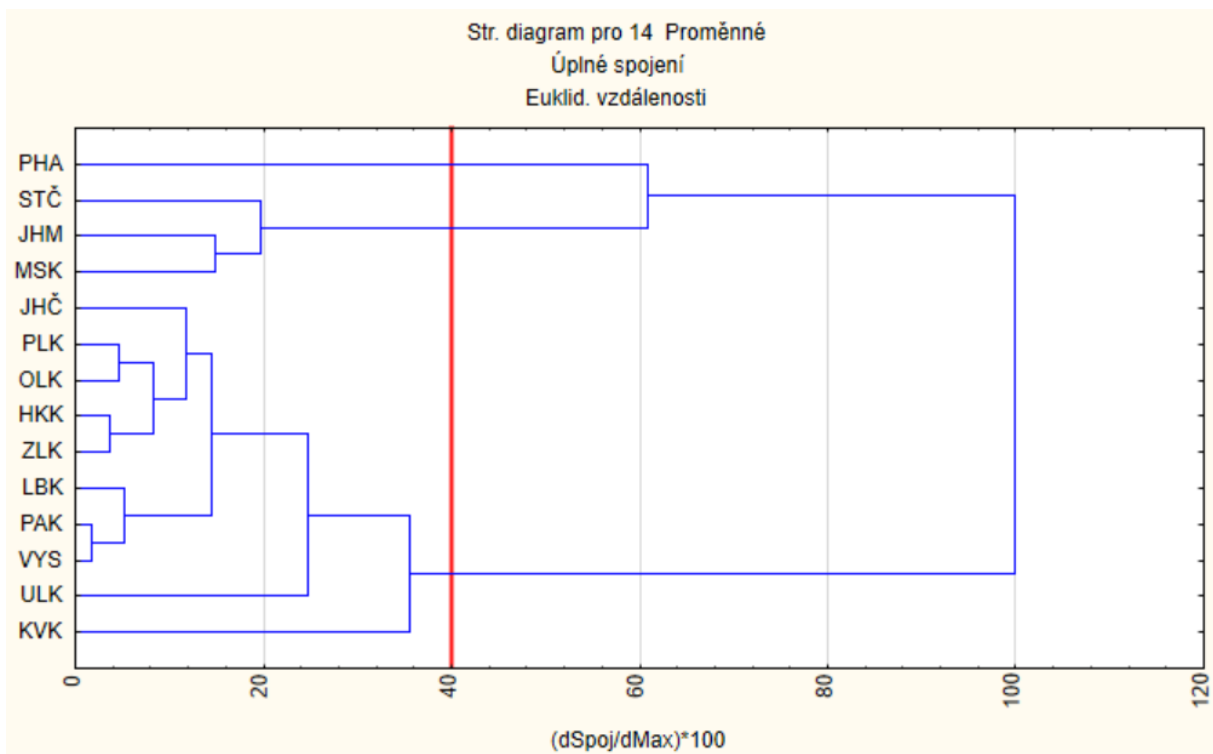
PŘÍLOHA H – VÝSLEDKY SHLUKOVÉ ANALÝZY DLE VŠECH UKAZATELŮ

Obrázek 19: Dendrogram: všechny ukazatele – metoda nejbližšího souseda

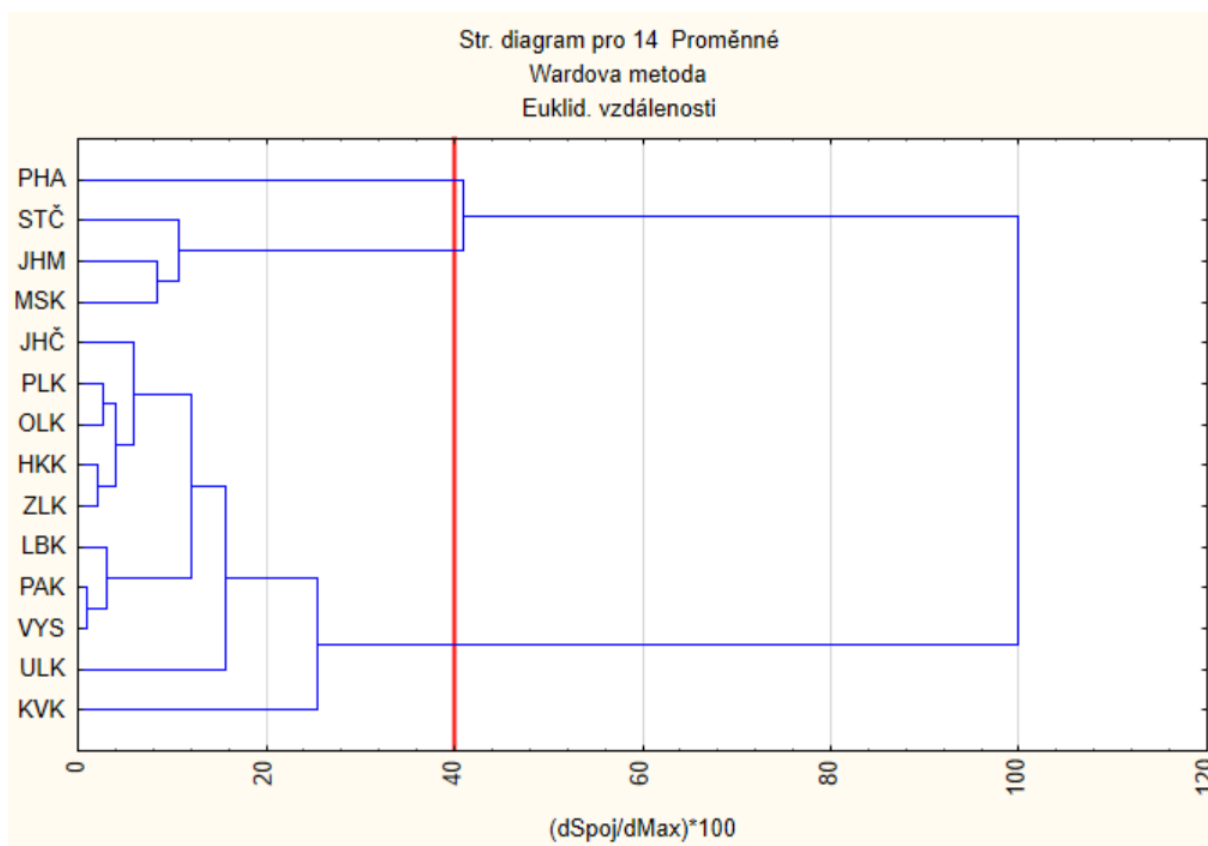
Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

Obrázek 20: Dendrogram: všechny ukazatele – metoda nejvzdálenějšího souseda

Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

Obrázek 21: Dendrogram: všechny ukazatele – Wardova metoda

Zdroj: vlastní zpracování dle programu Statistica

PŘÍLOHA I – PRŮMĚRNÉ HODNOTY DLE JEDNOTLIVÝCH SHLUKŮ

Tabulka 27: Prům. hodnoty dle shluků, eko. ukazatele 1, Metoda nejbližšího souseda

Shluk*	HDP/1 ob. (v Kč)	Zadluženost/ 1 ob. (v tis. Kč)	Disponibilní důchod domácnosti/1 ob. (v Kč)	Celkové příjmy/1 000 ob.	Výdaje na vzdělání/ 1000 ob. (v mil. Kč)	Výdaje na dopravu/ 1000 ob. (v mil. Kč)	Výdaje na soc. služby/1000 ob. (v mil. Kč)
1	1 156 808	14,8	376 461	382,9	103,3	105,8	20,8
2	332 037	1,3	250 144	277,3	75,3	26,3	14,8
3	434 718	1,6	265 770	275,8	79,2	28,2	13,4
4	468 330	2,0	277 875	282,9	78,6	27,1	11,8

Zdroj: vlastní zpracování na základě vstupních dat a výstupů z programu Statistica

Tabulka 28: Prům. hodnoty dle shluků, eko. ukazatele 2, metoda nejbližšího souseda

Shluk*	Výdaje na zdravotnictví/ 1000 ob. (v mil. Kč)	Výdaje na VS/1000 ob. (v mil. Kč)	Výdaje na ochranu žP/1000 ob. (v mil. Kč)	Počet ekonomických subjektů	Podíl nezaměstnaných	Hustota zalidnění	Délka silnic II. třídy	Délka silnic III. třídy
1	6,9	39,7	16,6	380 723	2,3	2 637	30	0
2	12,8	6,7	0,8	33 290	4,7	89	475	1 364
3	8,0	4,8	1,6	72 913	2,4	112	1 046	2 354
4	7,3	2,6	1,3	168 701	2,6	171	1 567	3 506

Zdroj: vlastní zpracování na základě vstupních dat a výstupů z programu Statistica

Tabulka 29: Prům. hodnoty dle shluků, ukazatele ž. ú., metoda nejbližšího souseda

Shluk*	Střední délka života mužů	Střední délka života žen	Počet základních škol	Počet SŠ a VOŠ	Počet mateřských škol	Počet nemocnic	Lůžka na 1000 ob.
1	78,2	82,9	284	221	429	29	8,3
2	76,2	81,9	106	35	124	5	4,3
3	75,6	82,7	258	82	314	10	5,5
4	75,3	81,3	500	149	647	24	5,5

Zdroj: vlastní zpracování na základě vstupních dat a výstupů z programu Statistica

* **Shluk 1:** Praha; **Shluk 2:** Karlovarský; **Shluk 3:** Jihočeský, Plzeňský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Vysočina, Olomoucký, Zlínský; **Shluk 4:** Středočeský, Jihomoravský, Moravskoslezský